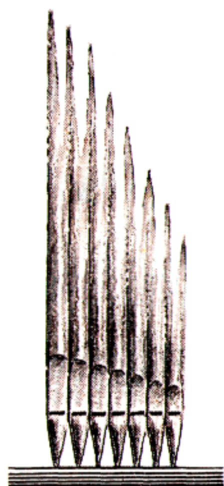

VALOA ELÄMÄN TIELLE

AUK. ORAVALA

PYHÄ FRANSISKUS

Gummerus

AUK. ORAVALA

PYHÄ FRANSISKUS

1 9 2 1

K. J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖ
JYVÄSKYLÄ

Jyväskylässä 1921,
K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapainossa

I

Hän näki taasen pitkän ajan perästä ikuisen Subasion kukkulat ja vanhan, tutun Folignon tien ja silmiä hivelevän Umbrian laakson, minne kevät oli lähettänyt ensimäiset antimensa. Pieni Tupino-joki kiemurteli kaukana alhaalla uomassaan ja yhtä pieni Kiasso toisaalla, hiljalleen lirisevä kaksoisvirta, joka sai alkunsa kaukaa Anskianon vuorilta, muinaisen pyhän piispan asuinsijoilta. Piniat ja seetrit, tammet ja öljypuut tervehtivät häntä entisinä ystävinä. Kaikki oli tuttua ja kotoista — synkkä, korkea Subasio toisaalla, toisaalla hymyilevä laakso ja laakson laumat ja paimenet, joiden torvet ja huilut soivat lapsuuspäivien säveliä illan kajeessa.

Täällä oli ollut elämää ja iloa keväisin, suurta, rajua, yli laitojensa kuohuvaa, Perugiasta Spole-

toon saakka. Täältä olivat nuoret palanneet hämyisinä iltoina koteihinsa öljynlehtiseppelin ja tammenlehväkantamuksin. Täällä olivat ratsastaneet uljaat ritarit, kypäripäiset, joiden kirkkaat aseet olivat välkkyneet illan hehkussa. Ja kun sotatorvet olivat täällä soineet, niin oli niiden kaiku vastannut Perugiasta päin rohkeasti ja uhkaavasti, kaukaista vihollista uhmaten.

Fransiskus oli kulkenut Porta Nuovan ulkopuolelle sauvaansa nojaten. Pieneltä mäennyppylältä näkyi Assisi ihanimmalta kevätillan kuulakkaassa valossa. Sen valkoiset muurit kohosivat toinen toistaan ylemmä pitkin Subasion rinnettä. Sen marmoripalatsit ylenivät yli pienten hohtavanvalkoisten asumuksien, jotka siellä täällä upposivat tuuheiden, tummien puiden keskelle. Alhaalla laaksossa, suurten sypressien varjossa, oli jo illan hämyä. Mutta ylhäällä kukkulan laella, minne hehkuva taivaanranta oli valanut punansa, oli vielä päivän kirkkautta.

Hän istui väsyneenä ja voimatonna matalan pinian alla ja hengitti kevään tuoretta, raikasta ilmaa toipuvan elämän voimalla.

Siitä oli jo pitkä aika kulunut, jolloin hän oli viimeksi täällä kulkenut. Hän oli silloin ratsasta-

nut ritaripuvussa ulos Porta Nuovasta uljain mielin ja hehkuvin rinnoin. Etäämpänä, Ponte San Giovannin luona, olivat miekat kalskahtaneet ja veret vuotaneet. Moni Assisin nuorista miehistä oli sortunut alas ratsunsa seljästä. Silloin oli mennyt menojaan Assisin vapaus, hänen oman ihanan kaupunkinsa, ihanimman, mitä on Italian taivaan alla olemassa. Se kaikki tuntui unelta, pahalta painajaiselta. Mutta nyt oli Assisi vapaa. Hän oli taasen kotonaan pitkän vankeutensa perästä. Hänen kotinsa hohti valkoisena, marmorinpuhtaana Subasion rinteellä aivan kuin aatelislinna. Sen ikkunat välähtivät viheriältä päivän hehkuttomista säteistä.

Hänestä tuntui kaikki se entinen kaukaiselta, synkältä, surulliselta, hourekuvalta, jota sairas pakenee pitkän tautinsa perästä. Laakson kostea henkäys värisytti hänen heikkoa ruumistaan hänen siinä istuessaan, ja hän tiukensi viittaansa laihan ruumiinsa ympärille. Ja samalla värisytti häntä jokainen muisto ja mielikuva entisiltä ajoilta ja jokainen vanha ajatus, joka tuli jostain pimeästä ja synkästä ja kulki läpi hänen herkän, hämärän sielunsa. Oli kuin hänellä olisi siinä tilinteon paikka, niinkuin istuisi joku näkymätön

ja tuntematon hänen edessään ja teettäisi hänellä tiliä elämästä.

Kevään koitossa oli hän tullut kotiin Perugiasta, tasangon toiselta puolen. Koko Assisi oli ollut ottamassa vastaan vapaaksi päässeitä nuoria miehiä. Isä Pietro oli seissyt etumaisena aatelismiesten riveissä Porta Nuovan edustalla. Hän oli syleillyt äitiään pinian alla, kotipuistossa, ja kuullut hiljaisia, lempeitä sanoja valkoisena, kirkkaana aamuna. Äiti Pika oli vanhentunut, ja hänen mustat kiharansa olivat harmaantuneet. Ylhäälle hänen omaan huoneeseensa oli tuotu ruusuja, kauniita, punaisia, Assisin ihanimpia, kevään suloisimpia. Jostain oli kuulunut trubaduurilaulua, tummaa, etäistä, surullista. Hän muisti, miten Assisi oli pitänyt ilojaan, niin ettei päivä ollut tuntenut yötä eikä yö päivää. Ja hän muisti, miten hurja rakkaus oli riehunut kuin tuli, jota ei kukaan sammuta, niinkuin myrsky, joka ei ketään säästä.

Mutta kesken kaikkea ilonpitoa, kun isä Pietro vielä työnsi kultaa hänen taskuunsa, oli hänet kannettu sairaana kotiin. Hänestä tuntui siltä, kuin olisi kaikki painunut pimeään siitä hetkestä saakka, jona hänet oli laskettu sairasvuoteelle ja

äiti Pika oli kumartunut yli hänen kuumeisen otsansa. Joitakin hourekuvia liikkui hänen sielussaan yhä vielä, entisten yöllisten kauhujen jätteitä. Hän muisti, että outo mies oli tullut hänen huoneeseensa, kun kuume oli polttanut hänen poskiaan ja hänen päätään oli oudosti huumannut. Hän oli nähnyt syvän säälivän katseen ja kuullut askelten äänen. Äiti Pika oli seissyt seinää vasten kalpeana ja avuttomana ja hypistellyt valkoista liinaa vyötäisillään. — Fransissiskus! Nuorimies! — oli kuulunut kumajava ääni, ja hän oli kääntänyt vaikeasti päätään — Fransiskus! Täällä ei ole ketään sinun kaltaistasi. Sinä olet voittanut kaikki paheissa. Sinä olet vietellyt Assisin naiset ja kulkenut narrikuninkaana Spoletoa myöten. Sinun yölliset kemusi ovat olleet kuoleman syntejä. Mitä on sinun kunniasi ja maineesi sinun syntiesi rinnalla? Fransiskus! Jos eläisit tuhannen vuotta, ja elämäsi olisi puhtainta rakkautta ja täydellisintä kuuliaisuutta, niin et sovittaisi syntejäsi. — Hänen ruumiinsa oli vavissut, ja tuskanhiki oli kohonnut hänen otsalleen. — Äiti! — oli hän huutanut tukehtuvalla äänellä — Äiti! Tee ristinmerkki ylitseni!

Hän oli tänään lähtenyt kotoa taudistaan parantuneena ja kulkenut sauvansa varassa pitkin Folignon tietä kaupungin ulkopuolelle karkoittaakseen synkkiä ajatuksiaan keväisen luonnon keskellä.

Täällä kulki taasen elämä ohi hymyilevänä ja houkuttelevana. Täällä alhaalla laaksossa syntyi kesä ensin, ja täällä oli Umbrian taivas sinisin ja korkein. Täältä pieneltä kummulta näkyivät maalaisasumukset valkoisina, kirkkaina taivaanrantaa vasten. Jossain kauempana kohosivat korkeat sypressit kohti ikuista sineä, tummilla varjoillaan suojaten entisten aatelislinnain raunioita. Tänne kuului ääniä kylistä ja kaupungista, naisten naurua ja laulua, iloista ja kiehtovaa. Ja täällä tuoksui laakso morsiustuoksujaan tuhansista kukkasista, joiden nuput olivat vasta auenneet kesän hyväilyyn.

Fransiskus kietoi viittansa ympärilleen aivan kuin hän aikoisi kätkeä sairaan sielunsa sen syviin laskoksiin. Pinian varjo lyheni hänen allaan päivää hyvästellen. Hän oli kuulevinaan, kuinka sypressit huokasivat raskaasti Subasion rinteellä, ylväästen asuntojen yläpuolella, ja kuinka hiipi-

vän illan salattu valitus sekaantui päivän iloon ja meluun.

Hän oli rikkaan Pietro Bernardinon poika, kangaskauppiaan, joka kulki vuosittain Montpellieriin saakka kauppojaan tekemään. Keväisin kun Umbrian laakso alkoi elää, palasi isä Pietro matkoiltaan suurine kuormineen. Koko kaupungin tuli tietää, milloin isä oli saapunut. Isällä oli mukanaan Provensen trubaduureja, jotka lauloivat ihania laulujaan Assisin iloksi. Hän muisti hämärät illat ja soihduilla valaistut yöt ja kirkkaat, varhaiset aamut, jolloin muukalaiset lauloivat väräjävin äänin lemmestä ja sankariteoista ja uljasten ritarien maineesta. Hän oli silloin istunut ylinnä aatelismiesten rinnalla ja heitellyt kultaa ympärilleen.

Hänen mielensä oli palanut ritarielämään ja mainetekoihin. Hän oli tahtonut olla ensimäinen voitoissa, ensimäisenä palata Assisiin oman lippunsa juurelle, oman aateliskilpensä loistossa. Hän oli uneksinut raisuimmasta ratsusta ja kauneimmasta ritaripuvusta ja hienoimmista asevarustuksista. Hänen kilpensä oli kerran oleva parasta aateliskilpeä parempi. Hänen viittaansa piti koristaa ihanimmat kirjailut ja hänen miek-

kansa kahvaa kauneimmat kivet mitä oli saatavissa tällä ja tuolla puolen alppien. Assisin naiset seisoivat kerran Folignon tiellä seppeleineen odottamassa häntä ja Provensen trubaduurit virittivät laulunsa hänen maineensa ylistykseksi. Koko Umbria oli kerran kaikuva riemuhuudoista. Koko Italia oli kerran kertova hänen sankaritöistään.

Kerran — siitä oli jo pitkä aika — oli hän seissyt Subasion korkeimmalla kukkulalla ja katsellut kaukaisia maita. Umbrian laakso oli levinnyt viehättävimmässä puvussa hänen eteensä. Hän oli seurannut silmillään Tupino-joen juoksua ja nähnyt, miten Kiasso toisaalta sulkee Assisin yhteiseen syleilyyn. Jossain etäällä, tummien vuorten takana, missä sininen taivas näkyi loppuvan, oli ikuinen Rooma, suuri ja pyhä. Silloin oli hänen sielunsa ensimäisen kerran täyttänyt ihana ajatus Assisin vapaudesta. Hän oli laskeutunut alas laaksoon juoksujalassa, sydän täynnä iloa ja onnea ja outoa huumaa.

Hän oli tekevä suuria. Hän oli kokoova uljaat miehet yhteen ja karkoittava muukalaiset alppien taakse. Hän oli puhuva ja innostava ja lietsova pyhän tulen nuorten miesten sieluihin. Assisi oli

oleva vapaa. Niinkuin katsovat kaikki hurskaat kohti pyhää Roomaa, niin kääntyvät vielä kaikkien katseet Assisiin. Subasio säteilee kirkkaimmassa valossaan hänen mainettaan, hänen, yhden ja ainoan. Porta Nuovasta on kerran tuleva Pompejuksen riemuportti.

Hänen unelmansa olivat syttyneet ja sammuneet. Ne olivat sammuneet sinä onnettomana päivänä, jona Ponte San Giovannin taistelu oli taisteltu ja hänet oli kuljetettu vankina Perugiaan.

Hän oli taistellut kansan riveissä aatelismiehiä vastaan, vapauden puolesta. Mitä olivat ylpeät herrat tehneet kansan hyväksi? Nehän olivat orjia, kaikki nuo onnettomat, jotka asuivat luolissa mäkien kupeilla ja maakuopissa. Hän muisti likaisten, nokisten miesten kiukun ja kiroukset. Miten ne rynnistivätkään raivoissaan, polttivat ja ryöstivät! Niiden valkoiset hampaat välkkyivät ivanaurussa, kun linnat paloivat ja linnojen kalleudet hukkuivat liekkeihin.

Ja sittenkin oli hän etsinyt niiden suosiota, joita kansan kosto oli jo kaukaisista ajoista saakka etsinyt. Yöt ja päivät oli hän uneksinut aateliskilvestä. Hän oli tuhlannut kultaa ja pitänyt

kalliita kemuja ja ostellut itselleen ylhäisten suosiota yöllisissä iloissa. Tähän päivään mennessä oli isä Pietron kulta ollut hänen aateliskilpenään. Niinkuin olivat eläneet Assisin ylpeät nuorukaiset, niin oli hänkin elänyt. Hän oli hukuttanut itsensä häpeään, että hänen häpeänsä olisi hänen kunniaansa, niinkuin oli niiden, joita hän oli ihaillut ja kadehtinut. Mitä oli merkinnyt hänelle puhtaus, kun kunnia täällä Assisissa kulki häpeällisen elämän pimeitä teitä. Jos maa halkeisi ja pimeys nielisi suurimmat syntiset, niin olisi hänen syvyytensä niin syvä, ettei kukaan kuulisi hänen huutoaan hädän hetkellä.

Oliko hänellä mitään siitä, mitä hän oli etsinyt? Mistä lähti se tie, joka vie hänet onneen ja kunniaan ja valtaan? Jos hän astuisi ylös Subasion kukkulalle ja sieltä tähystäisi kauas laaksoon, niin ei hän näkisi muuta kuin hävitettyjä maita ja elottomia raunioita palaneiden linnojen ja palatsien paikalla. Jos hän syöksyisi uudelleen iloihin ja ostaisi isänsä kullalla ylhäisten ystävyyttä, niin ei hän saisi itselleen muuta kuin himojen vaivan. Eikö hänellä ole jo ennestään tuskaa? Eikö ole ollut yötä hänen nuoruutensa, pimeätä, kolkkoa yötä. jossa hän ei ole eroitta-

nut muuta kuin kalpeita haamuja, syyttäviä, syväsilmäisiä, hänen suurten syntiensä palvelijoita. Oi, isä Pietro! Miksi annoit kultaa poikasi käytettäväksi, kun sen paino jäi sieluun!

Fransiskus istui pinian varjossa. Päivän säteet pakenivat Subasion taakse kirkastaen kulkiessaan sen korkeimpia huippuja. Hän tunsi istuvansa unelmiensa raunioilla. Hänen sielunsa värisi ja hänen ruumistaan puistatti oudosti. Ennen oli hän ollut ilojen kuningas, mutta nyt oli hän surujen. Hän etsi sädettä päivästä, joka pakeni. Hän harhaili muistoissaan pitkin autiota tasankoa, ahmi kevään tuoksua kuin uhmaten kaikkea sitä synkkää ja surullista, jota hän tunsi sielussaan, nousi ylös kuin jonnekin paetakseen ja laskeutui taasen alas väsyneenä ja rauenneena kuin maan alle painuakseen.

Hän oli tullut tänne entisyyttään etsimään, entisiä ilojaan ja entisen elämänsä voimia uusia iloja varten. Hän löysikin nykyisyyden, synkän, raskaan, sairaan. Täällä oli hän ennen paisuttanut rintaansa suureen onneen ja vapauteen. Kaikki laakson kukat olivat kertoneet iloista ja ihanasta elämästä, jota nuori sielu elää. Kaikki äänet olivat soineet lempeä ja hellyyttä. Subasion

kukkulat ja palatsien tornit olivat viittoneet tietä kunniaan ja maineeseen. Umbrian kevät oli ylistänyt nuoruutta, jolla oli kaikki elämän antimet kädessään.

Täällä olikin surua ja tuskaa. Kukkasten tuoksu oli täällä hautajaistuoksua. Pitkien sypressien varjot olivat paarivaatteita. Naisten nauru ja lasten ilonpito olivat hiljaista itkua hänen sielussaan. Kaukainen etäisyys illan hämyssä oli loputonta, synkkää iäisyyttä. Minne hän katsoikin — ylös Subasion kukkuloille tai alas Tupino-joen kiemurteleviin vesiin, kaikkialle oli suru levittänyt tumman harsonsa.

Miksei hän saanut iloita elämästä ja nuoruudesta? Miksei laakson kevät nostanut häntä käsillään ylös nuoruuden onneen ja riemuun, joka oli rikkaampi kaikkia entisiä riemuja? Oi! Hän tahtoi elää ja nauttia elämästä ja hallita suurta riemua. Hänellä oli rahaa ja rikkautta. Hänen isänsä kuormissa kulki Ranskan kultaa Champagnesta saakka. Hän sai mitä hän tahtoi ja mitä Assisilla oli antamista. Maailma oli suuri ja avara. Jos hänen ilonsa loppuisi täällä, jos hän täällä saisi kaiken nautituksi, ja hänen sielunsa kaipaisi suurempaa onnea, niin hän kulkisi kauas vuorten

taakse ja panisi kaiken kultansa liikkeelle löytääkseen ilonsa yltäkylläisenä.

Fransiskus muisteli kuluneita vuosiaan. Joku salattu voima hallitsi hänen ajatuksiaan, kuljetti ja paimensi niitä hänen entisille teilleen. Hänen sieluansa puistatti rajusti, niinkuin puistatti sitä kerran yön houre kuumeen käsissä. Hän kohosi ylös sauvansa varassa, jännitti voimiaan ja suoristi heikkoa ruumistaan taistellakseen synkkiä ajatuksiaan vastaan. Kuka se oli, joka aikoi häneltä riistää nautinnon ja nuoruuden? Kenelle hänen piti tehdä tiliä elämästään?

Hänen täytyi päästä irti jostain, johon hän tunsi olevansa sidottu, jostain pimeästä ja raskaasta. Häntä odotti iloinen Assisi. Kaikki hänen ystävänsä tulevat hänen luokseen. Hänelle punoittavat posket lemmen palosta. Kauneimmat naiset koristavat itseänsä häntä varten. Hän valitsee niistä yhden kerrallaan imeäkseen mehut sen huulilta. Kunnia ja ilo ja lemmen hurma — hän etsii niitä kaikkialta ja löytää ne kaikkialla. Hänelle avautuvat palatsien portit ja ihanimpien impien kammiot. Ei — hän ei jätä ilojaan eikä onneaan. Jos hänen seppeleensä olisi pantu Subasion korkeimmalle kukkulalle, luoksepääsemät-

tömän jyrkänteen yläpuolelle, niin hän yrittäisi yötä ja päivää ylös ja kuluttaisi kämmenensä verille painaakseen sen päähänsä, sillä kunnia ja maine olivat häntä varten.

Oi Fransiskus! Miksi uhmaat entisyyttäsi? Sinun surusi kulkee sinun syntejäsi myöten nopeampaan kuin ilo, jolle ei ole tietä tehty sinun sairaaseen sieluusi.

Päivä oli jo mennyt mailleen. Sen viimeinen kirkastus oli vaipunut vuorten taakse. Fransiskus näki joukon kerjäläisiä kulkevan pitkin Folignon tietä Porta Nuovalta päin, repaleisia miehiä, ontuvia ja raajarikkoja, ja lukevan äänettömästi päivän saalista. Vanha mies astui vaikeasti yksikseen, toisten jäljessä, riiputtaen pientä kantamustaan köyryisillä hartioillaan. Ne kulkivat kaupungista koteihinsa, ahtaisiin, likaisiin luoliinsa, joita niillä oli Subasion rinteellä, kaukana, Tupino-joen toisella puolen. Niillä oli kaikilla sama levollinen, tyyni katse ja sama hiljainen, arka astunta. Ne suojasivat hellin käsin repaleisia kääröjään, joihin oli piiloitettu päivän saalis niiden nöyryyden palkkana.

Fransiskus tunsi syvää sääliä sielussaan ja seurasi vanhan miehen kulkua katseellaan kauas

näkymättömiin. Jos hän olisi jaksanut, olisi hän juossut jälkeen ja nostanut likaisen kantamuksen omille hartioilleen. Hän olisi tarttunut vanhaa miestä käteen ja taluttanut sen takaisin kaupunkiin ja valmistanut sille viihdyttävimmän paikan omassa kodissaan. Isä Pietro olisi huutanut vihasta, niin että koko katu olisi seisahtunut kuulemaan, mutta äiti Pika olisi hymyillyt lempeästi — hänen hyvä äitinsä, jolla oli aina säälivä sielu onnettomia kohtaan.

Missä olikaan onni? Missä oli oikea elämän ilo? Hän oli sitä etsinyt isänsä rikkauksilla yötä ja päivää, mutta hän ei ollut sitä löytänyt. Täällä hänen silmäinsä edessä olivat kaikki hänen nautintonsa todistajina — palatsit ylhäällä Subasion rinteellä ja suuret avarat puistot Porta Nuovan takana ja aatelislinnat, jotka nyt olivat raunioina sodan jäljiltä. Ehkä olikin onni niiden ryysyjen sisässä, joita kurjuus kantoi verhonaan köyhien hartioilla. Ehkä olikin oikea ilo niiden sieluissa, joiden ainoana nautintona oli laiha kannikka, rikasten ovilla kerjätty. Jos ne olivat siellä, niin hän hakee ne sieltä. Hän etsii onnensa köyhyyden kätköistä ja kantaa sen kaikkien nähtäväksi. Hän kulkee rikasten ovilla päivisin ja lepää öi-

sin ryysyillään maakuopissa yksinäisenä, hyljättynä, unhoitettuna. Hänen ilonansa ovat pienimmät armopalat, joita rikasten kädet hänelle ojentavat. Ja jos isä Pietro ajaa hänet ulos hänen omasta kodistaan hylkynä ja kunnottomana, niin hän etsii itselleen kodin ylenkatsottujen keskellä.

Hänestä tuntui siltä, kuin liikkuisi joku heikko valo hänen pimeässä sielussaan, niinkuin löytäisi hän jotakin lohtua siitä säälistä, jota hän tunsi köyhiä ja onnettomia kohtaan. Niitä oli niin paljon tänä aikana Umbriassa. Niitä seisoskeli Assisin torilla ja katujen kulmissa ja kirkkojen ovilla ja teitten varsilla kaupungin ulkopuolella. Toiset olivat raajarikkoja, kädettömiä ja jalattomia, sauvojen varassa liikkuvia ja toiset vanhoja, kuihtuneita ja tautien näännyttämiä. Isä Pietro karkoitti niitä pitkin päivää liikkeestään kovilla sanoilla, mutta äiti Pika jakoi niille salaa pieniä antimiaan. Hänen silmiinsä oli jäänyt jälki niiden katseesta, kun ne tulivat ja lähtivät ja kun niitä kirottiin ja ajettiin ulos pihoilta. Hän muisti sen vanhan ja raajarikon miehen, jota hän kerran oli isänsä kanssa ollut työntämässä kadulle.

Täällä hän istui synkkänä ja onnettomana, hän, rikkaan Bernardinon poika, Assisin ensimäinen, ilojen herra ja kaikkien riemujen kuningas. Hänen ympärillään liikkuivat kaameina haamuina kaikki hänen yölliset ystävänsä. Oli kuin olisivat ne saapuneet hänen luokseen syyttäjinä ja tuomareina. Hänen sielunsa sisimpään oli jäänyt inhoittava sakka kaikesta, mitä hän oli nauttinut. Hänen korvissaan kaikuivat lakkaamatta kalpean, synkän miehen sanat — Fransiskus! Jos eläisit tuhannen vuotta ja sinun elämäsi olisi puhtainta rakkautta ja täydellisintä kuuliaisuutta, niin et sovittaisi syntejäsi.

Fransiskus astui väsyneesti Porta Nuovaa kohti sauvaansa nojaten. Kaikki äänet olivat vaienneet alhaalla laaksossa. Kaikki kerjäläiset olivat kulkeneet koteihinsa. Kaikki varjot olivat hukkuneet illan hämyyn. Subasion kukkulat seisoivat ylväinä, aavemaisina tummassa korkeudessa. Niiden huiput olivat peittyneet hämärään harsoon. Taivas ja maa näkyivät yhtyvän toisiinsa ylhäällä vuoren harjalla. Mutta Porta Nuovan toiselta puolen, missä alkoi Assisin ihanin puisto ja minkä keskellä kohosi sen upein palatsi, kuului kirkasta laulua, väräjävän trubaduurilaulun

hiveleviä säveliä. Ja ylhäällä palatsin parvekkeella näkyi palavan soihtuja, joiden liekit värähtelivät oudosti laakson henkäyksestä.

Fransiskus seisahti kuullakseen ja katsoakseen. Hän oli näkevinään valaistut salit ja salien täydeltä ylhäisiä ritareita ja Assisin ihanimpia naisia. Suuressa aulassa riippuivat ritarikilvet, kullakin kilvellä oma hovipoika vartianaan. Hän oli kuulevinaan hiljaisia kuiskauksia puistosta, missä nuorten lempi vietti salaisia juhliaan. Hän kuvitteli mielessään eläväksi kaiken, mistä ne siellä sisässä iloitsivat ja nauttivat. Niiden silmät paloivat ja posket hehkuivat, ja niiden rinnat paisuivat elämän runsaudesta.

Fransiskuksen ruumis vapisi sauvan varassa. Hän tunsi elämän hurmaa ja elämän tuskaa samalla kertaa. Hänen sielussaan taistelivat vallasta elämän ilo ja elämän suru, himojen kiehtovat haltiat ja katumus, surujen äiti ja kaikkien syntien kostaja. Hän tunsi, että häntä kiskottiin kahtaalle, nautintoon ja tuskaan, että toinen sytytti hänen elämänsä liekkiä ja toinen sitä sammutti.

Oli kerran keväinen ilta, niinkuin oli nytkin. Kaikki Assisin kauppiaat olivat palanneet Pro-

vensesta kuormat täynnä tavaroita. Oli pidetty juhlia öitä ja päiviä. Oli virrannut viini ja kaikunut laulu ja läikehtinyt suuri ilo yli reunojensa. Täällä, tässä samassa puistossa, tumman sypressin alla, oli hänen lempensä palanut yöllisessä hurmassa. Hän muisti sen kaiken niin elävästi, kuin olisi hän sen eilen kokenut, mitä hän silloin koki ja mistä hän kuumin verin nautti. Se oli ollut tummasilmäinen, tulisieluinen tyttö, hurja rakkaudessa, raju ja rohkea. Heidän yönsä oli ollut yhtä autuutta, syvää, sanatonta onnea. Mutta kun aamu oli koittanut, ja hän oli kulkenut kotiinsa ja äiti Pika oli häntä tervehtinyt kysyvin katsein, oli hänen sielunsa värähtänyt salatusta tuskasta. Hän oli kiirehtinyt ylös yksinäiseen huoneeseensa ja itkenyt siellä kauan. Ja siitä saakka oli hänen sielunsa ollut sairas ja vertavuotava. Hän oli syöksynyt keskelle nautintoja, syvimpiin pyörteisiin, unohtaakseen tuskansa, mutta aina oli suru kulkenut mukana. Ja jos se oli hetkeksi jättänyt hänet rauhaan, niin se oli sitten taas sitä syvemmin raadellut hänen sieluaan.

On raskasta sen, jolla ei elämässä ole muuta mitään kuin himo ja suru, ne kaksi. Himo ei kos-

kaan kuole, mutta vahvistuu vain nautinnon keskellä ja polttaa sielua yötä ja päivää sammumattomalla tulella. Suru ei koskaan lopu, mutta kasvaa himon rinnalla, himosta eläen ja himoa raadellen, niinkuin raatelee vihollinen vieraassa maassa ryöstettyä saalistaan.

Hän, Fransiskus, tietää kaiken, tuntee kaiken, on kaiken kokenut. Hän inhoo kaikkea, pakenee jonnekin, minne vain. Hän kiroo kaiken, ilon ja surun, nuoruuden ja nautinnon, elämän ja oman itsensä. Missä on se voima, joka voi nostaa hänet ylös liejusta, missä se vesi, joka hänet puhdistaa ja se tuli, joka polttaa pois hänen sielustaan kaiken saastan? Missä on oikea elämä ja oikea onni? Jos on kuolema kaiken unhoitus, himon ja surun suurin sovittaja, niin hän kutsuu sen luokseen yön hiljaisuudessa. Hän seppelöi päänsä viimeisen kerran ja kohottaa ilohuudon parhaimmalle ystävälleen. Hän kokoo kaiken tuskansa ja surunsa ja himojensa polton yön pimeään yksinäisessä huoneessaan ja uhraa ne iäisyydelle.

Eikö elämä ole sittenkin suurta ja rikasta ja ihanaa? Eikö sillä ole mitään korkeampia päämääriä kuin hekuman ja kunnian ja nautinnon? Eikö voi kukaan kuolevainen korvata menetet-

tyä, unohtaa kulunutta, sammuttaa himojen tulta ja surujen tuskaa?

Fransiskus kulki katua, jota palatsin soihdut valaisivat, kuin jotain kaameata paeten, jotain näkymätöntä, joka seurasi häntä illan hämyssä. Viileä henkäys kulki vuorilta alas laaksoon hivellen hänen kuumaa otsaansa, ja Subasion pitkät puut häämöittivät kaukana kadun päässä kuin ruumisvahdit. Hän tunsi, miten himo ja tuska seurasivat häntä hänen vaivaloisella matkallaan, ja hän kuuli, miten hänen sielunsa huusi tuskasta, kun sen kalleimpia aarteita raatelivat himo ja suru, ne molemmat.

II

Alhaalla Subasion juurella, matalan kummun korkeimmalla kohdalla, oli San Damianon pieni, köyhä kappeli, rapistunut ja hyljätty. Sinne kulki kaitanen polku, piikiven peittämä, köynnöksien tukkima, melkein raivaamaton. Ylempää vuoren rinteeltä, mistä avautui laaja aukeama yli tasangon, näkyi kappelin torni mäntyjen ja sypressien keskeltä. Iltasin kun päivän helle oli heikentynyt, oli täällä ylhäällä nautinto istua ja ihailla Umbrian luontoa ja täältä laskeutua alas ja kulkea kaitaista polkua myöten San Damianoon. Viheriät öljypuut seisoivat kahden puolen polkua kainoina ja ujostelevina, ja laventeli- ja rosmariinipensaat levittivät tuoksujaan etäälle pyhän paikan ympäristöön.

Pienessä San Damianon kappelissa piti köyhä

pappi palvelustaan, niin köyhä, ettei hän itsekään ymmärtänyt, mistä hän eli. Kappelin seinät olivat halkeilleet ja muurikivet liikkuneet paikoiltaan. Villit köynnökset olivat työntäneet rönsyjään sisään suurista halkeamista ja kiemurrelleet luvattomasti pitkin kivikasoja, pienistä palasista koottuja, jotka vanha mies oli asetellut vaarallisimmille paikoille. Kappelin sisässä oli niin hämärää, että pölyinen, mustunut alttari tuskin erottautui ympäristöstään. Se oli savesta tehty alttari, matala ja yksinkertainen, ja sen takana riippui krusifiksi, bysanttilaista valmistetta, jonka edessä vanha, köyhä pappi vietti pyhät hetkensä. Mutta ristiinnaulittu oli täällä niin lempeän näköinen kuin hän oli sinä hetkenä ollut, jona hän oli katsellut suurten kärsimyksiensä läpi äitiään ja opetuslastaan. Ja kun päivä lähetti kirkkaimman säteensä seinänhalkeamasta sisään ja kultasi krusifiksin ja alttarin, niin oli pyhässä huoneessa jotain siitä sovituksesta ja rauhasta, joka oli laskeutunut alas kärsivän mestarin kasvoilta heikkojen ihmislasten särkyneihin sieluihin.

He olivat taasen tulleet tänne San Damianon yläpuolelle, Subasion rinteelle, missä päivän

kirkkaus oli kestävintä, Fransiskus ja Elias, hänen uusi ystävänsä, jonka hän oli löytänyt kuin sattumalta täällä harhaillessaan yksinäisenä ja kärsivänä ja kaiken elämänsä onnen menettäneenä. He olivat täällä kuljeskelleet keväisinä iltoina yhdessä, täällä istuneet ja täältä astelleet alas San Damianoon pitkin pientä polkua, kun ilta oli tummunut, ja köyhä pappi oli sytyttänyt lamppunsa alttarille ristiinnaulitun eteen. Pappi oli havahtunut hartaudestaan heidän astuessaan sisään pieneen kappeliin ja kiirehtinyt palvelustaan kuin päästäkseen oudoista vieraistaan. Mutta he olivat vielä seisseet kahden kauan aikaa paikallaan ja katselleet äänettöminä kuolevan liekin tuskia krusifiksin alla. Fransiskus oli jättänyt kultarahan lippaaseen, suuren oven viereen. Ja kun he olivat poistuneet kappelista, oli hiljainen kaiku, vanhan papin askelista syntynyt, saatellut heitä pimeälle polulle.

He istuivat ylhäällä laakealla kivellä, likellä toisiaan, kuin toisistaan suojaa etsien. Fransiskus puhui ja Elias kuunteli säestäen puhetta ja opastaen ystäväänsä.

— Sinä sanoit — jatkoi Fransiskus puhettaan ja katsoi Eliasta kysyvänä — sinä sanoit, että

suurimmat sielut ovat unohtaneet itsensä. Oi Elias! Täällä on luola, Tupino-joen toisella puolen. Se on pieni ja ahdas eikä päivän säde valaise sen seiniä. Minä olen istunut luolan pimennossa ja painanut pääni sen kosteihin kiviin ja valittanut yöt ja päivät nuoruuteni syntejä. Mutta mitä enemmän minä olen valittanut ja vaikeroinut sitä suuremmiksi ovat käyneet sieluni tuskat. Sano minulle, missä on unhoitus!

Fransiskuksen kalpeat kasvot näyttivät yhä kalpeammilta illan kuulakkaassa valossa, ja hän tuijotti uuteen ystäväänsä terävin, lävistävin katsein.

— Jos olisi olemassa unhoituksen yrtti — jatkoi hän vastausta odottamatta — jos se kasvaisi kaukaisissa maissa, niin minä kulkisin jalkani verille ja ruumiini näännyksiin. Minä etsisin sen vuorten rotkoista, syvistä, luoksepääsemättömistä, ja korkeimmilta huipuilta, lumien rajalta. Minä astuisin aarniometsät ja hiekka-aavikot päivän helteessä löytääkseni lääkkeen sielulleni.

Hän pysähtyi hetkeksi. Hänen tummat silmänsä kostuivat ja hän jatkoi yhä:

— Minä rukoilin kerran päivän ja yön luolani yksinäisyydessä. Minulla oli mukana pieni kru-

sifiksi, äitini antama. Kun aamu koitti, ja sen ensimäinen säde kirkasti krusifiksin luolan suulla, olin minä yhä polvillani saman tuskan painamana, krusifiksi kasvojeni edessä. Elias! Eivät mitkään kyyneleet voi pestä pois niitä jälkiä, joita synti on jättänyt sieluun. Ja jos ne voisivatkin, jos voisin itkeä itseni lumivalkeaksi, niin kohoisisivat kuitenkin himot esille syvyyksistä ja kutsuisivat hekuman ja nautinnon kumppaneikseen saastuttaakseen taasen sen, minkä suru ja kyyneleet ovat puhdistaneet. Sano minulle, missä on unhoitus!

Fransiskus tuntui vapisevan. Hänen kalpeat kasvonsa punoittivat niinkuin kuumeisen sairaan.

— Kaukana Anskianon vuorella — vastasi Elias — kaukana siellä, missä ovat Tupinon ja Kiasson lähteet, asui muinen pyhä mies, köyhä ja yksinäinen. Sen elämä oli palvelusta ja rakkautta. Hyljätyt hakivat suojaa sen pienessä majassa. Se hoiti sairaita ja kuolevia. Se lohdutti kärsiviä ja siunasi köyhiä ja köyhien pieniä antimia. Ja kun kuolema tuli sitä noutamaan, makasi se alastomana majansa lattialla, repaleinen viitta vieressä. Fransiskus! Jos unhoitat itsesi, unhoitat samalla surusi. Sinun surusi

muuttuu iloksi. Unhoituksen yrtti kasvaa rakkaudessa ja palveluksen työssä.

Fransiskus heräsi mietteistään. Hänen pitkä, solakka vartalonsa suoristui suoraksi, ja hänen kasvoilleen kohosi heikko kirkastus.

— Elias — sanoi hän kiireesti ja hänen silmänsä paloivat — Minä jätän kaiken. Minä hylkään isäni rikkaudet, nuoruuteni ilot ja ystävät, lempeni ja nautintoni ja maineeni. Minä lupaan sinulle tänä iltana San Damianon kappelissa krusifiksin alla, että minä seuraan pyhän miehen lippua, rakkauden lippua, Anskianon erakon pyhää elämää. Elias! Vie minut köyhien ja kärsivien joukkoon, jos siellä on unhoitus!

Hän jatkoi yhä puhettaan innostuneena. Hän nousi kiveltä, jolla hän oli istunut, ja asteli kiireesti edestakaisin Eliaan edessä. Illan hehku kirkasti hänen kauniita kasvojaan.

— Sinä muistat Assisin hädän, kun vihollinen hyökkäsi turvattomaan kaupunkiin. Assisin miehet kantoivat kiviä muureille yötä ja päivää. Nämä kädet olivat silloin vahvat. Katso! Niissä on vielä karheutta raskaista kantamuksista.

Hän ojenteli pitkiä, laihoja käsiään kohti Eliasta. Hänen olennossaan oli jotain outoa. Oli kuin

olisi tuli syttynyt yhtäkkiä palamaan hänen sielussaan.

— Vankeuden päivinä sairastuivat nuoret miehet kolkoissa luolissaan. Ei ollut apua ystävistä eikä vihollisista. Minä valvoin yöni ja hoidin sairaita ja kuolevia. En tiennyt silloin, mistä minulla oli voimani. Nyt sen tiedän. Jumala antaa voimia niille, jotka palvelevat. Anna minulle työtä, Elias! Osoita minulle paikka jossain, joku huonoin ja halvin ja vaikein!

Elias istui paikallaan hämmästyneenä ja äänettömänä, mutta Fransiskus jatkoi yhä yhtä innostuneena:

— Minä tahdon raataa kuin orja. Minä tahdon tulla orjaksi, kaikkien palvelijaksi. Olkoon elämäni hikeä ja vaivaa. Subasion toisella puolen viruvat pitaaliset kurjina ja avuttomina pahnoillaan. Minä menen niiden luo. Minä pesen niiden haavat ja puhdistan niiden likaiset ruumiit ja kerjään niille ruuan rikasten ovilla. Elias! Minä kestän kaiken ja kärsin kaiken. Rikkaan Bernardinon pojasta on tuleva halpa palvelija, Jumalan ja ihmisten orja.

Hän istui taasen kivelle Eliaan viereen ja jatkoi hillitysti, melkein surullisesti:

— Kaikkein pyhimmällä oli kerran Getsemanensa ja Golgatansa. Minun pieni luolani, öljypuiden verhoama, on ollut minun Getsemaneni. Minä tunnen sen, minun sieluni aavistaa, että minullakin on oleva oma Golgatani. Kuule, Elias! Kun minä köyhänä ja ryysyisenä palaan kotiin, rikkaan Bernardinon taloon, ja Jumalan nimessä pyydän almua isältäni kärsiville ja kun isä kiroo minut ja äiti kääntää itkevät kasvonsa häpeästä luotani, silloin olen minä Golgatallani. Ja kun entiset ystävät minulle ilkkuvat ja Assisin naiset peittävät päänsä ja minun täytyy hyljättynä ja häväistynä kulkea kauas vuorten taakse ja kätkeytyä kurjien ja onnettomien sekaan, silloin on pimeyteni suurin. Mutta minä kestän, niinkuin kesti pyhä ristiinnaulittu. Minä painan krusifiksin rintaani vasten ja annan pyhimmän kärsimysten kirkastaa omiani. Elias! Minä tahdon olla hänen seuraajansa.

— Fransiskus! — sanoi Elias — Sinä tiedät, että kärsimyksien päivää seurasi pääsiäinen. Eikö pyhien tie kulkenut aina kärsimyksien kautta? Eikö niiden voitto ollut siinä, missä ne tunsivat olleensa Jumalan ja ihmisten hylkääminä? Fransiskus! Kaiken täytyy tulla menetetyksi. Kun-

nia ja maine ja elämän hurma häikäisivät sinun sieluasi ja saastuttivat sen. Häpeän ja nöyryytyksen risti ja rakkauden pyhä palvelus puhdistavat sen saastasta. Salli kolkoimman ja pimeimmän hetken painua sielusi syvyyteen, että voisit kerran olla kaikkien palvelija!

Illan aurinko katosi kauas vuorten taakse. Umbrian laakso lepäsi heidän allaan päivän viimeisimmässä valossa, hienon hämyharson peittämänä. Se oli kuin surujen harso, kuin kuoleman vaate, kuin iäisyyden verho, joka on vedetty yli raskaan elämän.

He istuivat hetken vielä äänettöminä, syviä asioita hautoen ja kauas etäisiin hämäriin tuijottaen. Illan tummuus hiipi pitkin taivaanrantaa, näköpiiriä pienentäen. San Damianon kappeli tuskin erottautui enää erilleen puista, jotka sitä ympäröivät, ja pieni polku oli piiloutunut pensaikon varjoihin.

— Minä tiedän nyt, mikä on päämäärä ja minne Jumala minut vie — sanoi Fransiskus yhtäkkiä kuin unesta heräten. — Minun kärsimykseni on vielä tuskaa. Sen täytyy muuttua iloksi. Missä on oikea ilo muualla kuin kärsimyksissä? Eivätkö pyhät suudelleet ristiä? Eikö risti ollut niiden

ystävä, niiden äiti ja sisar? Me menemme taasen San Damianoon. Elias! Katso köyhää pappia! Sinä näet sen keltaisen ihon, sen kuihtuneet, kalmanväriset kasvot, sen repaleisen viitan. Assisin kerjäläiset jättävät sille joskus viheliäisen rovon päivänsä saaliista. Etkö huomaa hiljaista iloa sen syvässä, rauhallisessa katseessa? Elias! Jos on matka pitkä sinne, missä kärsimys on iloa, niin minä kuljen sen kuitenkin. Minä tahdon päästä perille. Minä kannan häpeän ja kirouksen kuormanani, kunnes kuormastani on tullut veljeni ja ystäväni.

He kulkivat yhdessä pitkin kaitaista polkua alas San Damianoon. Illan pimeys oli peittänyt pienen polun näkymättömiin. He etsivät sitä askelillaan ja taivuttivat käsin pitkiä oksia pois polulta. Fransiskus kulki edellä puhellen ja innostuen ja suunnitellen tulevaisuuttaan. Hän pysähtyi silloin tällöin, ja hänen pitkä vartalonsa näytti vieläkin pitemmältä illan pimennossa. Hänen äänensä kaiku kuului kauniilta ja hivelevältä. Siinä oli jotain läpitunkevaa, jotain hyväilevää ja suloista. Elias seisahtui sitä kuulemaan ja jäi kauas jäljelle. Mutta silloin pysähtyi myös-

kin Fransiskus ja päästi ilmoille laulun, ihanan ja kirkkaan kuin parhaimman trubaduurilaulajan.

San Damianon kappelissa oli tuli jo sytytetty krusifiksin alle. Se paloi niin heikosti, että vain pieni alttari oli valaistu. Sen liekki kohosi joskus korkeammalle krusifiksia kohti kuin sitä tavoitellen, mutta heikkeni taasen loppuakseen ja sammuakseen. Vanha pappi seisoi alttarin edessä hiljaa rukoillen, heikolla äänellä hymisten, puoleksi laulaen. Ylhäältä holveista kuului outo, salaperäinen ääni, joka kertasi vanhan miehen rukousta.

Ei ollut saapunut ketään kappeliin. Fransiskus ja Elias seisoivat taampana kuin haamut tuijottaen hartaina kohti valaistua alttaria, jonka takaa näkyi krusifiksi hämärästi vanhan miehen pään yli. Pyhä palvelus oli tänään pitempi kuin ennen. Tuntui siltä kuin olisi vanha pappi tahallaan jatkanut hartauttaan vierastensa tähden, joista nyt oli tullut jokapäiväisiä.

Kun vanha pappi oli vihdoin päättänyt palveluksensa, näytti tuli samalla sammuvan alttarilla, krusifiksin alla. Fransiskus kulki kiirein askelin kuoriin ja pisti jotain papin käteen. Se oli iso kultaraha. Se välähti valoa vasten, valaisten sa-

malla heikosti vanhan miehen kasvoja. Hetken päästä näkyi pappi palaavan takaisin pilarien takaa ja sytyttävän uutta tulta alttarille. Vanhuksen kalpeilla kasvoilla kuvastui outo valo, sisäinen ilon ja onnen väre. — Isä! Salli minun kohdata ristiinnaulittu pyhällä paikalla! — kuului Fransiskus sanovan rohkeasti vanhalle miehelle ja näkyi samassa astuvan hätäisesti alttarin eteen.

Fransiskus seisoi kauan hiljaa, äänetönnä paikallaan, aivan kuin hän odottaisi jotain. Pieni lamppu paisutti valoaan, niin että koko krusifiksi oli valaistuna ja näkyi kauas sinne, missä Elias seisoi syvän hartauden ja liikutuksen vallassa.

— Sinä pyhin ja korkein kärsivien joukossa — kaikui kaunis, väräjävä ääni hämärässä kappelissa, kun Fransiskus rukoili — Sinä ristiinnaulittu, jonka sielu on ollut tuskassa ihmislasten syntien tähden! Salli kärsivän veljesi lähestyä kasvojasi! Sinä tunnet pimeän sieluni, jota ei valaise yksikään säde ylhäisestä kirkkaudestasi. Minä tulen kaukaa luoksesi, suurimpien syntisten joukosta, nääntyneenä ja tuskan täyttämänä. Salli pyhimmän kirkkautesi valaista sieluani, niin että

löytäisin sinut ja että sinun tahtosi tulisi elämäni ylimmäksi! Oi sinä haavoitettu ja vertavuotava! Jos on joskus tullut luoksesi kurja kuolevainen, köyhä ja kadonnut, niin täällä sinun pyhässä paikassasi lähestyy sinua yksi niistä, yön ja kuoleman lapsi, jonka elämä on ollut saastutettua iloa, halpaa kunniaa ja tahrattua nautintoa. Anna pyhimmän veresi virrata läpi sieluni, että se puhdistuisi. Sinä kärsiväin ihmislasten palvelija! Sinä okain seppelöity ja herjauksin kuolemalle kuljetettu! Sinä nöyrä ja kuuliainen! Millä nimellä sinua nimittäisinkään. Minä pyydän pienintä pisaraa sieluuni siitä rakkaudesta, jolla sinä olet rakastanut kaikkien kurjimpia voidakseni elää kärsivien veljieni hyväksi ja pyhittää elämäni sinun pienimpiesi palvelukseen. Sinä kaikkein köyhin! Sinä suojaton, halpa ja avuton! Anna minulle voimaa luopuakseni kaikesta, mitä minulla on, kodistani ja rikkauksistani ja iloistani, joihin synti on minut sitonut. Ja kun minun päiväni tulevat olemaan vaivaa kärsivien keskellä, niin salli minun kantaa sitä ilolla, niin että minun elämäni olisi yhtä ylistyslaulua sinun nimellesi, sinä ristiinnaulittu, sinä korkein!

Fransiskuksen ääni kuului yhä selvempänä ja

kirkkaampana, ja sen kaiku kiiri kauniina holveissa. Elias seisoi taampana hämyssä, hartaana ja ihmettelevänä, mutta laskeutui hetken päästä alas polvilleen, niinkuin oli nähnyt vanhan papin tekevän kuorissa, alttarin sivulla. Hänen sielunsa suli rukoukseen, joka kohosi ylös korkeuksiin krusifiksin edestä. Se ei ollut enää tavallista rukousta, mitä hän kuuli, se oli ylevää, käsittämätöntä musiikkia. Hän unohti sanat ja tunsi, miten Fransiskuksen suloinen ääni virtasi läpi hänen olentonsa. Vanha pappi oli painunut yhä alemma ja makasi maassa, otsa kätkettynä käsiin kostealla, kivisellä lattialla. Sen musta viitta oli peittynyt hämärään, ja sen harmaat hiukset ja laihat, kyynäspäihin saakka paljastuneet kädet näkyivät heikosti krusifiksin valossa.

Fransiskus seisoi yhä paikallaan, katse ristiinnaulittuun kiinnitettynä. Kun sanat olivat loppuneet, puhui sielu hiljaa salattua puhettaan. Ja kun loppui sekin, kun sielu oli tyhjentynyt, kun kaikki hänen tuskansa ja toiveensa, hänen entisyytensä ja tulevaisuutensa, olivat asetetut pyhimmän kasvojen eteen, niin hän tuijotti syvillä silmillään ristiinnaulittuun. Oli kuin olisi hän tahtonut sekoittaa omat kärsimyksensä ristiin-

naulitun kärsimyksiin ja likistää sielunsa ristiinnaulitun sielua vastaan.

Elias ja vanha pappi olivat nousseet. Elias oli hiipinyt hiljaa vanhuksen viereen ja tarttunut äänettömästi hänen käteensä. Fransiskus seisoi yhä liikkumattomana. Hänen kasvonsa olivat kirkastuneet. Niiden valo näytti valaisevan kuin tuli, niinkuin aamun ensimäinen heijastus Subasion takaa.

Hän näki ristiinnaulitun elävän. Hänellä ei ollut enää edessään kuollut krusifiksi, vaan elävä vapahtaja, pyhä ristiinnaulittu. Hän tunsi sielussaan sen silmäin palon, rakkaudesta hehkuvan. Hän näki sen alastomana, päivän polttamana, vertavuotavana, mutta suurena, ylevänä, ihanana. Sen okaisen seppeleen ympärillä liikkui kirkastuksen hohde, niinkuin liikkuvat kirkkaina aamun säteet vuoren kukkuloilla. Hän näki, kuinka se irroitti kätensä rististä ja kuinka se avasi sylinsä ja kumartui häntä kohti hellin katsein, niinkuin kumartuu äiti yli sairaan ja avuttoman lapsensa. Hän kuuli sen puhuvan itselleen ja tunsi sen sanojen hivelevän sieluaan. — Fransiskus! Veljeni! Sinä rauhan ja ilon lapsi! Sinä toivoni ja rakkauteni! Minä painan sinun sieluusi

ristin merkin. Mene veljien luo ja puhu niiden sieluihin Jumalan rakkautta!

Vihdoin pitkän ajan perästä alkoi Fransiskuksen ääni taasen kuulua alttarilta, kun hän jatkoi rukoustaan:

— Oi sinä ylistettävin! Sinä kuulit minua ja puhuit minulle ja näytit minulle itsesi. Sinun rakkautesi on suurempi kuin kuolema. Minä annan sinulle kaiken, mitä omistan. Minä annan sinulle päiväni ja yöni, elämäni ja kuolemani. Salli minun kantaa sinun kuvaasi sielussani, sinun pyhää kärsimysmuotoasi, josta minä saan lukea sinun haavasi ja tuskasi! Minä kiitän sinua siitä, että olet antanut pyhän ristisi lohduttaa sieluani. Minä kiitän sinua, sillä sinä olet vaihtanut syntieni vaivan pyhien kärsimystesi suloiseen vaivaan.

Kun Fransiskus vihdoin palasi paikaltaan toisten luokse, tunsi hän sielussaan suurta rauhaa ja iloa. Hänen silmissään loisti outo, ihmeellinen tuli. Hän ei puhunut mitään, vaan kulki kiireesti ulos pimeään kuin unissaan, hoiperrellen mennessään. Lamppu jäi vielä palamaan krusifiksin alle. Elias ja vanha pappi seisoivat kysyvinä paikallaan, toistensa vieressä. Mutta hetken päästä kuului laulua ulkoa, ihanaa, voimakasta

marttyyrien ylistyshymniä. Vanhus aukasi hiljaa oven ulos paremmin kuullakseen ja päästääkseen sisään pyhiä säveliä, joiden salaperäinen kaiku kierteli samassa jo pitkin kappelin holveja. Heillä oli kummallakin, Eliaksella ja vanhalla miehellä, yhteinen aavistus siitä, että oli tapahtunut sinä iltana jotain käsittämätöntä ja suurta kappelissa, ja heistä tuntui kuin olisi hetki heidän kummankin pyhin ja suurin hetkensä.

Vanhus kävi korjaamassa tulta krusifiksin alla. Ristiinnaulittu tuntui hänestä lempeämmältä kuin ennen. Sen kasvoista oli kadonnut kärsivä ilme. Oli kuin se olisi sanomassa hänelle ja niille toisille ja kaikille, jotka tulivat sisälle pieneen kappeliin: Tulkaa minun tyköni, työtätekevät ja raskautetut!

— Isä! Minä kiitän sinua — sanoi Fransiskus ja syleili vanhaa pappia tultuaan taasen sisälle kappeliin. — Salli minun jäädä luoksesi! Salli minun levätä yöni alttarin juurella, ristiinnaulitun edessä.

Hän avasi kukkaronsa, hienon, helmillä koristetun, ja kaasi sen sisällön kiviselle lattialle, vanhan papin eteen. Ja samalla hän puheli iloisena ja reippaana:

— Tämä kappeli on minun häähuoneeni. Täällä ovat minun hengelliset hääni vietetyt. Isä! Sinä olet vanha. Sinun kätesi ovat voimattomat. Jumala on valmistanut sinulle kappelin kirkkaudessaan. Minä tiedän nyt, mitä minä teen. Minä korjaan tämän pyhäkön. Minä teen tästä Assisin kauneimman kappelin. Tämä ei saa enää olla hyljätty eikä yksinäinen. Isä! Anna minulle lupa! Elias! Auta minua! Jumala on siunaava kättemme työn.

— Fransiskus! — sanoi vanha pappi ja hänen äänensä värähteli liikutuksesta. — Niinkuin on hyljätty ja yksinäinen tämä kappeli, niinkuin sen seinäkivet putoilevat paikoiltaan ja sen muurit ovat luhistumaisillaan, niin on pyhä kirkkokin autio ja unhoitettu.

Vanha pappi pyyhki kyyneleen silmänurkastaan viittansa hihalla, kuluneella ja vanhalla, alttarin pölyssä likaantuneella.

— Isä! Tiedätkö, mitä minä teen? — kysyi Fransiskus ja seisoi pystynä ja uljaana vanhuksen edessä. — Minä kokoon tänne köyhät. Minä etsin ne kaukaa Subasion takaa ja täytän niiden sielut ilolla, jonka ristiinnaulittu on täällä minulle antanut veljiä varten. Me korjaamme yhdessä

tämän kappelin. Me kaunistamme sen pyhillä lahjoilla. Tästä on alkava pyhän kirkon korjaus, sen kaunistus ja uudistus — tästä pienestä kappelista. Isä! Me palvelemme sinua ja sinun pyhää paikkaasi. .Pyhä kirkko rakennetaan uudelleen palveluksen työllä.

Hän seisoi siinä niin varmana, niin päättävänä ja rohkeana, kuin tietäisi hän jo ennakolta kaiken, mitä hän tekee ja niinkuin olisi hänelle annettu suurempi valta ja voima kuin kenellekään kuolevaiselle. Hänen syvät silmänsä hehkuivat liekkinä ja hänen äänensä oli varma ja päättävä. Hänen kasvoillaan oli jotain siitä kirkkaudesta, joka äsken valaisi pyhää ristiinnaulittua, kun vanha pappi kävi vaalimassa tulta krusifiksin alla.

Elias ja vanha mies seisoivat lumottuina hänen edessään, äänettominä ja hartaina. Pieni lamppu levitti himmeää valoaan kappeliin, jonka pilarit kohosivat ylös pimeyteen ja jonka holvit toistivat hiljaa mitä Fransiskus puhui.

— Isä! Minä olin eksynyt lapsi — sanoi Fransiskus hellästi. — Minä palasin kotiin ja minulla on kotiinpalanneen riemu sielussani. Minun riemuni on ristiinnaulitun sädekehää ristin ympärillä. Kuule, isä! Minun sielussani ovat pyhät

haavat, jotka muistuttavat minua ristiinnaulitun kärsimyksistä. Minä lähden jo huomenna veljien luo. Ja kun minä näen kärsivien kivut ja tuskat ja palvelen niitä niiden veljinä, kaikkein huonoimpana, niin minä tunnen niiden haavain tuskat ja haavain ilot samalla kertaa. Minulle ovat minun tuskani iloa ja onnea. Isä! Siunaa minua!

Hän laskeutui alas kylmälle, kostealle lattialle ja hänen katseensa oli kiinnitetty vanhan papin kasvoihin. Elias seisoi kumartuneena vieressä. Vanhus laski laihan, vapisevan kätensä Fransiskuksen pään päälle. Hänen äänensä värisi ja hänen ruumistaan puistatti oudosti, kun hän lausui pyhiä sanoja. Ja kappelin etäinen kaiku kertasi hänen sanojaan kuin kaukainen kuoro, niinkuin pyhien näkymätön seurakunta pilarien takana.

III

Santa Maria Maggioren torille, Assisin isoimmalle, oli pystytetty lava ja lavalle asetettu upea istuin ja pitkä pöytä, kauniilla silkkikankaalla peitetty. Se oli piispan tuomioistuin, kauhunpaikka niille, joita sen eteen kuljetettiin.

Kaikkia katuja pitkin kulki kansaa torille päin, ja kaikkien kasvoilla kuvastui sama uteleva ilme, sillä kaikki tiesivät, että Santa Marialla on Pietro Bernardinon poika tänään tuomittavana.

Kukapa sääli rikasta kangaskauppiasta, julmaa ja armotonta. Eikö hän ollut hankkinut kunniaa itselleen ja pojalleen häpeän tiellä? Eikö Provensen kulta ollut hänen jumalansa? Eikö hän ollut myönyt sielunsa ostaakseen pojalleen aateliskilven? Ja nyt kun hänen poikansa oli hävittänyt hänen unelmansa, avasi hän itselleen ja

pojalleen julkisen häväistyksen portin pyhän kirkon avaimella. Täällä Santa Marialla oli isä tänään syyttämässä poikaansa kaiken kansan kuullen.

Fransiskuksen elämä oli ollut iloa ja onnea siitä hetkestä saakka, jona hän oli kohdannut ristiinnaulitun San Damianossa. Hän oli etsinyt köyhiä, hoitanut pitaalisia ja kulkenut kärsivien luona. Kärsimyksien maailma oli auennut uutena, suurena maailmana hänen sielulleen. Hänestä oli tuntunut, kuin olisi pyhä liekki alkanut palaa hänen sielussaan silloin, kun hän kohtasi uusia ystäviään.

Iltapäivisin, jolloin kerjäläiset palasivat kaupungista, oli hän odottanut heitä Folignon tiellä, kulkenut heidän mukanaan, jakanut heille, mitä hänellä oli jaettavaa ollut, ja puhunut heille hellästi, sointuvalla äänellään Jumalan rakkaudesta. Ja kun hän oli aamusin kulkenut Subasion taakse, missä pitaaliset viruivat luolissaan ja maakuopissaan, olivat he jo kaukaa kuulleet hänen askeleensa ja hänen lempeän, iloisen ääntelynsä. Hän oli pessyt heidän haavansa ja puhdistanut heidän likaiset makuusijansa. Ja sitten oli hän laulanut heille ritarilauluja ja pyhien marttyyrien ylistys-

hymnejä. Hän oli ollut paisteena heidän kärsiville sieluilleen, kesäisenä valona ja kirkkautena. Hänen kasvoiltaan oli levinnyt lempeys ja hellyys yli synkkien ja äänettömien ihmislasten, joiden elämä oli ollut loppumatonta tuskaa. He olivat ojentaneet hänelle kätensä kiitokseksi, ja heidän katseestaan oli hohtanut ilo läpi kärsimyksien rakkauden ja kiitollisuuden tunnustukseksi.

Yöksi oli Fransiskus palannut takaisin San Damianoon. Vanha pappi oli odottanut häntä illan hämyssä pienellä polulla, pinian varjossa. He olivat kulkeneet käsitysten kappeliin, missä vanhus oli sytyttänyt lampun alttarille krusifiksin alle. Toisinaan olivat he seisseet rinnakkain ristiinnaulitun edessä ja rukoilleet, toisinaan vuorotellen. Joskus olivat he istuneet pimenevät iltansa pitkän pinian alla ja kertoneet toisilleen päivänsä onnesta. Ja sitten oli Fransiskus laulanut sen saman laulunsa, jonka hän oli laulanut sielunsa hääpäivänä onnensa ylistykseksi.

Fransiskus kulki Santa Maria Maggiorea kohti reippain askelin. Päivä oli hänen Golgatan päivänsä. Hän oli sitä odottanut, sillä hän tiesi, että hänen isänsä viha oli hänet saavuttava. Keskellä ylhäistä onnea oli joskus kauhun hetki yllättänyt

hänen sielunsa, ja hän oli tuntenut, että hänen ilonsa ja onnensa olivat pakenemaisillaan hänen sielustaan. Hän oli rukoillut ristiinnaulitun edessä voimaa kestääkseen kovimman ja kärsiäkseen kipeimmän leikkauksen, joka oli eroittava hänet kaikesta entisyydestä. Toisinaan oli hän saanut rohkeutta sieluunsa pitkiksi ajoiksi, toisinaan taasen tuntenut suurta arkuutta. Mutta nyt hän kulki niin vapaana ja iloisena ja onnellisena tietään kohti kaupunkia, kuin ei hänellä olisi koskaan ollut mitään pelkoa.

Vanha pappi oli saatellut häntä alas, kappelin alle, San Damianon tien haaraan. He olivat yhdessä rukoilleet. Ristiinnaulitun kuva oli tullut taasen eläväksi hänen sielulleen, ja sen kirkas, lempeä katse oli seurannut häntä tielle. Pienellä kummulla, missä hän kerran oli istunut pinian alla sairaana ja missä Assisi oli avautunut hänen katseelleen iloisena ja houkuttelevana, oli hän vielä laulanut kärsivien ylistyslaulun ristiinnaulitun ylistysvirtenä.

Kun hän saapui Porta Nuovalle, tunsi hän heikkoutta ja pelkoa. Hän näki satojen silmien tähystävän itseään ja kuuli kirkuvaa ääntä ympäriltään. Kaikki Assisin katupojat olivat kokoon-

tuneet saattamaan häntä häväistyksen paikalle. Siellä oli joukossa hänen entisiä ystäviään, Assisin nuoria miehiä, yhteisten syntien todistajia, joita isä Pietron kulta oli kerran sitonut hänen häpeäänsä. Ne kulkivat kauempana katuvierillä, ja niiden kasvoilla kuvastui kopean, ylhäisen mielen kylmyys. Niinkuin ne ennen olivat etsineet häntä yöllisiin kemuihinsa, niin ne nyt pakenivat häntä hänen pimeimpänä päivänään. Ja niinkuin ne ennen olivat saastuttaneet sielunsa yhteisissä irstailuissa, niin ne nyt piilottivat syntiensä jäljet hänen häpeäänsä.

Hän tunsi olevansa heistä kaukana, niinkuin on kaukana kuolema elämästä, ja niinkuin oli kaukana ristiinnaulittu niistä, jotka häntä Golgatalle kuljettivat. Ne pitivät häntä sairaana, mielipuolena, ihmisten hylkynä. San Damianon vanha pappi oli ainoa, joka oli häntä ymmärtänyt.

Näkikö hän täällä äitinsä itkevät kasvot, häpeän verhoomat, tuskantäyteiset? Kestikö hän sitä hetkeä, jona äiti huusi kauhusta, ja Assisin naiset peittivät kasvonsa käsillään ja kaikki hänen entiset ystävänsä kätkivät hänen häpeänsä yhteiseen ivanauruun? Jos hän sen kesti, jos ristiinnaulittu antoi hänelle voimia hänen synkim-

mällä hetkellään, niin hän oli saanut suurimman voiton. Silloin oli hän kirkastanut sielussaan sen kärsimyksen merkin, jonka ristiinnaulittu oli sinne painanut San Damianon kappelissa.

Fransiskus kuuli huutoja ja pilkkasanoja. Kaikilta kaduilta virtasi kansaa hänen tielleen. Hän tunsi, miten katupojat viskelivät lokaa hänen kasvoilleen, niin että hänen täytyi pysähtyä sitä pyyhkimään viittansa liepeellä nähdäkseen kulkea. Jokainen askel, jonka hän astui, tuntui nyt yhä raskaammalta. Jokainen hetki, jonka hän viipyi kärsimyksensä tiellä, työnsi hänet yhä syvempään pimeyteen. Hän tunsi tässä, miten raskas oli kerran ollut ristiinnaulitun tie Pilatuksen palatsista pääkallon paikalle.

Hänen katseensa oli kohonnut ylös, yli meluavan joukon, yli kylmien kasvojen, jotka olivat vetäytyneet ylhäiseen hymyyn. Oli kuin olisi hän etsinyt jotain etäisyydestä, niinkuin hänen surulliset, uneksivat silmänsä olisivat tuijottaneet yhteen ja samaan paikkaan, niinkuin Subasion korkein kukkula olisi ollut hänen matkansa määrä.

Oi isä Pietro! Miksi valmistit tämän tien pojallesi? Eikö loukattu kunniasi löytänyt hyvi-

tystä säälistä ja niistä kyyneleistä, joita äiti Pika vuodatti rikkaan kotisi turmioksi?

Santa Marialla oli piispa jo odottamassa paikallaan. Sen sauva oli kohotettu korkealle vallan merkiksi, ja sen kullan koristama hiippa kimalteli säteistä, joita päivä lähetti kirkkaudestaan. Fransiskus pysähtyi piispan eteen. Hänen kärsivä katseensa tuntui etsivän lohdutusta pyhän miehen kasvoilta. Hänen kätensä olivat ristissä, aivan kuin hän olisi suorittamassa pyhintä palvelusta San Damianon kappelissa.

— Puhu, poikani! — sanoi piispa lempeästi, rohkaisevasti ja ojensi kätensä Fransiskusta kohti.

— Isä! — kuului Fransiskuksen väräjävä ääni yli avaran torin. — Minäkiitän sinua siitä, että olet antanut halvan palvelijasi saapua eteesi. Salli minun nöyryytykseni hetken tulla ristiinnaulitun ylistykseksi! Isä! Minun sielussani on hänen merkkinsä, hänen ristinsä jälki. Minä kannan sitä kalleimpana aarteenani. Minä annan sen kirkastaa elämääni, että elämäni olisi palvelusta kärsivien keskellä. Sinä tunnet San Damianon pienen kappelin Subasion alla. Sinä tunnet sen vanhan papin, joka kulkee kuluneessa viitassaan kerjäämässä almua köyhän kappelinsa hyväksi.

Kerran, myöhäisenä iltana, kun vanha pappi oli sytyttänyt lamppunsa ja päättänyt rukouksensa, kuljin minä sieluni tuskassa alttarin eteen. Minä annoin sieluni ristiinnaulitulle. Minä rukoilin ja taistelin ja kutsuin hänen pyhimmät kärsimyksensä tuskani todistajiksi. Silloin painoi ristiinnaulittu sieluuni ristinsä merkin ja vihki minut kärsiväin palvelijaksi.

Fransiskuksen ääni kaikui yhä kauemma. Hän oli nostanut oikean kätensä ylös, niinkuin hän olisi tahtonut herättää kaikkein huomiota.

— Isä! Salli minun todistaa hänestä veljilleni, etten turhaan kantaisi hänen merkkiään! — jatkoi Fransiskus puhettaan. — Eivätkö kärsivä tole kirkon kaunistus? Eikö pyhin ihmislapsista ole pyhittänyt ihmislasten kärsimyksiä omassa ruumiissaan? Isä! Minä tunnen tänään suurta iloa keskellä suurinta häväistystä, sillä minun kärsimykseni ovat minun iloni.

Hän pysähtyi ja painoi rintaansa, mutta kohotti taasen kätensä ja jatkoi:

— Minun syntini ovat täällä tehdyt, tässä kaupungissa, näiden ihmisten nähden. Assisin nuoret miehet ovat eläneet paheissa ja saastuttaneet sielunsa yöllisissä kemuissa. Minä olen ollut yksi

niistä, jotka ovat hukuttaneet nuoruutensa himoihin, joiden ilo on ollut alhaista nautintoa ja jotka ovat pitäneet häpeällistä elämää kunnianaan. Minä olin vajonnut pimeimpiin syvyyksiin, jonne ei yksikään säde paista. Isä! Sinä tiedät, mikä on vahinko siitä, että nuori sielu hukkuu synteihin ja paheisiin. Jumalan pyhät enkelit itkevät silloin kuumimmat kyyneleensä.

Hän kohotti äänensä yhä kuuluvammaksi. Sen kaiku vastasi varmana, päättävänä kaukaa palatsien seinistä, torin laidalta.

— Kuulkaa, Assisin nuoret miehet! — huusi hän kirkkain, väräjävin äänin, ja hänen kätensä vavahti ylhäällä, joukon yläpuolella. — Minä olen löytänyt sieluni. Minä kannan sen valoksi kurjien keskelle, sillä pyhä ristiinnaulittu on sen kirkastanut ristinsä valolla. Minä muistan tänään, häväistykseni päivänä, että minä olen yhdessä teidän kanssanne pilkannut pyhintä ja pettänyt pyhimmän kärsimykset. Sallikaa minun pyytää anteeksi, että olen himojeni palossa lisännyt teidän syntejänne ja opettanut teitä unhoittamaan, että suurin ja rikkain elämä on palvelusta!

— Poikani! — sanoi piispa hellästi, äänettomän joukon jännitettynä kuunnellessa. — Täällä on

isäsi Pietro Bernardino syyttämässä sinua siitä, että sinä tuhlaat hänen tavaransa. Poikani! Jos Jumala on kutsunut sinut pyhän kirkkonsa palvelukseen, niin tulee sinun luopua kaikesta. Minä käsken sinua pyhän kirkon nimessä jättämään isällesi kaiken, mitä omistat ollaksesi rikas köyhyydessä.

Fransiskus kuunteli hartaana piispan puhetta, silmät palaen ja posket hehkuen. Samassa kulki hän kiireesti portista sisään palatsin pihalle ja palasi kiireesti, nopein askelin, takaisin alastomana, vaatemytty kädessä. Hän jäi seisomaan piispan eteen ja hänen paljastettu ruumiinsa värisi vilusta.

— Kuulkaa minua vielä! — huusi hän hätäisesti ja piteli vaatemyttyä molemmin käsin päänsä päällä. — Kuulkaa minua kaikki! Tässä on minun ainoa omaisuuteni. Minä annan sen Pietro Bernardinolle, jota minä tähän saakka olen kutsunut isäkseni. Minä olen alasti syntynyt maailmaan. Jumala on verhoova kurjan ruumiini, kunnes minä kerran alasti täältä lähden. Kuulkaa ja tietäkää kaikki, että minulla tästä päivästä lähtien on vain yksi isä, taivaallinen isä, jota minä palvelen!

Kesken Fransiskuksen puhetta kuului hätäinen kirkaisu joukosta, satuttaneen, loukkaantuneen huuto, joka viilsi ilmaa. Se oli äiti Pikan ääni, pitkä, valittava ja tuskainen. Fransiskus tunsi sen ja etsi avuttomin katsein äitinsä kasvoja joukosta. Hänen ruumiinsa värisi vilusta ja tuskasta hänen siinä alastomana seistessään keväistä tuulta vasten, joka laaksosta lähteneenä puhalsi läpi avaran torin. Hänen sieluaan raastoi kipu. Häväistyn äidin tuska oli hänenkin tuskaansa. Kärsivän, onnettoman äidin valitus jäi soimaan hänen sielussaan. Hän aikoi sanoa jotain, huutaa hellyytensä ja rakkautensa äitiään kohtaan kaikkien kuultavaksi, mutta samassa laskeutui vanha piispa alas istuimeltaan ja verhosi viitallaan hänen alastonta, värisevää ruumistaan.

— Fransiskus! Poikani! — sanoi piispa liikutettuna. — Pyhä kirkko on äitisi. Niinkuin tämä viitta verhoo sinun alastonta ruumistasi, niin on pyhä kirkko suojaava sielusi. Mene poikani! Sinä olet vapaa.

Kun Fransiskus poistui paikaltaan lähimpään suojaan, näki hän tiellään ojennettuja käsiä ja itkettyneitä kasvoja. Mutta taampaa joukosta

kuului kovaäänistä puhetta ja huutoja. Hän kääntyi katsomaan joukon hälinää ja huomasi samassa, miten isä Pietro kääri auennutta vaatemyttyä ja miten ilkkuva lauma ympäröi vanhaa miestä tyhjän lavan luona. Hänen mielensä oli yhä kuohuksissa ja hän aikoi sanoa jotain, huutaa niin, että koko tori kuulisi, mutta vanha piispa tarttui hänen käteensä ja kiiruhti häntä kulkemaan.

Mitä hän olikaan tehnyt! Hän oli paljastanut ruumiinsa. Hän oli seissyt alastomana Assisin torilla kaiken kansan nähtävänä. Hän oli ollut ihmisten pilkkana ja säälinä. Assisin naiset olivat peittäneet kasvonsa hänen häpeänsä edessä. Hänen äitinsä oli huutanut kauhusta, ja hänen isänsä oli hänet kironnut heidän yhteisen häväistyksensä hetkellä.

Jumala tiesi, että hän tahtoi olla rehellinen. Hänen syntinsä olivat täällä tehdyt ja täällä hän oli niitä peittänyt päivän valolta. Hänen sielunsa ja ruumiinsa, hänen sanojensa ja tekojensa piti täällä tänään olla yhtä alastomuutta, kaikkien nähtävää ja kuultavaa. Koko Assisin piti kuulla ja tietää, ettei hänellä tästä päivästä lähtien ollut mitään tekemistä entisyytensä kanssa.

Hän kulki pitkin pientä polkua, joka kiemurteli Subasion rinteellä, päällään vanha viitta, piispan antama, ja tyynnytti sieluaan keväisessä luonnossa. Täällä oli hänen Öljymäkensä, hänen leponsa paikka, hänen hiljainen, rauhallinen hautakammionsa. Hän tahtoi haudata tänne kaiken tuskansa ja kaiken liikutuksensa. Hän oli ollut kirkastuksensa vuorella sinä iltana, jona ristiinnaulittu ilmestyi hänelle San Damianossa. Sieltä oli hänen tiensä kulkenut Golgatalle, ja nyt oli hänen hautansa täällä pitkien sypressien varjossa, Umbrian ihanimmassa luonnossa, missä Jumala oli valmistanut hänelle yrtit ja tuoksut hänen sielunsa levoksi.

Hän hengitti kevään riemua sieluunsa. Hän ahmi sitä auringosta, joka kirkasti laaksoa, kukkasista, jotka kevään esikoisina kohottivat päitään ylös valoon, pitkistä pinioista ja öljypuista, jotka ojensivat oksiaan toisilleen kuin yhteiseen leikkiin yhtyäkseen.

Täällä ylhäällä, Subasion rinteellä, oli kevään kulku nopeampaa kuin alhaalla laaksossa. Täällä oli tyyntä ja leppoisaa metsien siimeksessä. Täältä näkyi suuri avaruus ja kaukainen taivaanranta

Ilmojen henki oli täällä Jumalan henkeä ja metsien hiljainen rauha temppelin rauhaa.

Fransiskus tunsi, miten hänen sielunsa avautui Jumalan hyvyydelle keväisessä luonnossa. Hän istuutui kivelle ja katseli pientä kukkasta, joka heikkona ja avuttomana kasvoi sammalensa sisässä. Jumala antoi sille kaikkea, mitä se kaipasi, kosteutta ja valoa ja hiljaista tuulta sen salatun elämän ratoksi. Missä päivän säde lämmitti lehvien aukeamaa, siellä lenteli perhonen helpeeltä helpeelle lyhyen elämänsä ilossa. Sen siivet kimaltelivat kullan välkettä. Jumala antoi sille kaunistuksen, kalliimman ja ihanamman kuin kenellekään ihmislapselle. Pitkät sypressit seisoivat suorina, korkeuksiin pyrkivinä, juhlallisina toistensa takana. Niiden rauha ja totisuus oli Jumalan rauhaa. Ne olivat Jumalan suuruuden todistajia, Jumalan voiman äänettömiä julistajia. Pieni vuoripuro kulki poikki polun. Sen vesi hyppeli iloisena kiveltä kivelle ja juoksi kiireesti alas laaksoon elämän sanansaattajana. Sen laulu kaikui vapauden virtenä päivän kajeessa. Se oli Jumalan armon ja rikkauden haltia, onnen tuoja ylhäisistä lähteistä, riemun viejä heräävälle laaksolle.

Fransiskus istui väliin, väliin asteli tietämättä, minne hän kulki. Hänen ystäviään ja veljiään olivat kaikki luonnon antimet, jotka häntä täällä ympäröivät, lemuavat kukat ja pienet lähteensilmät, tummat puut ylväine latvoineen, lintuset, jotka rakentelivat pesiään, päivän säteet, jotka katselivat hiljaista elämää lehvien alta, ja hiipivät varjot, jotka uneksivat yöstä ja levosta. Hän puhutteli niitä kaikkia, soperteli niille lapsen kielellä ja ojenteli niille kättään kuin niitä siunatakseen. Oli kuin olisi hän tahtonut tarttua sylin kiinni suureen luontoon ja painaa sen rintaansa vasten.

Hän oli vapaa. Hän oli selvittänyt välinsä kaikkein kanssa, isänsä ja ystävänsä, koko Assisin. Hän oli luopunut kaikesta ja uhrannut kaiken, mitä hän omisti. Hän oli ja eli Jumalaa varten, Jumalan käytettävänä kärsivien kesken. Jumala oli ohjannut hänen tiensä ja elämänsä yöstä päivään, orjuudesta vapauteen. Jumala kirkasti hänen päivänsä pyhän ristin kirkkaudella. Hän tunsi, miten hänen sielunsa laajeni ja lämpeni. Hän näki kärsivien ilon ja onnen, kun hän ajatteli omaa iloaan ja onneaan.

Ihmiset olivat vihanneet toisiaan ja taistelleet

toisiaan vastaan. Koko Umbria oli jo kauan ollut yhtenä sotaleirinä. Köyhät kulkivat täällä ryysyissään, ja pitaaliset viruivat haavoissaan kaukana ihmisasunnoista. Assisin ylpeä suku iloitsi ja nautti ja tuhlasi riemujaan hekumassa ja synnissä. Kuinka hän kärsikään siitä sielussaan. Mutta nyt hän näki ne yhdessä, uusina ihmisinä, veljinä ja sisarina, kaikki köyhät ja rikkaat, ystävät ja viholliset. Hänestä tuntui niinkuin olisi risti pystytetty Subasion korkeimmalle kukkulalle ja niinkuin ristin kirkkaus valaisisi koko Umbrian laaksoa.

Fransiskus asteli tietään sielu täynnä riemua vapaudesta ja onnesta. Riemu purkautui lauluksi. Hän lauloi kaunista ritarilaulua. Olihan hänkin ritari, ristiinnaulitun lyömä San Damianon kappelissa. Olihan hänelläkin ritarimerkkinsä, pyhä ristinmerkki sielussa, ja ritarilupauksensa, lupaus palvella kärsiviä veljiä ja sisaria. Ja olihan hänenkin elämänsä oleva taistelua ristiinnaulitun puolesta. Jumala oli siunaava häntä ja antava hänelle aseet pyhään taisteluun.

Hän kulki yhä kauemmaksi, kunnes hän saapui Subasion luolaiselle rinteelle, missä pitaaliset viruivat viheliäisillä pahnoillaan. Ne ojensi-

vat kätensä ja kohottivat päänsä ja huudahtivat ilosta. Hän puheli niille ja lauloi niille laulujaan ja etsi vaikeimpia tehtäviä niiden auttamiseksi.

— Veljeni! — puheli Fransiskus ja istui pitaalisten keskellä iloisena ja onnellisena. — Jumala on lähettänyt minut luoksenne. Minä tulen suuren kuninkaan palvelijana tuodakseni teille iloa ja rakkautta.

— Fransiskus! Veljemme! — kuului joukosta. — Sinä olet kesän ilo, päivän säde, onnemme. Me rakastamme sinua.

— Oli kerran suuri ja mahtava kuningas, viisas ja lempeä — jatkoi Fransiskus. — Se hallitsi alamaisiaan hyvyydellä ja rakkaudella. Mutta sen alamaiset nousivat kapinaan sitä vastaan, rikkoivat uskollisuutensa ja polkivat likaisilla jaloillaan sen käskyjä. Silloin puki kuningas poikansa kerjäläisen ryysyihin ja lähetti hänet alamaistensa luo palvelemaan niitä ja sytyttämään rakkautta niiden sieluihin.

— Sinäkö se olet, Fransiskus? — kysyivät sairaat kuin yhdestä suusta. — Me tunnemme sinut. Me rakastamme sinua.

— Veljet! Kuulkaa minua! — jatkoi Fransiskus yhä. — Ne surmasivat kuninkaan pojan, joka

niitä palveli. Ne naulitsivat sen ristinpuuhun, sillä ne tahtoivat vihata eivätkä rakastaa.

— Fransiskus! — huusivat sairaat taasen ja kohottivat käsiään. — Sinähän elät. Sinähän olet täällä. Sinähän palvelet meitä ja puhdistat meidän haavamme. Sinä olet onnemme, valomme, aurinkomme. Me rakastamme sinua.

— Oi veljeni! — sanoi Fransiskus ja nosti kätensä ylös korkeutta kohti. — Se, jonka ne ristiinnaulitsivat, elää tuolla, mutta täällä on sen risti kirkastamassa ja pyhittämässä ihmislasten kärsimyksiä. Kuulkaa! Minä olen ristiinnaulitun halpa palvelija. Minulla on ristinmerkki sielussani. Minun rakkauteni on rististä kotoisin.

— Anna meille pyhä ristinmerkki! — pyysivät sairaat ja kohosivat paikoiltaan, mitkä istualleen, mitkä käsiensä varaan.

— Minä annan sen teille — sanoi Fransiskus. — Minä palvelen sen teidän sieluihinne. Kenellä on pyhän ristin merkki sielussa, sen kärsimykset muuttuvat iloksi.

— Fransiskus! Me rakastamme sinua — toistivat sairaat ja pyyhkivät kosteita silmiään repaleisilla hihoillaan.

— Te rakastatte, sillä te kärsitte — sanoi Fran-

siskus. — Rakkaus elää kärsimyksissä, ja pyhä ristinmerkki muuttaa kärsimykset iloksi.

Hän istui iltaan saakka sairasten luona puhellen ja laulaen ja hoitaen heikoimpia. Hän tunsi nyt, että ristiinnaulittu oli antanut kärsivät hänelle rikkaudeksi. Kun hän katsoi niiden syviin, surullisiin silmiin, oli hän näkevinään ristiinnaulitun katseen. Niiden katseessa oli jotain siitä hellyydestä, joka näkyy kuolevan silmistä, kun se viimeistä kertaa kääntyy hoitajaansa kohti.

Täällä oli hänen oikea onnensa ja elämänsä. Täällä Subasion rinteellä, keskellä kipua ja kurjuutta, oli hänen ylösnousemisensa pyhä paikka. Täällä oli pääsiäiskirkkautta ja pääsiäisiloa. Täällä oli hän löytänyt nuoruutensa, puhtaamman ja onnellisemman kuin se, jonka hän oli menettänyt.

Hän kulki vuoren toiselle puolen San Damianoa kohti, kotiaan, häähuonettaan, jonka Jumala oli hänelle valmistanut hänen elämänsä suloksi. Ilo ja rauha seurasivat häntä tiellä, kärsivien ilo ja rauhattomien rauha, Jumalan antama taistelujen perästä. Hänen laulunsa kaikui lempeä ja hellyyttä vuoren rinteellä. Niinkuin iloitsi kevään kukkanen päivän säteestä ja taivaan lintu ilman kirkkaudesta, niin iloitsi hänen sielunsa uuden

elämän onnesta. Hänestä tuntui, että kärsivien katseet kulkivat hänen mukanaan, täynnä kiitosta, ja että suuri luonto aukasi hänelle Jumalan sylin. Oi! Ei mikään eroita toisistaan taivasta ja maata silloin, kun sielussa asuu puhdas ilo ja puhdas rauha.

San Damianon kappelissa oli tuli jo sytytetty alttarille, kun hän saapui sinne. Vanha pappi oli häntä jo odottanut. Se tuli iloisena ja vikkelänä vastaan, puheli lempeällä äänellään ja tarttui häntä kädestä kiinni kuin äiti lastaan, joka on hengenvaarasta pelastunut.

— Poikani! — sanoi vanha pappi ja laski laihan kätensä Fransiskuksen pään päälle. — Sinä olet voittanut. Minä tiedän sen. Tule likemmä tänne, pyhälle paikalle, että saan nähdä kasvosi!

Hän talutti Fransiskuksen alttarin eteen horjuvin askelin, ja hänen kasvonsa liikahtivat liikutuksesta.

— Täällä ristiinnaulitun edessä tahdon siunata sinua, Fransiskus, poikani. Minä olen tänään taistellut puolestasi. Katso! Pyhä tuli jo lepattaa sammuakseen, sillä minun rukoukseni on kuluttanut sen öljyä.

Fransiskus laskeutui ristiinnaulitun eteen, ja vanha pappi pani uudestaan kätensä hänen

päänsä päälle. Ja sitten kuului hiljaisia sanoja, liikutuksesta värähteleviä, joita yhtä hiljainen kaiku kantoi ylös holveihin, kun vanhus luki siunauksensa krusifiksin alla.

— Isä! Sinun siunauksesi on kalliimpi kuin Bernardinon kulta — sanoi Fransiskus syleillen vanhaa miestä alttarin edessä. — Kun minä tulen tänne illoin ja Bernardinon kirous pimittää minun valoni ja synkistyttää minun elämäni, niin siunaa minua silloin. Sinun siunauksesi mukana kulkee Jumalan valo.

— Niin — poikani! Minä siunaan sinua. Siunaus on väkevämpi kuin kirous — sanoi vanhus hiljaa, lempeästi.

He istuivat vielä kauan ulkona kivellä, pinian alla, puhellen ja pidellen toisiaan kädestä kiinni. Hämyinen laakso peittyi pian yön verhoon. Kaukaa Subasion rinteeltä näkyivät Assisin valot, hehkuvina, houkuttelevina. Mutta ylhäällä syttyivät Jumalan tulet, kirkkaammat ja kauniimmat kaikkia muita tulia. Hiljainen tuulen henkäys kulki pitkin sypressien latvoja, ja vanha, pieni kappeli odotti yönsä rauhaa. Ja he tunsivat kumpikin, miten on iäisyys likellä ihmislasta silloin, kun sen sielussa asuu siunaus ja valo ja ilo.

IV

Fransiskus oli lähtenyt San Damianosta kaupunkiin varhain aamulla, kun päivän kirkkaus viipyi vielä vuoren takana. Vanha pappi oli saatellut häntä tielle ja jäänyt seisomaan pitkäksi aikaa paikalleen, niinkuin hän oli aina ennenkin tehnyt. Vasta sittenkun Fransiskus oli kadonnut näkymättömiin, oli vanhus palannut takaisin pieneen majaansa kappelin viereen.

Vanha pappi oli nuortunut näöltään. Hänen ryhtinsä oli suoristunut, ja hänen keltainen hipiänsä oli käynyt terveemmän näköiseksi. Kun hän kulki kappelista majaansa ja majasta kappeliinsa, olivat hänen askeleensa vikkelämmät kuin ennen. Ja kun hän luki pyhiä sanoja alttarinsa edessä, oli hänen äänensä kirkkaampi ja iloisempi.

Hän puheli itsekseen kulkiessaan yksinään

pientä polkua kappelin ja majan välillä, ja hyräili lauluja, joita Fransiskus oli laulanut. Kun päivä oli laskullaan, ja Subasio seisoi ylväänä kuin yötä odottaen, asteli hän pitkin polkua kummun alle ja istui pinian varjossa ystäväänsä odottaen. Fransiskus oli hänen päiviensä ilo, hänen sielunsa ihastus, hänen vanhuutensa jälkikesä. Ristiinnaulittu oli kuullut hänen rukouksensa. Kun hän kerran kuolee, on Fransiskus painava hänen silmänsä kiinni ja asettava ristin hänen rintansa päälle ja siunaava hänen yksinäisen hautansa.

Fransiskus kulki Porta Nuovaa kohti, puettuna erakkopukuun, pitkään, karheaan viittaan, joka oli sidottu nuoralla ruumiin ympärille. Hänen tuuhea tukkansa oli kasvanut olkapäille asti. Se liehui somasti aamutuulessa pienen päähineen alla, kun hän reippaasti, kiirehtivin askelin liikkui kaduilla ja toreilla. Hänellä oli tapana kulkea kerjäläisjoukossa Porta Nuovalle ja siitä erota omille teilleen. Illoin odotti hän ystäviään portin ulkopuolella, puhutteli niitä, kun ne kokoontuivat, kulki niiden keskellä, hoiti heikkoja ja vanhoja ja kantoi heidän saalistaan. Joskus saatteli hän niitä kauas sivu San Damianon ja palasi

taasen takaisin etsimään uupuneita, jotka olivat jääneet tiepuoleen lepäämään.

Hän oli ryhtynyt korjaamaan vanhaa kappelia. Se oli ollut hänen mielityötään. Hän oli kantanut kiviä kaukaa Subasion rinteeltä. Kun olkapäät olivat kuluneet verille, ja ruumis oli nääntynyt, niin että hän usein oli vaipunut uupumuksesta maahan, oli hän lähtenyt kaupunkiin kerjäämään almua köyhän kappelinsa hyväksi.

Hän asteli iloisena ja onnellisena tietään. Aurinko kirkasti jo Assisin palatseja, marmorivalkoisia. Kaikki köyhät olivat jo kokoontuneet Porta Nuovalle. Ne näkyivät odottavan häntä, sillä ne tähystivät pitkin tietä San Damianoon päin. Hän oli puhunut niille aamusin rohkaisun sanoja ja siunannut niitä, ennenkuin ne olivat hajaantuneet omille teilleen. Ne olivat jo siihen tottuneet, niin etteivät ne lähteneet Porta Nuovaa edemmä ennen Fransiskuksen tuloa.

— Jumala on antava teille rauhansa ja ilonsa — puheli Fransiskus ja kokoili ympärilleen vanhuksia, ontuvia ja kädettömiä. — Porta Nuova on teidän kärsimyksienne portti, teidän nöyryytyksenne pyhä paikka. Te kuljette tästä Subasion rinteelle saakka, missä Assisin upeimmat palat-

sit kohottavat kattojaan yli kaupungin. Oi veljeni! Teidän tienne on täynnä kylmiä katseita ja tylyjä sanoja ja armottomia ihmissydämiä. Kun te palaatte takaisin ja kannatte päivän saalista ryysyjenne alla, niin seuraa unhoitus sielujanne, pyhä nöyryys ja hiljainen kärsimys. Kuulkaa, veljeni! Siinä on onni.

Köyhät katselivat kysyen ja kummeksien toisiaan ja Fransiskusta ymmärtämättä hänen puhettaan.

— Katsokaa palatseja, joita aamu kirkastaa ja joiden marmori hohtaa elämän runsautta! — jatkoi Fransiskus. — Siellä on rikkautta, mutta siellä ei ole onnea. Siellä virtaa viini kultaisissa maljoissa ja Provensen trubaduurit laulavat siellä laulujaan, mutta siellä ei ole iloa. Siellä palavat silmät lemmestä ja nuoren elämän hurmasta, mutta siellä ei ole rakkautta. Veljet! Onni ja ilo ja rakkaus elävät unhoituksen ja kärsimyksen keskellä.

— Fransiskus! Puhu meille! Seuraa meitä! Anna meille pisara siitä onnesta, joka asuu sinun omassa sielussasi! — kehoittivat köyhät ja pyrkivät likemmä Fransiskusta.

— Jumala on antava teille rauhansa ja ilonsa

— jatkoi Fransiskus yhä. — Kun te tulette Santa Maria Maggiorelle, sille paikalle, missä piispa pitää tuomiotaan, sanokaa silloin toisillenne: Tässä on Fransiskuksen ilon paikka, tässä on Fransiskuksen onnen alku. Oi veljeni! Missä meitä nöyryytetään ja missä meiltä otetaan kaikki pois, tavara ja kunnia, koti ja omaiset, elämän sulo ja parhaimpien ystävien ystävyys, siellä on suurin ilo ja suurin onni.

— Fransiskus! — kuului vanhan, raajarikon miehen ääni joukosta. — Katso meidän kalpeita kasvojamme ja meidän kädettömiä ja jalattomia ruumiitamme! Kuinka tuntisimme iloa ja onnea, kun tiemme on pimeä ja elämämme raskas!

— Oi veljeni! — vastasi Fransiskus ja katsoi hellästi vanhaa miestä, jonka repaleet liikkuivat aamutuulessa. — Eikö pyhimmän ja korkeimman elämä ollut kärsimystä? Eikö se ollut pilkkaa ja häväistystä? San Damianon kappelissa on pieni krusifiksi. Kun te käytte kappeliin ja vanha pappi on sytyttänyt lamppunsa alttarille, niin te näette ristiinnaulitun keskellä tuskaa. Katsokaa sen kasvoja! Niistä loistaa kärsimys ja ilo. Veljet! Rakkaus on kärsimystä ja iloa, mutta ilo on suu-

rempi suurimmissakin kärsimyksissä. Jumala on antanut minun tuntea, että minun elämäni onni ja ilo ovat kulkeneet minun kärsimykseni mukana.

— Puhu meille vielä, että meidän kulkumme olisi keveämpää! — kehoittivat köyhät.

— Veljeni! Te olette minun iloni ja rikkauteni. Pyhä risti, jonka merkkiä minä kannan sielussani, yhdistää minut köyhiin ja kärsiviin. Enkö iloinnut minäkin synnin ja hekuman iloa, niinkuin Assisin nuoret iloitsevat? Enkö minä ollut rikas? Katsokaa tuonne, missä rikkaan Bernardinon linna kohoaa yhtä ylväänä kuin aatelislinnat! Minulla oli kaikkea, mitä minä kaipasin. Minä täytin taskuni Bernardinon kullalla ja verhosin ruumiini hienoimmilla vaatteilla. Minun päiväni kuluivat himojen poluilla ja yöni niiden palveluksessa. Oi veljet! Minä saastutin sieluani. Minä kulutin ja raastoin kalleinta, minkä Jumala on kuolevaiselle antanut. Mutta Jumala lahjoitti minulle tuskan. Minun sieluni heräsi tuskassa. Minä ymmärsin sen sinä iltana, jona ristiinnaulittu ilmestyi minulle San Damianossa ja painoi ristinmerkin sieluuni.

— Fransiskus! Sinä olet pyhä — huusivat köyhät kuin kuorossa ja painuivat alas Fransis-

kuksen eteen. — Sinun sielussasi on pyhän ristin merkki. Sinä olet valomme, aurinkomme.

— Olen suurin syntisistä — jatkoi Fransiskus. — Minä olen halvin ja huonoin joukossanne, maan matonen, ihmisten tallattava. Minä tunnen syntini ja himoni ja rukoilen, että ristiinnaulittu antaisi minulle pienen osan omasta tuskastaan. Pyhä tuska pyhittää sieluni, valaisee sitä ja kirkastaa. Veljeni! Te olette minun iloni. Minä rukoilen, että ristiinnaulittu painaisi sieluihinne ristinsä jäljen, niin että kärsimyksenne muuttuisi iloksi.

— Fransiskus! — sanoivat köyhät. — Salli meidän suudella viittasi lievettä!

— Oi ystäväni, minun iloni! Missä pyhä risti kirkastaa ihmislasten kärsimyksiä, siellä asuu rakkaus. Eikö ollut syvintä ja suurinta ristiinnaulitun rakkaus hänen ristinsä päivänä? Kun te käytte San Damianoon ja katselette pyhää kärsimysten miestä alttarin yläpuolella, niin te kuulette mitä hän sanoo. Oi! Hän ei sano teille: Minä kärsin, vaan hän kutsuu teitä luokseen hiljaa kuiskaten: Tulkaa minun tyköni, työtätekevät ja raskautetut!

— Siunaa meitä, Fransiskus! — puhuivat köy-

hät ja polvistuivat kuin käskystä. — Ole meidän ilomme! Opeta meitä ymmärtämään että kärsimys on onnea!

Fransiskus kulki ryysyisen joukon keskellä siunaten kutakin ja laskien kätensä kunkin pään päälle. Hän oli näkevinään ristiinnaulitun edessään, San Damianon pyhän, jonka kasvoja päivä kirkasti, niinkuin pieni lamppu oli niitä kirkastanut kappelissa myöhäisenä kevätiltana. Ja hän tunsi taasen, niinkuin hän oli silloinkin tuntenut, että hänen sieluaan poltti ristin jälki.

Fransiskus jäi vielä Porta Nuovalle, kun köyhät olivat jo lähteneet. Hän istui tiepuolessa rukoillen ja kooten viimeisiä vaikutuksia pyhästä hetkestä. Kun hän vihdoin nousi, huomasi hän vanhan miehen lähestyvän porttia. Se oli jäänyt muista jäljelle ja kulki väsyneesti kohti kaupunkia.

— Veljeni! — sanoi Fransiskus liikutettuna. — Jumala on rauhasi ja ilosi. Katso! Tässä on tämä viitta ja päähine. Anna minulle ryysysi! Minä tahdon kantaa niitä tänään, sillä ne ovat sinun kärsimyksiesi todistajia. Minä pyydän sinua: Tule minun mukaani ja siunaa minua. Kun kuulet, että minua kirotaan ja näet, että minua heitellään kivillä, tee silloin ristinmerkki ylitseni.

He kulkivat yhdessä kaupunkiin, Fransiskus edellä, puettuna köyhän repaleisiin, vanha mies perässä erakkopuvussa. Fransiskus tuki vanhusta ja auttoi häntä väistymään vastaantulijoita kadulla. Kun he saapuivat Santa Maria Maggiorelle, siihen paikkaan, missä piispa oli pitänyt tuomiotaan, jäi Fransiskus seisomaan äänettömänä paikalleen. Vanha mies kuuli hänen hiljaa rukoilevan ja näki hänen ojentavan kätensä ylös kuin jotain vastaanottaakseen. Hetken perästä alkoi hän laulaa, kädessään kulunut, likainen päähine, pitkät kiharat hulmuten tuulessa. Hänen kaunis äänensä kantautui kuuluvana torin laitaan. Ihmiset pysähtyivät kulussaan ja alkoivat vähitellen kokoontua sinne, missä Fransiskus seisoi. Kuului pilkkasanoja joukosta, raakaa ivaa ja äänekkäitä huutoja, mutta Fransiskus lauloi yhä. Kun hän oli lopettanut, kohotti hän kätensä merkiksi, että hän aikoi puhua.

— Pyhä ristiinnaulittu on lähettänyt minut uudistamaan San Damianon kappelia — kuului hänen äänensä joukon keskeltä. — Isät rakensivat sen muinoin Subasion alle sielunsa valoksi. Pyhä kirkko tahtoi koota isämme ristiinnaulitun eteen, että niiden elämä olisi rauhaa ja iloa ja

että ne rakastaisivat toisiaan ristiinnaulitun rakkaudella. Täällä on San Pietron kappeli lähellä, ja edempänä laaksossa Madonna degli Angeli. Mutta nyt ne kaikki ovat autioita ja unhoitettuja. Niiden seinät halkeilevat, ja niiden tornit ovat kaatumassa. Myrskyt repivät niiden kattoja, ja sateet valuvat alas niiden pyhille alttareille. Jumala on siunaava sitä, joka ojentaa kätensä pyhän huoneen hyväksi. Jumala on antava palkintonsa sille, joka kantaa kiven San Damianon kappeliin, kaksi sille, joka tuo kaksi kiveä.

Fransiskus lauloi vielä väräjävin äänin, ja hänen syvät silmänsä harhailivat surullisina, uneksivina väkijoukossa. Hän seisoi siinä kuin outo ilmestys, kaikkien tuttuna, mutta kaikille kuitenkin tuntemattomana. Rikkaan Bernardinon pojasta oli tullut köyhä kerjäläinen, ihmisten hylky, oman isän kirooma. Mutta hän oli niin avuttoman ja turvattoman näköinen keskellä joukkoa, niin kaunis ja viaton olennoltaan, että hänen kuulijansa tunsivat sääliä sielussaan. Ja kun hän ojensi kätensä ja antoi katseensa kulkea rukoilevana pitkin rivejä, työntyivät sadat hänen ympärilleen. Jumala oli siunannut hänen rukouksensa ja laulunsa ja sanansa. Jumala oli

vuodattanut hyvyyttään ihmisten sieluihin. Fransiskus keräili almuja heidän käsistään ja puheli puoleksi itsekseen:

— Minä vien nämä almut San Damianon alttarille ristiinnaulitun siunattaviksi. Minä kutsun köyhät veljeni avukseni ja hankin niille leipää ravinnoksi. Pyhä kappeli olkoon niiden korjaama, joilla on iloa ja kiitosta sielussa. On autuasta antaa ja autuasta ottaa, kun on ristiinnaulitun siunaus mukana. Nämä rahat ovat palvelleet ihmisten syntejä, mutta niistä otetaan kirous pois pyhällä alttarilla.

Hän kohotti äänensä ja puhui, niin että kaikki kuulivat: — Kun te kerran palajatte hyljättyyn kappeliin, ja teidän silmänne näkevät Jumalan kirkkauden sen kaunistuksessa, silloin saa sielunne iloa ja rauhaa. Ilo ja rauha on rahaa kalliimpi. Oi, veljeni! Hetkinen ilo rakkaudessa ja rauhassa on iäisyyttä ajassa.

Hän puhui kuin isä lapsilleen, aivankuin ne olisivat hänen ystäviään, niinkuin olivat köyhät ja kärsivät. Vanha mies seisoi hänen vieressään kumarana, liikkumattomana, outo kosteus silmissä, havahtuen ajatuksistaan vasta sitten, kun joukko oli hajaantunut.

— Me kuljemme Jumalan asialla ihmisten keskellä, joiden sielut ovat unessa — puheli Fransiskus, kun hän asteli vanhan miehen mukana pitkin katua. — Jumala on antanut sieluille rakkauden lahjan. Me herätämme sieluja. Me kutsumme esille onnen ja ilon sielujen syvyyksistä, missä rakkaus uinuu. Etkö nähnyt niiden katsetta sinä hetkenä, jona ne antoivat almunsa pyhän asian hyväksi? Etkö huomannut, miten ilo ja rakkaus kurkistivat kirkkaina niiden silmistä ulos elämään? Me olemme niiden hyväntekijöitä, niiden auttajia ja pelastajia. Jumala on tehnyt pyhän köyhyyden ihmisten palvelijaksi, että heräisi rakkaus unestaan niiden sielussa.

— Fransiskus! Ystäväni! — sanoi vanhus. — Sinä muutat tylyyden lempeydeksi ja kylmyyden rakkaudeksi.

— Jumala muuttaa ne — jatkoi Fransiskus. — Oi! Minä tiedän, että sinun osanasi on kovuus ja armottomuus. Sentähden on tiesi pimeä ja okainen. Ihmislasten hellyys asuu syvällä sielussa, suljetussa, salatussa paikassa, jonne on vain yksi avain. Jumala on antava sen meille, jotka kuljemme köyhyyden tiellä. Katso! Kun me ojennamme kätemme, ja meidän repaleemme värise-

vät arkuutta ja pelkoa, silloin kolkuttaa Jumala suljettua ovea. Ja kun tylyt ihmiset karkoittavat meidät luotaan ja saattelevat meitä kovilla sanoillaan kadulle, silloin itkee rakkaus niiden sielussa kyyneleitään. Sinun väsynyt ruumiisi ja sinun repaleiset vaatteesi ovat Jumalan palvelijoita. Jumala on siunaava köyhyytemme ihmisten rikkaudeksi.

He saapuivat upean palatsin luo, jonka sisästä kuului iloisia ääniä, laulua ja soittoa. Se oli korkein Assisin palatseista, marmoripilarinen, Fransiskuksen tuttu, entinen ilonpaikka. Fransiskus seisoi kauan äänetönnä portilla kuunnellen ja katsellen. Hänen katseensa väreili hiljaista väreilyä sisäisestä taistelusta.

— Minä käyn sisälle, mutta sinä jäät tänne portille — sanoi hän hetken päästä vanhukselle. — Jumala on siunaava minua ja antava osan niistä rahoista, joita nuoret miehet tuhlaavat synnissä, pyhän paikan hyväksi. Isä! Rukoile puolestani!

Hän kuuli tuttuja ääniä sisästä. Hän oli tuntevinaan, miten pilkka ja ivanauru lävistivät hänen sielunsa keskellä ylpeitä katseita. Mitä hän sanoisi entisille ystävilleen? Miten hän kestäisi niiden katseet? Hänen repaleiset vaatteensa ja

hänen kuihtunut olentonsa häiritsevät niiden ilon. Ne heittävät hänet ulos ja saattelevat pilkkahuudoin kadulle.

Hän palasi takaisin vanhan miehen luo tuskaisena, onnettomana.

— Isä! Siunaa minua! Tee ristinmerkki ylitseni — sanoi hän hätäisesti ja astui sitten kiireesti kohti suurta sisäänkäytävää, josta tulvehti iloisia ääniä ulos kirkkaaseen ilmaan.

Hän oli horjunut. Hän oli ollut huono ritari ristiinnaulitun palveluksessa. Hän oli hävennyt pyhintä asiaa. Eikö hänen köyhyytensä ollut hänen kalleuttaan, hänen iloaan ja kunniataan? Jos hänellä olikin täällä ristin paikka, jos hänen sielunsa haavoittui, niin pyhän ristin jälki kirkasti hänen kärsimyksensä iloksi.

Fransiskus jäi seisomaan ovelle. Hänen edessään oli avara sali, jossa pitkät pöydät risteilivät. Hän näki joukon ritaripukuun puettuja nuoria miehiä istuvan pöytien ääressä, korkeiden maljojen takana. Salin perällä seisoi toisia iloisesti puhellen. Jostain kuului kirkasta trubaduurilaulua, vanhaa tuttua, kiehtovaa, yksinäisen suruvoittoista lemmenlaulua.

Ne näyttivät kaikki niin varmoilta ja horju-

mattomilta ilossaan, aivan kuin ei mikään liikuttaisi niiden oloa ja elämää, niinkuin ei elämä muuta olisikaan kuin nuoruutta ja iloa. Niiden posket punottivat ja silmät hehkuivat ja koko olento riemuitsi.

Fransiskus tunsi ne kaikki. Ne olivat hänen entisiä ystäviään. He olivat pitäneet yhdessä ilojaan. Hän itse oli ollut ylinnä nautinnossa, ensimäisenä, rikkaana, anteliaana. Ne olivat täältä taluttaneet hänet kotiinsa, kun eivät hänen jalkansa enää kannattaneet. Äiti Pika oli ollut vastassa portilla ja tuijottanut surullisena hänen hämäriin, sekaviin silmiinsä. Siitä oli olevinaan pitkä aika. Hän oli tässä kuin jonkun suuren, syvän kuilun toisella puolen, jonka toiselta puolelta näkyi kalpeita kasvoja, entisten ystäväin outoja, kuluneita, väsähtäneitä.

Syntyi äänettömyys salissa, kun Fransiskus ilmestyi ovelle. Nuoret miehet tuijottivat eteensä neuvottomina, liikkumattomina kuin haamut, jotka olivat siihen jostain ilmestyneet. Trubaduurilaulun sävel kaikui surullisena, alakuloisena, valittavana. Fransiskus astui muutamia askelia eteenpäin varmana ja rohkeana, ja hänen kasvojaan kirkasti outo hohde, aivan kuin olisi

joku ylhäältä päin tullut valo niitä valaissut. Kun laulu oli tauonnut, ojensi hän kätensä eteenpäin kauniilla, sulavalla liikkeellä, niinkuin aikoisi hän siunata entisiä ystäviään.

— Sallikaa halvan palvelijanne saapua luoksenne rauhan tervehdyksellä! — puhui hän samassa, ja hänen äänensä soi sulavana, pehmeänä kuin kaukainen sävel. — Minä, Fransiskus, ristiinnaulitun ystävä, ojennan käteni ylitsenne, että Jumalan siunaus ulettuisi tänne asti ja saavuttaisi sielunne. Te tunnette minut, sillä minä olin kerran teidän ilojenne kuningas. Minä tulen kaukaa luoksenne, toisesta maasta, missä kärsimys on iloa ja köyhien elämä onnea. Te näette nämä repaleiset vaatteet ylläni. Sallikaa minun sanoa, että minä kannan niitä ilolla, sillä ne ovat ihmisten kärsimyksien todistajia.

— Fransiskus! Sinä houraat. Sinä hulluttelet. Jätä ryysysi! Sinä olet rikkaan Bernardinon poika — kuului joukosta.

— Fransiskus! Sinun sielusi on sairas. Sinun ruumiisi vapisee, ja silmäsi palavat oudosti — toistettiin salin perältä.

— Oi veljeni! — jatkoi Fransiskus. — Jos silmäni palavat, niin ne palavat kirkkautta, joka on

kotoisin ristiinnaulitun valosta. Jos ruumiini vapisee, niin se vapisee Jumalan pyhyyttä. Jos sieluni on sairas, niin se sairastaa ristiinnaulitun rakkautta.

Hän tuijotti syvillä silmillään eteensä, aivan kuin hän aikoisi lävistää jokaisen, johon hänen katseensa osui, ja jatkoi taasen:

— Jumala on lähettänyt minut sanomaan teille, että tulee yö, jolloin teidän sielunne värisee niistä iloista, joita te nyt iloitsette. Kuka on nauttinut enemmän elämän hekumasta kuin minä? Minä join kerran näistä maljoista ja söin näiltä pöydiltä ja väsytin sieluni syntisen lemmen hurmasta. Mutta syvällä sisimmässään sairasti sieluni, sillä jokainen ilon hetki muuttui siellä itkuksi ja jokainen pisara elämän mehua painui alas polttavana, kuluttavana tulena. Oi! Minä en tiennyt silloin, että minä kannoin sielussani loukattua rakkautta.

— Fransiskus! — kuului taasen joukosta. — Anna meidän iloita! Me olemme nuoria. Meidän veremme virtaa kuin vuoripuro.

— Fransiskus! — säesti toinen. — Sinun maljasi odottaa sinua. Assisin ihanimmat immet täyttävät sen sinulle.

— Ette tiedä, veljeni, mitä on elämä. Se on kärsimystä ja rakkautta. Te tuijotatte minun repaleisiin vaatteisiini. Niinkuin minä kannan niitä ihmisten kärsimyksien todistajina, niin kannan minä niitä tuomiona kaiken sen yli, mitä minä ennen olin pyrkiessäni olemaan ensimäisenä joukossanne.

— Fransiskus! — kuului taasen joukosta. — Me emme tunne sinua enää. Jätä meidät, että saamme iloita!

— Minä jätän teidät — sanoi Fransiskus surullisesti. — Minä pakenen luotanne. Minä kuljen kauas Subasion taakse, missä pitaaliset viruvat luolissaan. Minä lähden täältä Porta Nuovalle, missä köyhät kokoontuvat. Minä puhun niiden sieluihin Jumalan rakkautta. Sallikaa minun pyytää pientä ropoa ostaakseni öljyä San Damianon lamppuun!

Hän astui ojennetuin käsin pöydän luo ja jatkoi samassa:

— Veljet! Päästäkää Jumalan siunaus elämäänne! Antakaa rakkauden puhua sielussanne! Minä kannan teidän almunne pyhälle alttarille, että ristiinnaulittu pyhittäisi sen ja pyyhkisi pois kirouksen, jonka kätenne siihen jättivät. Kuul-

kaa sanojani! Te myötte sielunne, sillä teidän rahanne riistää teiltä elämän, mutta te ostatte sielunne, jos te kuulette köyhän veljenne ääntä. Pieninkin uhri, rakkaudessa annettu ja uhrattu, tuottaa elämän. Mitäpä nautinnosta, joka kohta loppuu, kun nautinto on turmellut sielun ja tehnyt sen kykenemättömäksi elämään Jumalan elämää. Katsokaa! Köyhän, halvan palvelijanne tyhjä käsi ojentaa teille siunauksen. Kuulkaa! Köyhän, halvan veljenne sanat pelastavat sielunne.

Hän puhui niin säälivällä äänellä, niin hellästi ja lämpimästi, että jokainen sana tunkeutui läpi nuorten sielujen. Hän seisoi siinä heidän edessään jonain ihmeellisenä ja käsittämättömänä olentona, jonka käsissä tuntui olevan heidän elämänsä ja kuolemansa, heidän ankarimpana tuomarinaan ja heidän suurimpana hyväntekijänään. Nuoret miehet nousivat ylös paikoiltaan ja pudistivat kultarahoja lippaistaan hänen käteensä. Ja kun hän oli poistunut salista, seisoivat he vielä kauan äänettöminä, aivan kuin he olisivat odottaneet häntä takaisin palajavaksi.

— Sinun siunauksesi oli Jumalan siunausta — sanoi Fransiskus vanhalle miehelle, joka oli odottanut häntä portin ulkopuolella. — Katso! Nämä

rahat ovat vangitun, sorretun rakkauden lahjaa, ihmissielun sanatonta hätähuutoa yössä. Jumalan siunaus avaa sielujen portit ja päästää rakkauden kahleistaan. Oi veljeni! Köyhyys on Jumalan palvelija. Sen mukana kulkee sääli, rakkauden sukulainen. Pyhä köyhyys olkoon ilomme.

Kun he illan suussa palasivat Porta Nuovalle, olivat köyhät jo kokoontuneet portin ulkopuolelle. Niitä seisoi tiellä ja istui tien vieressä ja puiden siimeksessä. Vanhuksia ja väsyneitä lepäili maassa rauenneina, uupuneen näköisinä. Jotkut söivät eväitään hartaina kuin pyhintä palvellen. Jotkut lukivat pieniä rahojaan ja näyttivät toisilleen päivänsä saalista.

Fransiskus kulki iloisena keskellä ryysyistä joukkoa, puhutteli kutakin erikseen, silitti kunkin päätä ja hoiti uupuneita. Hänen katseensa loisti iloa ja rauhaa ja rakkautta, niinkuin loistaa päivän säde kirkkauttaan yli aution laakson. Hän tunsi, että hänen elämänsä oli täällä, näiden kärsivien keskellä, joiden sielut imivät hellyyttä ja rakkautta, niinkuin imee kuiva hiekka-aro taivaan kosteutta. Hän löysi täällä ilonsa ja sielunsa rauhan ja elämänsä syvimmän ja korkeimman onnen.

— Me kuljemme Jumalan palvelijoina — puheli Fransiskus tiellä heidän kulkiessaan San Damianoon päin. — Pyhin ja suurin ihmislapsista on ollut köyhä, niinkuin olemme köyhiä mekin. Pyhimmän ystävät olivat sokeita ja ontuvia ja raajarikkoja. Niiden rikkautena oli pyhä rakkaus ja ylhäinen kirkkaus. Mitä on Assisin ihanuus ja Subasion kirkkaus ja Umbrian kesäinen tuoksu kaiken sen rinnalla, mitä köyhät sielumme saavat Jumalan valosta.

Hän hyvästeli hellästi köyhiä ystäviään. Hän katsoi kauan niiden jälkeen, kun ne astelivat eteenpäin tietään, ja teki ristin merkin ilmaan siunaukseksi veljilleen. Ja sitten hän lauloi taasen sen saman ritarilaulun, jota hän oli ennenkin laulanut kulkeissaan yksinäisenä pientä polkua kohti kappelia. Kaukainen kaiku vastasi vuoresta hänen lauluunsa kuin ystävä, jonka sielussa asuu sama ilo ja sama onni. Vanha pappi tuli kummulta alas häntä vastaan iloisena, niinkuin tulee isä poikaansa, joka palaa kaukaa kotiinsa, pitkien matkojen päästä.

He kulkivat käsitysten ylös kummulle, pientä kappelia kohti. Aurinko oli jo laskullaan, Subasion rinne tummeni, ja illan varjot hiipivät ulos puiden

siimeksestä. Täällä hiljaisen kappelin ympärillä lepäsi suuri rauha liikkumattomana, Jumalan rauha, jota tuntee vain kesän äänetön ilta, ja Jumalan ystäväin sielu, ilon ja rakkauden täyttämä.

— Isä! — sanoi Fransiskus, kun he olivat saapuneet kappelin luo. — Pyhä kappeli on oleva sinun iltasi ilo ja sinun vanhuutesi kaunistus. Sinä olet rukoilut täällä yksinäisenä ja unhoitettuna. Sinun silmäsi ovat vuotaneet kyyneliä ihmisten kylmyydestä. Mutta Jumalan enkelit ovat kantaneet sinun kyyneleesi kultana ja hopeana kätkölhinsä koristaakseen pyhän paikan iloksesi, ennenkuin sinä kuolet.

— Fransiskus! Poikani! — sanoi vanhus liikutettuna. — Minä vaivun alas tomuun ylistääkseni pyhää nimeä. Kun tämä kappeli on korjattu ja Jumala on antanut minun siunata sen kaunistuksen, niin minä siirryn täältä Jumalan lepoon. Fransiskus! Minun hautani on oleva pinian alla, siinä paikassa, missä me olemme illoin istuneet, kun päivä on laskenut ja varjot ovat tummuneet.

— Oi isä! Kuolema on suloista sielulle, joka on vapaa — puhui Fransiskus hiljaa. — Kun Jumala on kutsunut sinut luokseen, ja sinun hautasi on valmistettu pinian alle, niin sallikoon henkesi mi-

nun laulaa haudallasi illoin ritarilaulun köyhyyden ja ristiinnaulitun ylistykseksi.

— Laula, poikani! — vastasi vanhus, ja hänen vetiset silmänsä räpyttivät illan hämärässä ilosta ja liikutuksesta.

V

San Damianon vanha pappi oli kuollut alttarinsa ääreen. Eräänä iltana oli Fransiskus löytänyt hänet kiviseltä lattialta kylmänä ja kangistuneena, kantanut hänet pinian alle ja istunut kauan hänen ruumiinsa vieressä silitellen hänen korkeaa otsaansa ja laihoja, sinertäviä poskiaan.

Oli tuntunut tyhjältä, kolkolta ja yksinäiseltä Fransiskuksen sielussa sinä iltana. Vanha mies ei ollutkaan enää ollut vastassa kummun alla, niinkuin oli ennen ollut. Hiljainen kappeli oli seissyt surullisena, syvissä mietteissään illan hämyssä, ja pitkät sypressit olivat kohottaneet latvojaan tummaan korkeuteen kuin iäisyyttä tavoitellen. Ja kun yö oli lähestynyt vuorilta, ja pinian varjot olivat hukkuneet pimeyteen, oli Fransiskus käärinyt vanhuksen ruumiin erakkoviittaansa, kulke-

nut kappeliin ja sytyttänyt lampun ristiinnaulitun eteen. Se oli palanut siinä kaiken yötä. Fransiskus oli rukoillut aamuhämärään saakka ja antanut henkensä liikkua ikuisuuksissa, aivan kuin olisi hän tahtonut etsiä vanhan miehen sielua sielujen suuresta joukosta.

Vanha pappi oli saanut iloita viimeiset hetkensä kappelinsa uudesta asusta ja lukea rukouksensa sen valkoisen, hohtavan alttarin edessä. Päivät pääksytysten oli hän viipynyt pyhäkössä, siellä polvistunut ja siellä lukenut pyhiä sanoja. Hän oli kulkenut vaivaloisesti alttarin ääreen, horjuvin askelin, seinästä kiinni pitäen, ja siellä hymissyt rukouksiaan, katse ristiinnaulittuun kiinnitettynä. Hänen pieni kappelinsa, jonka Fransiskus oli kaunistanut, oli hänestä ollut taivaan esikartano, hänen aamunsa sarastus ennen hänen päivänsä nousua. Hän oli siellä katsellut Jumalan kirkkauden hohdetta. Jumalan pyhyyden vaippa oli verhonnut alttaria, seiniä ja pilareita. Jumalan ääni oli kuulunut ylhäältä holveista vastauksena hänen hiljaiseen hyminäänsä ristiinnaulitun edessä. Ja niinkuin hän oli yksinäisinä hetkinä iloinnut vanhuutensa siunauksesta ja hiljaisten rukoustensa armosta, niin oli hän iloiten vaipunut vii-

meisen kerran alas alttarin eteen ristiinnaulitun katseen kirkastamana.

Fransiskus oli haudannut vanhan miehen pinian alle. Kaikki köyhät olivat sinä päivänä olleet koolla San Damianossa. Vanhuksen ruumis oli ollut käärittynä kuluneeseen kaapuun, siihen vanhaan, jota hän jo vuosikymmeniä oli kantanut. Fransiskus oli rukoillut kauan kappelissa, ja köyhät olivat polvistuneet repaleissaan ruumiin ympärille. Hiljainen valitus oli täyttänyt pyhän paikan, sillä kaikki olivat tunteneet, että vanha pappi oli ollut kuin yksi heistä, orpo, yksinäinen, hyljätty. Ja kaikki olivat tietäneet, että Fransiskuksen ilo ja rakkaus olivat kotoisin vanhan papin siunauksesta.

Kun ilta oli käynyt viileäksi, oli ruumis laskettu lepoonsa ja peitetty siunatulla maalla. Ja sitten oli Fransiskus laulanut ritarilaulunsa rohkaisuksi ja toivoksi, ja kaikki köyhät olivat kohottaneet päänsä ja katselleet iloisina ja kiitollisina etäisyyksiin, missä illanrusko valaisi tummia vuoria.

San Damianon kappeli oli jäänyt autioksi ja yksinäiseksi. Kaukana Subasion toisella puolen oli luostari, jonka köyhä munkki oli käynyt pitämässä rukouksiaan kappelissa. Fransiskus ja hä-

nen köyhänsä olivat olleet saapuvilla illoin, päivän mailleen mentyä. Fransiskus oli sytyttänyt lampun ristiinnaulitun edessä ja sammuttanut sen, kun pyhä hetki oli päättynyt. Ja lopuksi olivat he ympäröineet haudan ja pitkän pinian kappelin vieressä, ja heidän hiljaiset huokauksensa olivat kattaneet kummun hyljättyjen ihmisten hellyydellä. Ja sitten oli Fransiskus tehnyt ristinmerkin yli vereksen mullan ja puhunut Jumalan valosta ja rakkaudesta, jossa uskolliset asuvat. Laihat, kalpeat kasvot olivat värähtänet liikutuksesta, ja illan henkäys oli koskettanut hellästi köyhien repaleisia vaatteita. Ja silloin oli Fransiskuksen sielussa syntynyt aavistus siitä, että Jumalan siunaus oli virtaava San Damianosta yli Umbrian laakson, niinkuin virtaavat keväiset vedet vuorilta alas ja kostuttavat nuorta elämää maan uumenissa.

Kun vanha pappi oli kuollut, oli Fransiskus ryhtynyt korjaamaan Madonna degli Angelin kappelia, hyljättyä ja yksinäistä ja rapistunutta, samanlaista kuin oli ollut vanhan miehen pyhäkkö San Damianossa. Elias, hänen ystävänsä, oli ollut apuna työssä, ja Egidio ja Pietro ja Bernardo, joiden sielut olivat auenneet köyhyydelle.

Bernardo oli ollut rikas, mutta luopunut kaikesta ristiinnaulitun tähden, joka oli kirkastanut hänelle köyhyyden armon. He olivat kantaneet yhdessä kiviä Subasion alta ja pyydelleet almua kaupungilla. Fransiskus oli tuntenut suurta iloa sielussaan, sillä Jumala oli antanut hänelle nuoria ystäviä kuin korvaukseksi vanhan menettämisestä. Egidio oli nöyrä ja lempeä ja hiljainen, Bernardo hehkuva ja innostunut, jonka riemu virtasi läpi sielujen. He olivat kumpikin tunteneet Jumalan kutsumuksen sinä päivänä, jona Fransiskus oli pyytänyt heiltä almua Assisin hienoimmassa ilopaikassa. Kerran oli Bernardo kutsunut Fransiskuksen luokseen rikkaaseen kotiinsa. He olivat istuneet yhdessä yönsä, ja heidän sielunsa olivat yhtyneet Jumalan rakkaudessa. Ja eräänä iltana, kun Fransiskus oli kulkenut köyhäinsä kanssa Porta Nuovalta San Damianoon, oli Pietro tullut häntä vastaan. Fransiskuksen syvä katse oli jäänyt hänen sieluunsa. Hänen ilonsa oli muuttunut suruksi ja hänen nautintonsa tuomioksi. Ja kun hän oli etsinyt rauhaa ja unhoitusta entisissä iloissaan, oli hän tuntenut, että hänen elämäänsä ympäröi outo valo, aivan kuin

olisi Fransiskuksen katseesta käynyt lakkaamaton kirkastus hänen teilleen.

Madonna degli Angelin kappeli oli valmistunut pyhän Mateuksen päiväksi. Fransiskuksen sielu oli ollut täynnä riemua sinä päivänä, jona työt olivat päättyneet. Hän oli polvistunut yhdessä veljien kanssa pyhän alttarin ääreen ja vuodattanut ilonsa ja kiitoksensa ristiinnaulitun eteen. Ja silloin oli hän tehnyt päätöksensä jäädä erakoksi kappeliin ja elää siellä elämänsä, niinkuin oli elänyt vanha pappi päivänsä San Damianossa. Tämä uusi ajatus oli lämmittänyt hänen sieluaan yötä ja päivää. Hänestä oli tuntunut siltä, kuin olisi Jumala valmistanut tämän pienen pyhäkön hänen erakkokodikseen.

Hän istui yksin ylhäällä pitkät iltansa pienessä kammiossaan kappelin sivulla, kun veljet olivat poistuneet. Pieni lamppu valaisi ristiinnaulitun kasvoja pöydän yläpuolella. Hänestä tuntui kuin olisi hän jo suorittanut suurimman elämänsä tehtävästä, niinkuin olisi suuri rauha laskeutunut ylhäältä alas hänen majaansa.

San Damianon kappeli oli jääpä Subasion luostarin köyhälle veljelle, mutta Madonna degli Angelin oli hän pyhittävä levolleen, pyhälle, hil-

jaiselle yksinäisyydelleen. Hän oli kokoova rauhaa sieluunsa ja Jumalan iloa ja vievä niitä sitten kärsiville veljilleen, mutta hän oli palaava tänne takaisin pyhään hiljaisuuteeen. Hänen päivänsä oli oleva hartautta ja pyhää tutkimusta. Jumala oli puhuva hänelle täällä keskellä äänettömyyttä. Hän oli täällä eroittava Jumalan äänen, hiljaisen, lempeän.

Hän kuvaili ja suunnitteli tulevaisuuttaan ja yksinäistä erakkoelämäänsä. Hän nautti ja iloitsi siitä jo edeltäpäin, niinkuin iloitsee pieni lapsi luvatusta lahjasta.

Hänen elämänsä kulkee tyynesti ja rauhallisesti, niinkuin kulkee virta uomassaan kohti merien syvyyksiä. Kun päivä nousee vuorten takaa, silloin nousee hänkin sijaltaan ja polvistuu alttarin eteen. Ja kun päivä laskee, ja ilta hiipii sisään pieneen kammioon, hänen erakkomajaansa, istuu hän kirjojensa ääreen, lamppunsa valoon, ja tutkii pyhien teitä. Kerran sitten tulee kappeliin köyhä vaeltaja, yksinäinen, etsivä sielu, ja löytää hänet alttarin äärestä kuolleena, kylmänä, niinkuin oli hänkin löytänyt vanhan papin San Damianossa. Hänen silmäinsä kalvoon on jää-

nyt ristiinnaulitun kuva sen viimeisestä katseesta, johon hänen viimeinen katseensa on yhtynyt.

Hän muisteli Anskianon vuoren pyhää miestä ja San Damianon pappia ja kaikkia niitä Jumalan ystäviä, joiden elämä oli ollut mietiskelyä ja pyhitettyä yksinäisyyttä. Heidän elämänsä oli hänen oman elämänsä korkein onni ja ihanne.

Hiljaisuus ja yksinäisyys on Jumalan läheisyyttä. Maailman melu kulkee sieluun ja karkoittaa sieltä Jumalan hengen, sen lauhan ja lempeän. Ihmislapset elävät kaukana Jumalasta, sillä niiden sieluja ympäröivät elämän huolet ja harrastukset ja maailman saasta. Yksinäisyys on iäisyyttä, missä ei mitään näy eikä mitään kuulu eikä mitään muuta tunnu kuin pyhä, salattu kosketus sieluun. Yksinäisyyden mailla elää kaksi onnellista, Jumala ja ihmissielu, joiden yhteistä elämää ei mikään häiritse. Kun Jumala kätkeytyy hetkeksi, etsii sielu häntä lapsen ikävässä ja löytää hänet taasen ainoana aarteenaan ja uskottunaan. Ja kun sielu väsyy, kun sen otteet heltiävät ja se hiljaa nyyhkyttäen itkee voimattomuuttaan, kantaa Jumala sen käsivarsillaan korkeuksiin, yläpuolelle kaiken ihmissurun.

Fransiskus oli suunnitellut kaikki valmiiksi.

Madonna degli Angeli oli hänen kotinsa, hänen yksinäisyytensä asumus, hänen rauhansa ja leponsa, hänen hautansa. Hän oli kerran viettänyt häänsä kaikkein pyhimmän kanssa San Damianossa. Täällä nauttii hän onnestaan, siitä pyhästä ja salatusta, jota sielu saa tuntea ilossa ja levossa. Niinkuin pyhä kirkkaus valaisi kerran hänen sieluaan kappelissa Subasion alla, niin paistaa täällä Jumalan päivä valoisampana kuin milloinkaan.

Mutta sitten tuntui hänestä taasen siltä, kuin olisi hän loukannut jotain omassa itsessään, ja niinkuin olisi hänen suunnitelmansa rikosta ristiinnaulittua kohtaan. Hän muisti köyhiä ja sairaita ja onnettomia, joiden palvelus oli ollut iloa ja joiden kirkastuneet katseet olivat olleet hänen sielunsa kesää, hänen uuden elämänsä ylistystä. Eikö Jumala ollut tehnyt hänelle vaivoja iloksi ja veljien lohdutusta elämän työksi? Eikö siinä ollut itsekkäisyys oman sielun vihollisena, missä hän uneksi vaivatonta iloa ja rauhallista nautintoa? Eikö rakkaus kuollut silloin, kun palvelus loppui ja sielu vieraantui vaivasta?

He viettivät yhdessä pyhän Mateuksen päivää kappelissa. San Damianon köyhä pappi oli kut-

suttu kappeliin pyhintä palvelusta varten. Kaikki veljet olivat jo aikaisin aamulla kokoontuneet Fransiskuksen majaan. Umbrian kesä teki tuloaan vuorilta ja kulki laaksoon, missä kevään esikot kohottivat päitään. Fransiskus oli kantanut kappeliin tuoreita lehviä ja kaunistanut alttarin laakson antimilla. Hänestä tuntui siltä, kuin ilmestyisi ristiinnaulittu hänelle pyhänä hetkenä, niinkuin se kerran oli ilmestynyt San Damianossa. Hän kulki pyhäkössä hiljaa, hiipivin askelin, polvistui tuontuostakin ja teki ristinmerkin. Ja sitten hän pysähtyi hajamielisenä, aivan kuin olisi hän kuunnellut omien askeliensa ääntä äänettömässä kappelissa.

Oli pyhä se hetki, jolloin köyhä pappi kääntyi alttarille lukeakseen pyhiä sanoja veljille. Fransiskuksen sielu vapisi ylhäisestä kosketuksesta ja pyhästä liikutuksesta, ja kaikki veljet seisoivat hartaina hänen takanaan. Jumala oli antanut pyhyytensä puhdistaa heidän sielunsa ja valmistaa sen juhlaa varten. Kevään kirkas valo kultasi krusifiksia ja valaisi papin kasvoja.

Fransiskus seisoi hämmästyneenä tuijottaen oudosti eteensä. Oli kuin olisi hän siirtynyt San Damianoon ja niinkuin näkisi hän taasen ristiin-

naulitun edessään. Ja oli kuin olisi pappi kadonnut alttarilta, ja hiljainen ääni kaikuisi jostain kappelin korkeudesta:

— Menkää ja saarnatkaa ja sanokaa: Taivaan valtakunta on tullut lähelle. Parantakaa sairaita, herättäkää kuolleita, puhdistakaa pitaalisia, ajakaa ulos riivaajia! Lahjaksi olette saaneet, lahjaksi antakaa. Älkää varustako itsellenne kultaa eikä hopeaa eikä vaskea vyöllenne, ei laukkua matkalle eikä kahta ihokasta, ei kenkiä eikä sauvaa, sillä työmies ansaitsee saada ruokansa.

Fransiskus oli vaipunut alas. Hänen otsansa kosketti kivistä lattiaa. Veljet kuulivat hänen hiljaa hokevan ristiinnaulitun nimeä. Ja kun hän vihdoin nousi, säteilivät hänen kasvonsa outoa kirkastusta ja iloa. Syvällä hänen sielussaan paloi Jumalan tuli, ristiinnaulitun sinne sytyttämä. Ja kun palvelus oli päättynyt, tarttui hän pappia kädestä kiinni ja puheli kiihkeänä.

— Tämä on hänen tahtonsa, korkeimman ja pyhimmän. Tämä on minunkin tahtoni. Joka seuraa minua, luopukoon kaikesta. Veljet! Minun rauhani menköön ja leponi ja hiljainen yksinäisyyteni ja erakkopäiväni. Minä tahdon vaeltaa ja puhua ja palvella ja julistaa Jumalan valta-

kuntaa. Tulkoon tästä kappelista pyhä paikka, jossa lepuutan jalkojani, mutta olkoon avara maailma kotini, sieluni asunto, missä saan kirkastaa ristiinnaulitun voimaa.

— Salli meidän seurata itseäsi, Fransiskus! — kuului Eliaan ääni. — Sinun kasvojesi kirkkaus on ristiinnaulitun kutsumus, meille annettu, sinun halvoille veljillesi.

— Minä rakensin tänne erakkomajan itselleni — jatkoi Fransiskus. — Minä iloitsin levostani ja yksinäisten päivieni hiljaisesta onnesta. Minä halusin vaipua täällä Jumalan rakkauden syvyyksiin ja riisua sieluni tulevaa lepoa varten. Oi, veljeni! Suurimmat kiusaukset kätkeytyvät pyhimpien harrastuksien taakse. Kun sielu lepää autuaassa levossaan, ryöstää vihollinen salaa sen, mikä on kalleinta Jumalan ystävien elämässä — kärsimyksen ja vaivan ja rakkauden ihmissieluihin. Eikö ristiinnaulittu painanut kerran ristinsä merkkiä sieluuni? Enkö ole tuntenut, miten sen jälki on polttanut? Kuulkaa, veljet! Minun sielussani palaa taasen tuli, San Damianon tuli, ristiinnaulitun kärsimyksen tuli. Minulle kuuluivat hänen sanansa alttarilta. Olkoon pyhän Mateuksen päivä elämäni toinen suuri päivä.

Minä olen palvellut köyhiä ja sairaita tähän päivään saakka. Tästä lähtien tahdon palvella kaikkia ihmisiä ristiinnaulitun rakkaudella. Isä! Siunaa minua!

San Damianon köyhä pappi laski kätensä Fransiskuksen pään päälle, ja kaikki veljet polvistuivat majassa.

— Köyhä veljenne ja palvelijanne siunaa teitä — puhui Fransiskus noustuaan ylös. — Köyhä veljenne siunaa kaikkia, jotka tulevat mukaani elämällään ja palveluksellaan julistamaan Jumalan valtakuntaa. Minä riisun kengät jalastani ja jätän tänne tämän erakkopukuni. Kun on uusi päivä koittanut, on elämäni oleva vaivaa ja vaellusta. Minä tahdon olla tuulien veli ja myrskyjen ystävä.

— Me tunnemme Jumalan kutsumuksen — sanoivat veljet. — Fransiskus! Sinun sielusi tuli polttaa meidän sielujamme. Me jätämme kaiken. Me uhraamme nuoruutemme sinun työhösi, sillä me tiedämme, että sinun mukanasi kulkee Jumalan rakkaus.

He kohottivat käsiään Fransiskusta kohti kuin lapset isäänsä, ja heidän silmänsä paloivat outoa iloa. Fransiskus tarttui heidän kunkin käteensä

vuorotellen ja puhui uudesta onnestaan huumaantuneena:

— Minä näen jo ihmisten tulevan luoksemme saamaan meiltä valoa ja iloa. Minä kuulen jo korvissani niiden askelten äänen. Minä näen niiden lähestyvän joka suunnalta. Ne täyttävät tiet ja tarttuvat meidän viittamme liepeisiin sielunsa hädässä. Me ylennämme ristin lipun Umbrian laaksoon ja huudamme Jumalan kutsumuksen nääntyneille ihmislapsille. Ja kun Jumalan kunnia on kohotettu Subasion kukkulalle, ja kaikki Assisin palatsit kaikuvat hänen ylistystään, silloin me siirrymme täältä kauas, että koko kirkko olisi kerran Jumalan huoneena.

— Oi, Fransiskus! — huudahti Bernardo. — Assisin riettaus on pakeneva Jumalan pyhyyttä. Missä sinä kuljet, siellä kulkee taivaan voima.

— Pyhä Benediktus laati muinen säännöt veljiä varten, että he pyhittäisivät elämänsä köyhyydelle, puhtaudelle ja kuuliaisuudelle — sanoi Fransiskus, ja hänen kasvoillaan kuvastui voimakas, sisäinen liike. — Olkoon meidän sääntöjemme laatijana ristiinnaulittu, Jumalan Pyhä. Tulkaa, veljet! Menkäämme alttarille pyhimmän eteen! Pyhä kirja aukaiskoon meille ristiinnaulitun sään-

nöt! Pyhät kädet olkoot alati meidän oppaanamme!

He kulkivat kappeliin toisiaan kädestä kiinni pitäen ja polvistuivat alttarin eteen. Fransiskus rukoili hiljaa, kuin itsekseen, ja hänen kaunis, pehmeä äänensä soi kaukana holveissa.

— Sinä pyhin ja korkein veljemme! Sinä ihmisten valo! Sinä Jumalan mielisuosio! Halvat palvelijasi pyytävät sinulta, että sinä ilmoittaisit tahtosi ja ojentaisit kirkkautesi lahjan korkeudesta valaisemaan tietämme. Avaa pyhä kirjasi ja anna sanasi meille meidän elämämme ohjeeksi! Me tahdomme palvella sinua sinun antamasi säännön mukaan ja julistaa Jumalan valtakuntaa veljillemme maailmassa. Kuule palvelijaisi rukous!

Kun he nousivat, ojensi San Damianon pappi pyhän kirjan alttarilta. Fransiskus avasi sen ja luki:

— Jeesus sanoi hänelle: Jos tahdot olla täydellinen, niin mene, myy, mitä sinulla on, ja anna köyhille, niin sinulla on oleva aarre taivaassa ja tule ja seuraa minua.

— Veljet! — puhui Fransiskus. — Jumalan pyhä henki kirjoittakoon nämä sanat sieluumme. Pyhä köyhyys täyttäköön elämämme.

Hän seisoi kauan äänetі, pää kohotettuna ja katse korkeuteen suunnattuna. Veljet olivat vaipuneet syvään hartauteen, ja heidän kasvonsa vavahtelivat. Fransiskus aukaisi toisen kerran pyhän kirjan ja luki kirkkain äänin:

— Niin hän kutsui kokoon ne kaksitoista ja antoi heille voiman ja vallan kaikkein riivaajain yli ja vallan parantaa tauteja. Ja hän lähetti heidät julistamaan Jumalan valtakuntaa ja parantamaan sairaita. Ja hän sanoi heille: Älkää ottako mitään matkalle, ei sauvaa, ei laukkua, ei leipää, ei rahaa, älkääkä kukaan kahta ihokasta. Ja kun te tulette johonkin taloon, jääkää siihen ja siitä lähtekää matkallenne. Ja missä eivät ota teitä vastaan, lähtekää pois siitä kaupungista ja pudistakaa tomu jaloistanne todistukseksi heitä vastaan. Niin he lähtivät ja kulkivat kylästä kylään julistaen evankeliumia ja parantaen sairaita kaikkialla.

— Veljet! — sanoi Fransiskus taasen ja laski kätensä alas alttarin edessä. — Tämä on ristiinnaulitun sana meille ohjeeksi, että elämämme olisi kuuliaisuutta ja palveluksen työtä. Jumalan pyhä henki kirjoittakoon sanat sieluumme, niin

että ne olisivat elävinä ja kirkastettuina oppaina meidän vaelluksessamme.

Hän vaikeni kolmannen kerran ja kohotti kirkkaat, lempeät, säteilevät silmänsä ylös. Hänen huulensa liikkuivat, ja hänen hento vartalonsa näytti pitenevän. Ja sitten näkivät veljet hänen avaavan pyhän kirjan kolmannen kerran ja kuulivat hänen lukevan:

— Silloin Jeesus sanoi opetuslapsilleen: Jos joku tahtoo minun perässäni kulkea, hän kieltäköön itsensä ja ottakoon ristinsä ja seuratkoon minua. Sillä joka tahtoo pelastaa sielunsa, hän on sen kadottava, mutta joka kadottaa sielunsa minun tähteni, hän on sen löytävä. Sillä mitä hyötyä on ihmiselle, vaikka hän voittaisikin itsellensä koko maailman, mutta saisi vahingon sielullensa? Taikka mitä voi ihminen antaa sielunsa lunnaiksi?

Syvä liikutus valtasi Fransiskuksen, kun hän luki näitä sanoja, ja kyyneleet valuivat hänen poskilleen. Veljet olivat laskeutuneet alas kappelin kiviselle lattialle hänen lukiessaan kolmannen kerran ristiinnaulitun pyhiä sanoja.

— Korkeuden henki vuotakoon ylhäältä sieluumme ja kirkastakoon tulisin kirjaimin sanansa

elämämme ohjeeksi — sanoi Fransiskus ristien kätensä pyhän kirjan ympärille. — Kun me lähdemme täältä ja meidän tiemme kulkee kiusauksien läpi, niin olkoon elämämme lakkaamatonta uhria puhtaudessa ja itsemme kieltämisessä. Nouskaa, veljet, ja iloitkaa! Ristiinnaulittu on kuullut rukouksemme. Meidän elämämme ohjeena ovat hänen pyhät sanansa, jotka hän tänä päivänä on puhunut halvoille palvelijoilleen.

He viettivät iltansa ja yönsä rukouksissa. Madonna degli Angelin lamppu paloi kaiken yötä. Fransiskus lauloi heille majassaan, ja veljet istuivat hänen ympärillään imien mehua hänen sanoistaan, jotka soivat kuin ylhäinen sävel ja joiden sointu huumasi heidän sielujaan. He tunsivat olevansa vihittyjä ja siunattuja ja ristiinnaulitun pyhän armon täyttämiä. Ristiinnaulittu tuntui heistä sinä iltana olevan heitä niin likellä, että vain heikko, hämärä verho eroitti heidät toisistaan. Ja kun he olivat polvistuneet alttarin edessä, odottivat he hiljaa, äänettöminä, että hän ilmestyisi heidän keskelleen ja osoittaisi heille kätensä ja kylkensä ja jalkansa.

Aamun koitoissa lähtivät he liikkeelle. Fransiskus puhui heille kehoituksen sanoja:

— Me olemme halpoja ja oppimattomia, mutta Jumala on meidän mukanamme. Me tapaamme ihmisiä, jotka ovat täynnä lempeyttä ja hyvyyttä ja jotka ottavat meidät ilolla vastaan. Me tapaamme myöskin toisenlaisia, ylpeitä ja pilkallisia, jotka häpäisevät pyhää. Oi, veljeni! Kun Jumalan rakkaus asuu sielussamme, on ristimme voimaa.

— Fransiskus! Salli meidän palata tänne, että saisimme täällä rohkeutta — pyysivät veljet. — Meidän sielumme on syttynyt täällä rakkauteen, ja täällä on ristiinnaulittu vihkinyt meidät köyhyyteensä.

— Me palaamme tänne — vastasi Fransiskus lempeästi. — Madonna degli Angeli on kehtomme. Täällä on kerran hautammekin oleva. Minä pyydän teitä, veljet, että te valmistatte minulle leposijan pinian alla, kun Jumala on kutsunut minut luokseen, niinkuin minäkin valmistin vanhalle papille San Damianossa.

— Me kuolemme kanssasi — sanoivat veljet — Jumala antakoon meille yhteisen leposijan.

Fransiskus lauloi vielä lähdön päähän ritarilaulunsa rohkaisuksi veljille. Hänen äänensä värähti, niinkuin värähti hänen herkkä sielunsakin. Päivän kirkkaus oli jo kohonnut yli Subasion

kukkulain ja valaisi laaksoa keväisellä hehkullaan. Minne katsoi silmä, siellä näkyi elämää luonnossa, suurta, salaperäistä, unestaan heräävää. Mitä tarkkasi korva, se kuuli kaikkialla Jumalan voiman ylistyslaulua — maassa ja metsissä ja kukkasten keskellä ja kevätpurojen hilpeässä kulussa. Mutta ei tiennyt kukaan, että syvällä köyhien veljien sielussa uinui Umbrian kevät, ihanampi ja kirkkaampi kuin laakson värit ja Subasion valoisa rinne.

VI

He olivat kulkeneet iloisina ja onnellisina tietään, Fransiskus ja veljet, ja aamun koitossa saapuneet kukkulalle, mistä avautui laaja Tiber-joen laakso ja näkyivät sabinilaisvuoret korkeina, ylväinä, ikuisuuksiin pyrkivinä. Fransiskus oli kiirehtinyt kulkua, äänettömänä astuen edellä ja tähystäen kauas etäisyyksiin. Kun he olivat kohonneet kukkulalle, oli Fransiskus pysähtynyt ja laskeutunut polvilleen ja ojentanut kätensä eteenpäin, kuin jotain syliinsä sulkien. Veljet olivat polvistuneet taampana kuin salaman iskusta, niinkuin salatun, näkymättömän voiman maahan painamina. Vasta sitten kun he olivat nousseet ja saavuttaneet Fransiskuksen, joka ihastunein katsein seisoi kukkulan laella, selveni heille syy Fransiskuksen käytökseen.

He näkivät edessään Rooman muurit, pyhän, ikuisen kaupungin, matkansa päämäärän. Sen tornit kohottivat huippujaan kohti taivaan sineä, ja sen valkoiset palatsit välkkyivät hohtavina kuulakkaassa valossa. Kun päivän kirkkaus valoi kultiaan yli korkeiden kupoolien, oli kuin olisivat tuhannet liekit leikkineet ylhäällä, pyhän kaupungin yläpuolella. Tiber-joen siniset vedet juoksivat alhaalla uomassaan, joka lirisi kauniissa kaaressa aivan kuin se kumartaisi pyhää kaupunkia sen porttien edessä.

Fransiskus seisoi paikallaan hartaana, kädet ristissä ja outo kirkastus kasvoilla. Veljet katsoivat häntä äänettöminä kuin outoa ilmestystä peljäten häiritä hänen hartauttaan.

— Katsokaa, veljet! — sanoi Fransiskus katkaisten hiljaisuuden ja ojentaen kätensä eteenpäin. — Jumalan kirkkaus liikkuu pyhän kaupungin yllä. Missä ovat synnit Rooman syntejä suuremmat? Missä on Jumalan pyhyys likempänä ihmisten lapsia kuin Roomassa? Marttyyrien veri on Rooman syntiä ja Rooman pyhyyttä. Katsokaa! Tiber-joen toisella puolen kohoaa pyhän isän asuntopaikka Vatikanin kukkulalla.

Te näette täältä sen kirkkauden. Se on pyhän kirkon kirkkautta.

— Fransiskus! Kuka meille avaa oven pyhän isän luo, maailman hallitsijan? — kysyi Egidio. — Me olemme halpoja, ylenkatsottuja. Me tulemme kaukaa Umbriasta outoina, tuntemattomina. Meidän halpuutemme hukkuu Vatikanin loistoon.

— Jumalan voima kulkee köyhien ja yksinkertaisten mukana — vastasi Fransiskus. — Näin kerran unta, että olin matkalla Tiber-joen toisella puolen. Minun tieni kulki pitkin laaksoa, ihaninta, mitä on Italiassa. Sitä varjostivat pitkät puut, piniat ja sypressit ja öljypuut, ja niiden varjot kirjailivat valkoista hiekkaa, tielle sirotettua, hienoa kuin silkkiverho. Etäällä toisista ja kaikkia muita korkeampana kasvoi yksinäinen puu, jonka latva tavoitteli taivaan sineä. Minä seisoin ja katselin korkeuksiin, mutta samassa tunsin kohoavani ylös. Ja kun olin kohonnut ylimpien oksien yläpuolelle, taivutti puu latvansa alas käsiäni kohti. Veljet! Jumala on auttava meitä ja antava asiamme menestyä. Hän, joka istuu pyhän Pietarin istuimella, on suurin suurimmista ja mahtavin mahtavimmista ihmisten

keskellä. Mutta suurempi häntä on se, jonka sielussa asuu nöyryys ja rakkaus.

— Me tiedämme että Jumala johtaa sinun matkaasi — sanoi Egidio. — Sinun tielläsi kulkee korkeimman rakkaus. Rooman kirkkaus on kylmää. Me tahdomme valaa siihen lämpöä sielumme tulesta. Fransiskus! Sinä olet opettanut meitä palvelemaan. Jumala on siunaava meitä, ja pyhän kirkon pyhyys on kerran yhtyvä halpojen palvelijoiden rakkauteen.

— Oi veljeni! — puhui Fransiskus ja hänen kasvonsa säteilivät. — Niinkuin aamun kirkkaus loistaa yli Tiber-joen laakson ja kultaa kukkulat ja ikuisen kaupungin muurit, niin on pyhä rakkaus kirkastava ihmislasten sieluja. Minä näen uuden päivän koittavan kirkolle. Minä näen niiden yhdistyvän, joita viha eroittaa. Minä kuulen, kuinka kevätvirrat kohisevat sielujen syvyyksissä ja kuinka rakkaus riemuitsee vapauteen ja elämään päässeenä. Näitä teitä kulkevat köyhät veljet laulaen ja kuljettavat mukanaan kirkon suurinta kalleutta, ristiinnaulitun köyhyyttä, rakkautta, palvelevien ihmislasten sielussa syttynyttä. Pyhä kirkko on kadottanut rakkauden, mutta pyhä kirkko on saapa sen takaisin.

— Jospa hän, joka istuu pyhällä istuimella, ymmärtäisi meitä — sanoi Egidio. — Jospa hän näkisi kirkkonsa köyhyyden. Hänen järkensä on miekan terää ja tahtonsa rautaa, mutta hänen sielunsa on alppien lunta.

— Egidio-veljeni! — jatkoi Fransiskus. — Pyhän isän sielu on heltyvä köyhien rukouksista. Kun me tulemme hänen eteensä ja nöyrinä kohotamme katseemme ylös, silloin lähtee liikkeelle Jumalan istuimen edestä enkeli, yksi niistä palvelijoista, jotka vartioivat kalleimpia aarteita, ristiinnaulitun ostamia. Katso! Hän on läsnä siellä, missä pienimmät ihmislapset taistelevat valosta ja siunauksesta. Pyhä isä on tunteva kirkkonsa hädän. Niinkuin sulaa alppien lumi ylhäisestä lämmöstä, niin on sulava hänen sielunsa taivaan rakkaudesta. Veljet! Me siunaamme itsemme ja toinen toisemme. Me tahdomme rukoilla täällä ikuisen kaupungin edessä, että rakkaus vuotaisi kirkon pyhimpään.

He polvistuivat pinian alla. Fransiskus rukoili hiljaa, tuskin kuuluvin sanoin, ja veljet makasivat kasvoillaan maassa.

— Oi sinä ristiinnaulittu, sinä suurin rakkaudessa! — kuului hänen äänensä, jota aamutuuli

katkoi. — Täällä, missä sinun pyhäsi ovat palvelleet sinua verellään ja kuolemallaan, täällä lähestyvät sinua köyhät veljet, joiden ilona on kärsimys. Salli pyhiesi tuskan kirkastua rakkaudeksi ihmissieluille! Köyhä kirkkosi on vihaa täynnä eikä ole ketään, joka valaisi rakkautta sieluihin. Anna meille pyhin armosi, että elämämme olisi tulta, joka sytyttää! Ja kun me tänään käymme palvelijasi luo, jolle sinä olet antanut suurimman vallan maailmassa, niin salli sielumme yhtyä rakkaudessa.

Aamun kirkkaus oli jo siirtynyt Tiber-joen laaksoon, kun he lähtivät liikkeelle. Fransiskus kulki edellä ja pysähtyi hetkeksi krusifiksien eteen, joita oli asetettu tien viereen hurskasten hartaudeksi. Veljet seurasivat äänettöminä perässä, sielut täynnä iloa ja uskallusta. Rooman muurit erottautuivat yhä selvemmin, sen kukkulat näyttivät kohoutuvan yhä korkeammalle, ja kaukaa edestä päin kuului outoa ääntä kuin virran pauhua vuoren onkalosta. Se oli Rooman pauhua, ikuisen kaupungin suurta, ainaista elämää.

He kulkivat kiirehtien keskellä ihmisvirtaa. Heistä tuntui kuin olisi heidän kallein aarteensa vaarassa ja he painoivat käsin rintaansa kulkeis-

saan. He olivat täällä vieraita kaikelle, mitä he näkivät ja kuulivat, niinkuin on vierasta sisällisen elämän hiljainen rauha ulkonaisen melulle ja niinkuin on outoa Jumalan ystäväin yhteinen, salattu rakkaus silmän pyynnölle ja elämän korskalle. Valkeat palatsit kohottivat ylväinä tornejaan ikuiseen sineen, ja kadun ääni soitti huumaavaa soittoaan kuin ihmissielujen kärsimyksiä peittäen.

Fransiskus kulki kuin unissaan. Hänen sieluaan poltti kiihtyvä pyrkimys päästä pyhän isän eteen, maailman valtiaan, ja saada siunaus häneltä veljien elämään. Hän unohti kaiken muun, kirkot ja kappelit ja pyhät paikat ja suuret muistot, jotka ympäröivät heitä keskellä ikuista kaupunkia. Jumala oli antanut hänelle tehtäväksi palvella pyhää kirkkoa köyhyydessä ja rakkaudessa ja julistaa Jumalan valtakuntaa veljille. Hän tunsi sen. Hän oli siitä vakuutettu. Kun pyhä isä oli kerran siunannut hänet ja hänen veljensä, silloin olivat he vihittyjä. Silloin lähtivät he liikkeelle iloiten kuin aamutuuli, joka lehahtaa sabinilaisvuorilta ja kulkee yli Tiber-joen laakson. Heidän jälkiään astuvat sadat ja tuhannet veljet, joiden elämä on oleva samaa köyhyyttä ja

palvelusta. Pyhä kirkko on elävä veljien köyhyydestä. Pyhä isä on iloitseva istuimestaan, jota ympäröi rauha ja rakkaus.

He riensivät yhä eteenpäin sivulleen katsomatta. Heidän sielunsa vavahteli liikutuksesta, sillä päivä oli heidän elämänsä suuri päivä.

Vatikanin muurit seisoivat kolkkoina ja kylminä kukkulallaan, aivan kuin ne aikoisivat torjua luotaan jokaisen köyhän ja halvan, joka uskalsi lähennellä niiden ylväitä portteja. Mutta veljien sielut rukoilivat niinkuin rukoilee itkevä äiti poikansa pelastusta. Ja veljien rakkaus paloi pyhän kirkon puolesta, niinkuin palaa yljän rakkaus puhtaimman sydämen omistamisesta.

Fransiskus siunasi veljiä ja teki ristinmerkin heidän ylitsensä. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, ja hänen silmänsä harhailivat avuttomina pitkin palatsin seiniä. Kun hän asteli ylös marmorirappusia, tunsi hän jalkansa horjahtelevan. Pitkät käytävät kaikuivat oudosti askelien äänestä, aivan kuin ne julistaisivat tuomiota yli elämän halpuuden ja ihmislasten pienuuden.

Veljet hiipivät arkoina perässä, kysyvinä, kummeksuvina. Heistä tuntui siltä, kuin he kuljettaisivat mukanaan entisyyttään ja tulevaisuut-

taan, niinkuin yhtyisi ikuisuus täällä aikaan ja Jumalan valtasuuruus ihmislasten pienuuteen. Fransiskus näytti pieneltä siinä heidän edessään, ja hänen askeltensa ääni kuulosti kaukaiselta, hiljaiselta rukoukselta.

Avaran, pyöreän salin perällä istui pyhä isä istuimellaan, suuri Innokentius, kansojen herra, maailman valtias. Veljet astuivat hiljaa eteenpäin kohti terävää katsetta, joka tuntui lävistävän heidät liikkumattomiksi. Jokainen askel oli kulkua tuomiota kohti. Jokainen hengenveto oli kuolevan taistelua elämästä. Fransiskus laskeutui kasvoilleen, ja veljet painautuivat alas hänen takanaan. Ja heistä tuntui sinä hetkenä siltä kuin he olisivat heittäytyneet syvään virtaan, jonka vesi kulkee kuohuina rannattoman meren helmoihin.

— Pyhä isä! — sanoi Fransiskus vapisevin äänin noustuaan ylös. — Me olemme köyhiä veljiä Umbriasta. Salli palvelijasi puhua!

Heikko kädenliike ylhäältä, pyhältä istuimelta, ilmaisi, että hän sai jatkaa.

— Pyhä isä! — kuului Fransiskuksen ääni rohkeampana. — Jumalan kirkkaus valaiskoon istuimesi ja pyhän kirkon! Me tulemme kaukaa,

vuorien takaa, saadaksemme siunauksesi. Jumala on kutsunut meidät julistamaan ristiinnaulitun rakkautta ja palvelemaan kärsiviä veljiä. Kuule meitä, isä! Siunaa meitä! Pyhän kirkon sisässä on rakkaus sammunut. Pyhän kirkon lapset raatelevat toisiaan. Katso! Me olemme jättäneet kaiken seurataksemme ristiinnaulittua hänen pyhällä tiellään. Salli meidän sytyttää hänen ristinsä rakkaus veljien sieluihin. Pyhän kirkon armo on siellä, missä köyhyys ja rakkaus asuvat.

Pyhä isä tuijotti terävin katsein eteensä ankarana, uhkaavana, liikkumattomana. Sitten kumartui hän Fransiskusta kohti, aivan kuin hän aikoisi heittäytyä alas hänen eteensä. Hänen otsansa rypyt tiukkenivat, ja pitkin hänen jäykkiä, jäisiä kasvojaan liikkui tumma varjo, sisäisen levottomuuden synnyttämä. Hän jäi hetkeksi samaan asentoon, siinä jotain miettien, kuin jotain kaukaa ajatuksissaan etsien. Kun hän vihdoin suoristui istuimellaan, tuntui hän lempeämmältä.

— Me olemme kuulleet teistä — sanoi hän pitkän äänettömyyden jälkeen. — Jumala on oleva teille armollinen. Jumala on pitävä huolen kirkostaan.

Hän kohoitti samassa kätensä merkiksi, että Fransiskus sai yhä jatkaa.

— Pyhä isä! — puhui Fransiskus. — Me palvelemme sinua uskollistesi kanssa. Me ympäröimme sinun istuimesi köyhien veljien rakkaudella. Me tahdomme kantaa köyhien aarteet kirkon alttarille, että ihmislasten sielut pääsisivät osallisiksi sinun rikkauksistasi. Oi pyhä isä! Me olemme luopuneet kaikesta voittaaksemme kaiken kirkon hyväksi. Anna meille siunauksesi!

Fransiskuksen ääni soi pehmeänä, rukoilevana avarassa salissa, ja hiljainen kaiku kiiri pitkin ylhäisiä holvia. Mutta pyhän isän kasvot olivat käyneet koviksi ja kylmiksi kuin rauta, eikä mikään liikutus niissä ilmaissut, että Fransiskuksen pyyntö olisi koskenut hänen sieluunsa.

— Oi pyhä isä! — jatkoi Fransiskus yhä värähtelevin äänin. — Italia on raadeltu ja vertavuotava. Pyhä kirkko on kutsuttu sovittamaan minkä viha on rikkonut. Salli meidän palvella kärsiviä lapsiasi ja kirkastaa ristin pyhä armo rauhaksi ja uudeksi elämäksi. Meidän sieluamme polttaa pyhä tuli. Me tahdomme vaeltaa ilman säkkiä ja sauvaa, ilman rahaa ja omaisuutta. Me tahdomme pyhittää köyhän elämämme kirkon hyväksi.

Hänen äänensä kiihtyi ja hänen kaunis vartalonsa suoristui, kun hän jatkoi:

— Kuule meitä, pyhä isä! Meillä on ristiinnaulitun käsky. Kaukana Umbriassa, Subasion vuoren alla, on pieni kappeli, yksinäinen ja hyljätty. Me rukoilimme siellä yhdessä pyhän Mateuksen päivänä, ja silloin antoi ristiinnaulittu meille käskynsä meidän elämämme ohjeeksi. Pyhä isä! Salli meidän kumartua eteesi! Sinun siunauksesi olkoon meille vihkimystä köyhyyteen ja palveluksen työhön.

— Lapseni! — kuului pyhän isän ääni terävänä ylhäältä. — Teidän elämänne on raskasta, raskaampaa kuin niiden uskollisten, jotka palvelevat pyhää kirkkoa. Me uskomme, että teidän hartautenne on suuri, mutta me tahdomme varjella pettymyksiltä niitä, jotka kerran seuraavat teitä köyhyydessä ja kieltäytymisessä. Pyhän kirkon ovi on auki kaikille, jotka etsivät pelastusta. Katsokaa, ettette tee estettä ristiinnaulitun ikeestä hurskaille sieluille!

Fransiskus vapisi. Hänen sielunsa oli täynnä tuskaa. Hänen korvissaan soivat pyhän isän sanat terävinä ja kylminä. Hänen silmänsä näkivät kalpeat kasvot ylhäällä ja päättävän, uhkaavan katseen, joka pisti kuin miekan terä.

— Kuule meitä! Siunaa ja vahvista meitä ris-

tiinnaulitun köyhyyteen! — puhui Fransiskus rukoillen kuin avuton lapsi. — Salli meidän elää niinkuin evankeliumi käskee! Me valaisemme tiemme ja kaikkien tien, jotka meitä seuraavat. Me otamme siunauksesi voimaksemme, sillä me tiedämme, että sinun istuimesi on ristiinnaulitun istuin. Pyhä isä! Köyhät palvelijasi polvistuvat sinun eteesi.

Fransiskus kumartui syvään ja laskeutui sitten polvilleen, ja veljet polvistuivat hänen takanaan. Suuri hiljaisuus hallitsi hetkisen huoneessa, missä maailman valtias teki tuomiotaan veljien tulevaisuudesta.

— Nouskaa! — kuului pyhän isän ääni syvän hiljaisuuden keskeltä. — Me tahdomme antaa päätöksemme tuonnempana. Rukoilkaa, että Jumala ilmoittaisi teille tahtonsa! Jos Jumala näkee hyväksi kirkastaa meille teidän palveluksenne tärkeyden, niin me siunaamme teitä apostolisella siunauksella. Lapset! Pyhän kirkon palvelijat ovat aina sen kuuliaisia lapsia.

Fransiskus näki, miten laiha käsi liikahti torjuvasti. He polvistuivat vielä kerran ja poistuivat sitten hitain askelin, Fransiskus edellä. Ja heistä tuntui siltä kuin seuraisi heitä pyhän isän kylmä,

terävä katse pitkin palatsin käytävää, ja niinkuin jokin näkymätön voima ahdistaisi heitä jonnekin ahtaaseen ja pimeään. Fransiskus seisoi kauan liikkumattomana ja äänettömänä palatsin edustalla, samassa paikassa, missä hän vasta oli tehnyt ristinmerkin veljien yli. Hänen huulensa liikkuivat hiljaa rukouksesta, jota hänen sielunsa rukoili. Hänen kasvojensa yli kävi outo kirkastus, ja veljet ymmärsivät, että ylhäinen valo oli koittanut hänen sieluunsa.

— Veljeni! — sanoi Fransiskus vihdoin. — Ristiinnaulittu odottaa teitä pyhimmässä paikassa, pyhän Pietarin kirkossa. Kun te polvistutte alttarin eteen ja annatte sielunne sulaa hänen rakkauteensa, tahdon minä kerran vielä puhua asiastamme pyhälle isälle. Kuulkaa! Kellot soivat jo. Ne kutsuvat teitä. Minä tunnen, että Jumalan pyhä on auttava meitä.

Hän kääntyi samassa ympäri ja kulki kiivaasti palatsin sisimpään. Hänen askeltensa kaiku kuului hetkisen käytävän suulta kuin avuttoman huuto hädän hetkellä ja sekaantui sitten kellojen ääneen, joka kumahteli suuren aukean sivulta, Pietarin kirkon tornista, aivan kuin tuomiota julistaen.

Fransiskus seisoi uudelleen pyöreässä salissa, missä pyhä isä parhaallaan puheli prelaattiensa kanssa. Hän oli ristinyt vaipuneet kätensä, ja hänen kasvonsa tuntuivat päättäviltä. Pyhä isä jäi hetkiseksi tarkkaamaan Fransiskusta terävillä katseillaan ja astui sitten pari askelta eteenpäin. Hän aikoi jotain sanoa, kun Fransiskus alkoi samassa puhua rohkeasti, kirkkain äänin.

— Pyhä isä! Kuule kerran vielä palvelijasi puhetta! Jumala on antanut sinulle suuren vallan maailmassa. Minä tahdon tukea sinun valtaasi sillä voimalla, jonka Jumala on kätkenyt köyhyyteen ja rakkauteen.

Pyhä isä istuutui istuimelleen ja kumartui kohti Fransiskusta, joka jatkoi:

— Kaukana erämaassa eli nainen, niin ihana, että maan kuningas kutsutti hänet luokseen ja otti hänet puolisokseen. Heille syntyi lapsia, joiden kauneus oli äidin kauneutta. Monien vuosien perästä lähti kuningatar erämaahan takaisin, sillä kuningas oli hyljännyt hänet hänen alhaisuutensa tähden. Eräänä päivänä sanoi äiti lapsilleen: Lapseni! Te olette kuninkaan lapsia. Minä kuolen pian, mutta kuningas, teidän isänne, on pitävä teistä huolen. Kun äiti oli kuollut, lähti-

vät lapset matkalle ja saapuivat linnaan. Kuningas ihastui heidän kauneudestaan ja kysyi heiltä: Kenenkä lapsia te olette? He vastasivat: Olemme köyhän vaimon lapsia erämaasta. Meidän äitimme on kuollut, mutta isämme elää täällä. Silloin puristi kuningas lapsia rintaansa vasten ja sanoi: Lapseni! Minun linnani on teidän kotinne ja minun valtani teidän suojanne. Kuninkaan kruunu on oleva teidän kauneutenne kirkastus.

Fransiskus seisoi suorana ja ylväänä vastapäätä maailman hallitsijaa, jonka huulet olivat yhteen puristetut. Syntyi hiljaisuus salissa, lyhyt ja syvä. Fransiskuksen rohkea katse etsi pyhän isän sielua jääkylmän pinnan alta.

— Pyhä isä! — jatkoi hän ja korotti äänensä, niin että sen kaiku kuului ylhäältä holveista kertoen jokaisen sanan selvänä ja täyteläisenä. — Kuule minua! Jumala on antanut minulle ristiinnaulitun kauneuden, joka on köyhyyttä ja rakkautta. Minulla on lapsia, hengellisiä perillisiä, ja niillä on sama kauneus, pyhän ristin ja pyhän köyhyyden sulo. Kuningasten kuningas on luvannut ruokkia ja hoitaa minun lapseni.

Pyhä isä oli vaipunut ajatuksiinsa, ja hänen

pieni vartalonsa näytti kokoonpainuneelta. Hiljainen väreily kulki pitkin hänen kasvojaan merkkinä sisällisestä taistelusta, jota hän taisteli. Hän tarkkasi kauan Fransiskusta, mittasi silmillään Fransiskuksen päätä ja jalkoja ja koko olentoa, ja lausui sitten lempeällä äänellä:

— Poikani! Pyhä kirkko ottaa teidät palvelukseensa. Jos teidän voimanne uupuvat, niin on teidän rakkautenne uupumaton. Me tahdomme seurata työtänne.

Fransiskus lankesi polvilleen pyhän isän eteen, sielu tulvillaan iloa ja onnea.

— Oi pyhä isä! — sanoi hän tähystäen palavin silmin ylös. — Me kuulemme sinua. Me kuulemme ja tottelemme sinua kuolemaamme saakka. Kun hauta on kerran peittänyt tomumme, niin se on peittänyt pyhän kirkon kuuliaisimmat ja uskollisimmat lapset. Pyhä isä! Usko minua! Meidän rakkautemme on sinun kirkkosi kalleus.

Pyhän isän kasvot loistivat lempeyttä. Fransiskus oli yhä polvillaan. Pyhän Pietarin kirkonkellot olivat alkaneet taasen soida.

— Menkää, veljet! — kuului lempeä ääni ylhäältä. — Jumala on kanssanne. Saarnatkaa parannusta kaikille ihmisille! Kun Jumala on anta-

nut teidän lisääntyä, saamme me tiedon teistä. Me myönnämme teille mitä pyydätte ja siunaamme teitä pyhän kirkon ja ristiinnaulitun siunauksella.

Kun Fransiskus tuli ulos, tapasi hän veljet odottamassa itseään palatsin pihalla. Fransiskuksen kirkkaat kasvot kirkastivat veljien kasvoja, ja he syleilivät toisiaan. Kellojen ääni kumahteli avaran torin laidassa hartaana ja juhlallisena. Tiber-joen toiselta puolen kuului ikuisen kaupungin ikuinen ääni, suuren, rauhattoman elämän lakkaamaton soitto. Mutta veljien sielussa vallitsi ilo ja rauha. Ja niinkuin päivän helle valaisi pyhän Rooman valkoisia muureja ja kirkasti sen kirkkojen kupooleja, niin kirkasti pyhän isän siunaus heidän sielujaan.

— Olkoon elämämme Jumalan ylistystä — sanoi Fransiskus vihdoin. — Veljet! Missä me liikumme, siellä liikkukoon ylistys ja siunaus. Tulkaa! Pyhät alttarit odottavat meitä.

He riensivät kirkosta kirkkoon ja polvistuivat alttarien eteen ja vuodattivat sielunsa ilon ristiinnaulitun eteen. Heistä tuntui kuin olisi koko maa avoinna heidän rakkaudelleen, niinkuin kulkisi heidän tiellään kirkas valojuova. Minne he menivätkin, sinne tuli Jumalan hyvyys heidän

mukanaan ja minne he katsoivat, siellä näkyi Jumalan silmä, joka vartioi heidän vaellustaan. Heidän sielunsa värähteli onnesta, ja heidän kiireiset askeleensa mittasivat heidän riemunsa runsautta.

He kulkivat pyhän Pietarin haudalle aamun koitossa, ennen lähtöään. Siellä he polvistuivat ja rukoilivat, ja heidän silmänsä täyttyivät kyynelistä, joita ilo heille lahjoitti. Taivas yhtyi maahan pyhällä paikalla, ristiinnaulitun palvelijan hautakummulla. Fransiskus lauloi marttyyrihymnin, palavin silmin tähystäen korkeuksiin.

Kun hän oli laskenut kätensä veljien pään päälle ja siunannut heitä, lähtivät he Roomasta, pyhästä, ikuisesta kaupungista, ja kulkivat Porta Salaran kautta lakeudelle. Kaukana kohosi Sorakten vuori sumujen keskellä. He puhelivat toisilleen kuin lapset, joiden ainoana oppaana on ilo, ja joiden elämä on ajan rahtua, kirkkainta riemua, joka äsken tuli eikä koskaan pakene.

Tie kulki suorana, taipumattomana viivana pitkin lakeutta. Päivän kuumuus alkoi leikkiä ilmassa hurjana, houkuttelevana.

— Jumala johtakoon tiemme takaisin — kuului Fransiskuksen ääni edempää. — Mitä on Roo-

man suuri elämä Assisin rauhan rinnalla? Eikö Tupino-joki ole Jumalan virta, joka juoksee läpi ihanimman laakson? Eikö Subasio ole Jumalan vuori, meidän Sionimme, meidän ihanimpien hetkiemme todistaja? Oi! Me ikävöimme sinne. Me laulamme taasen laulumme Umbrian sulolle ja San Damianon tummille sypresseille. Kun me näemme päivän kultaavan Subasion rinteitä ja Assisin valkoisia muureja, silloin me nostamme kätemme ylös ja kutsumme riemun sieluumme.

Hän pysähtyi tuontuostakin keskelle veljespiiriä. Hänen silmänsä loistivat, ja hänen poskensa hehkuivat, kun hän puhui kaukaisesta kotiseudusta, sen kesästä ja kauneudesta, Madonna degli Angelin erakkomajasta ja San Damianon yksinäisestä haudasta. Ja sitten hän suunnitteli heidän tulevaa työtään, kuvaili sitä ja puheli siitä, niinkuin lapsi puhuu omista iloistaan toisille lapsille.

He kulkevat kaksin, missä kulkenevatkin, niinkuin kulkivat muinen pyhät apostolit, ristiinnaulitun opetuslapset. Heidän äänensä kaikuu kaikkialla, kedoilla ja vainioilla, missä peltomiehet tekevät töitään, toreilla ja kylissä ja kaukana vuorten takana, missä paimenet soittavat lau-

mansa ratoksi. Jumalan ylistys kaikuu kerran Umbrian majoissa, ja hurskasten veljien elämä valaisee kotoisen laakson ja ylhäiset vuoret. Pyhä kirkko on nouseva ja uudistuva. He nostavat sen ylös lankeemuksesta ristiinnaulitun rakkaudella. Ei ole suurempaa rikkautta, kuin on pyhä elämä rakkaudessa ja köyhyydessä.

Kerran vaeltavat veljet kaukaisiin maihin ja rakentavat majansa erämaihin, missä Jumalan luonto palvelee niitä rikkailla antimillaan. Niiden viittain liepeet laahustavat kuningasten linnoissa yhtähyvin kuin köyhimpien asumuksissa. Ja missä ne kulkevatkin, siellä kulkee Jumalan kirkkaus niiden mukana.

He olivat kulkeutuneet Rooman tasangolle, autiolle, pölyiselle, rannattomalle lakeudelle. Lukemattomat eri tiet, jotka täällä risteilivät, mutta yhtyivät Rooman porttien edessä, olivat eksyttäneet heidät oikealta suunnalta. Ei näkynyt missään ihmisasuntoa. Ei tuntunut tuulenhenkäystä ilmassa eikä kuulunut vierasta ääntä avaruudessa. Päivän säteet vain löivät hurjaa leikkiään ylhäällä kuparinkirkasta korkeutta vastaan. Fransiskus oli äsken vielä laulanut, mutta astui nyt

äänetönnä edellä, raskain askelin aivan kuin taakkaa kantaen.

— Fransiskus! — kuului veljien ääni kaukaa jäljestä päin. — Me näännymme tänne. Me kuolemme keskelle aavikkoa. Jumala peittäköön kurjat ruumiimme myrskyllään juoksuhiekkaan. Fransiskus, veljemme! Me emme jaksa enää. Meidän polvemme vaipuvat uupumuksesta. Siunaa meitä! Tee ristinmerkki ylitsemme!

Fransiskus pysähtyi tiellä. Hänen katseensa siirtyi terävänä, läpitunkevana veljestä veljeen, ja hänen väsähtynyt vartalonsa suoristui solakaksi taivaan rantaa vasten.

— Ei ollut ilomme oikeata, täydellistä iloa — sanoi hän samassa. — Tiedättekö, veljet, missä on oikea ilo, kestävä, koeteltu, suuri ilo?

Veljet seisoivat kysyvin katsein hänen edessään ja tähystivät ylös hänen tummiin silmiinsä kuin apua pyytäen.

— Oi veljeni! — puhui Fransiskus sisäisellä hehkulla. — Jos pyhä isä antaisi meille uuden siunauksen, ja meillä olisi kaikki kirkon voimat käytettävänä, niin ei siinä vielä olisi täydellistä iloa.

Hän kääntyi samassa ja lähti kiirehtien kulke-

maan eteenpäin. Veli Egidio riensi hänen jälkeensä, aivan kuin hän aikoisi tarttua hänen viittansa liepeisiin.

— Jos Jumala antaisi varjon helteeseemme — jatkoi Fransiskus ja pysähtyi kulussaan — jos ilmaantuisi kosteikko eteemme erämaahan, ja me istuisimme tässä pinian alla virvoittaen väsynyttä ruumistamme ja jäähdyttäen kieltämme lähteen vedellä, niin ei siinä olisi täydellistä iloa.

Hän katsoi pitkään väsyneitä veljiä, joiden jalat olivat vajonneet hiekkaan ja joiden vaatteet olivat hienon pölyn peittämiä.

— Jos me antaisimme sokeille näön ja kuuroille kuulon, jos parantaisimme sairaita ja saisimme ontuvat käymään ja jos me herättäisimme kuolleet heidän haudoistaan, niin, veljet, meillä ei siitä kaikesta olisi vielä täydellistä, oikeaa iloa.

He kulkivat taasen äänettöminä tietään, Fransiskus reippaana, pitkänä, pystynä, veljet väsyneinä, tuontuostakin pysähtyen ja suojaten käsillään verestäviä silmiään. Kirvelevä pöly kohosi tiestä ylös heidän kulkiessaan ja tunkeutui ruumiiseen. Heidän kurkkuaan kuivasi, ja janon tuska uuvutti heidän viimeisiä voimiaan.

— Oi veljeni! sanoi Fransiskus taasen, kun he

olivat kulkeneet pitkän matkan eteenpäin — Jos taitaisimme kaikki kielet ja kirjoitukset ja meidän hallussamme olisi kaikki tieto ja jos me osaisimme ilmoittaa tulevat asiat ja sielujen salaisuudet, niin ei siinä vielä olisi oikeata iloa.

Tie kulki samana suorana viivana peittyen paikoin kovien hiekkakinoksien alle, joita tuuli oli kasannut. Fransiskus seisoi kaukana edessäpäin kinoksen harjalla odotellen veljiä, jotka astuivat hitaasti, laahustaen.

— Veljet! — puhui Fransiskus, kun he olivat istuutuneet hänen ympärilleen. — Jos me puhuisimme enkelien kielillä ja tuntisimme tähtien kulun ja yrttien ominaisuudet, jos maan aarteet olisivat ominamme ja meidän tietomme tunkisi syvimpiin salaisuuksiin, niinkuin tunkee Jumalan viisaus, niin ei siinäkään ole täydellistä iloa.

Kaukana taivaanrannalla kohosi tumma vuori ja vuorella valkoinen rakennus, jonka veljet tunsivat luostariksi. Heidän sielunsa ihastui, ja he tunsivat voimansa lisääntyvän.

— Fransiskus, veljemme! Sano meille, missä on oikea ilo! — kehoittivat veljet.

Fransiskus tarttui Egidio-veljeä käteen ja vastasi:

— Kun me likaisina ja nääntymäisillämme tulemme luostariin ja kolkutamme portille, astuu portinvartia äkäisenä ulos ja kysyy: Ketä te olette? Me vastaamme vartialle: Olemme sinun veljiäsi. Mutta hän huutaa meille: — Te valehtelette. Te olette heittiöitä. Te kuljette ympäri maata varastelemassa köyhien almuja — ja hän sulkee oven edestämme ja antaa meidän uupuneina virua portilla yöhön asti. Oi veljeni! Jos me silloin kärsivällisesti kestämme kaiken, jos me nöyrinä ajattelemme, että portinvartia tosiaan tuntee meidät ja että Jumala sallii hänen näin meille puhua, niin, veljet, siinä on oikea, täydellinen ilo. Korkeampi kaikkia armonosoituksia, joita Jumala lahjoittaa ystävilleen, on armo voittaa itsensä ja ristiinnaulitun rakkaudessa kestää syvimmät loukkaukset ja kärsimykset.

Veljet istuivat hiljaa, vaieten. He tunsivat, että he ovat kaukana sieltä, missä on oikea ilo. Ja heistä tuntui siltä, kuin eivät he sitä koskaan saavuttaisi.

— Fransiskus, veljemme! — sanoi Egidio. — Milloin onkaan oikea, suuri, täydellinen ilo osanamme? Katso! Me iloitsimme äsken. Me kan-

noimme pyhän isän siunausta riemunamme, ja nyt suututtaa tämän tasangon tuska sieluamme.

Fransiskus nousi ylös ja seisoi siinä heidän keskellään kuin outo olento, jostain siihen tullut, tuttu, mutta kuitenkin tuntematon. Hänen silmänsä säteilivät kirkasta valoa, ja hänen äänensä soi lempeyttä ja hellyyttä, kun hän puhui:

— Kärsimyksien suuri, täydellinen ilo olkoon elämämme määrä. Kun kaikki meidän tuskamme ja vaivamme ovat muuttuneet iloksi, silloin on voimamme niin suuri, ettei kukaan voi meitä vastustaa. Kärsimyksien ilo ja rakkauden uhri ja köyhyyden pyhä, salattu rikkaus ovat suurinta armoa ja suurinta voimaa. Oi veljeni! Jumalan Pyhä omisti sen kaiken ja jätti meille esikuvan.

He olivat nousseet ja lähteneet astelemaan kohti yksinäistä luostaria, jonka tornit koskettivat taivaan sineä. Illan viileys oli virvoittanut heidän uupuneita ruumiitaan. Tien vieressä oli pieni lähde pensaan alla. He joivat sen raikasta vettä. Sitten istuivat he lähteen reunalle ja käärivät kapaloistaan, pienen liinasen sisästä, leipäkannikan ruuakseen. He tunsivat, että heidän korpivaelluksensa oli heidän koettelemuksensa matkaa, jonka takana oli heidän Kaanaansa. Fransiskus

lauloi taasen ritarilaulujaan, ja hänen silmänsä palo kirkasti veljien sieluja. Ja kun hämy alkoi verhota tasangon laitoja, laskeutuivat he polvilleen lähteen reunalle, jonka peilikirkas pinta oli kuin Jumalan silmä.

VII

Veljet asuivat pienessä majassa, jonka munkit olivat aikanaan jättäneet autioksi käytettyään sitä pitaalisairaalana. Se oli yksinäisessä paikassa likellä Assisia, ja siitä näkyivät kumpikin, San Damiano ja Madonna degli Angeli, joiden kappelit kohottivat tornejaan yli laajan lakeuden. Majan ohitse juoksi pieni puro, jota kevätvedet paisuttivat kuohuillaan, mutta jonka hiljainen lirinä oli kesäisinä iltoina kuin rauhan sanomaa ylhäisten, tummien vuorten takaa. Pitkin puron vartta kulki polku, joka kohosi jyrkkänä ylös Subasiolle, luolien suulle ja kallioiden kielekkeille. Siellä oli korppikotkien ja petolintujen ainainen koti. Yksinäisyys tuntui siellä kaukaiselta, satojen penikulmien takaiselta. Fransiskus kulki sinne usein ja vietti siellä päivänsä ja

yönsä hiljaisessa mietiskelyssä. Kun hän palasi sieltä majaan, veljiensä luo, olivat hänen kasvonsa kirkkaat, ja hänen syvissä silmissään kuvastui voittajan ilo.

Hän rakasti yhä yksinäisyyttä ja suuren, koskemattoman luonnon rauhaa, joka oli hänelle Jumalan läheisyyttä. Jylhät vaarat ja vuorten rotkot puhuivat hänelle Jumalan voimasta, ja äänettömät illat tummine varjoineen autuaiden levosta. Niinkuin hän kerran oli uneksinut erakkoelämän sulosta Madonna degli Angelin majassa, niin uneksi hän siitä yhä edelleen. Mutta hänen palava rakkautensa ja ristiinnaulitun pyhät sanat, jotka kerran olivat kuuluneet hänen sieluunsa alttarin pyhyydestä, karkoittivat hänen ihanimmat unelmansa erakkojen levosta.

Jumalan ystävien autuus on lepoa haudan toisella puolen, mutta taistelua täällä, kärsimystä, palveluksen työtä, rakkauden hiljaista tuskaa.

Fransiskus voitti kiusauksensa. Hänen yksinäiset hetkensä olivat voimaa ja hengen rikkautta. Hänen sielunsa vajosi äänettömän luonnon helmoissa Jumalan pyhyyteen ja hyvyyteen, niinkuin vajoo illan varjo yön syleilyyn. Hän kantoi täältä Jumalan kirkkautta ja rakkautta veljien

elämään, niinkuin kantaa emo ruokaa poikasilleen. Ja kun he lähtivät kyliin ja kaupunkeihin julistamaan Jumalan valtakuntaa ja palvelemaan kärsiviä, niin lähtivät he Jumalan voimassa, jota Fransiskus oli koonnut Subasion luolissa heitä varten.

Kaiken talvea oli Assisi ollut liikkeellä ja Assisin ympäristö. Kaukaa vuorten toiselta puolen oli tulvinut kansaa kaupunkiin suurina juhlina, jolloin Fransiskus oli saarnannut tuomiokirkossa, puhunut joukoille torilla ja pitänyt iltamessun Madonna degli Angelin kappelissa. Kaikki kirkot olivat olleet täynnä rukoilevia ja kaikki alttarin edustat polvistuvia. Fransiskuksen ääni oli kaikunut läpi ilmojen kuin tuomiotorven ääni. Se oli tunkeutunut kaikkialle, kuulunut kaikkialla ja kaikunut kaikkien korviin. Kuka sen kerran oli kuullut, se kuuli sitä aina, yötä ja päivää, niinkuin kuulee lakkaamatta kosken kohinaa kosken partaalla eläjä. Siinä oli ollut tulta ja voimaa. Se oli ollut toisinaan tuulta ja myrskyä, toisinaan taasen hiljaista huminaa ja tuulen henkäystä. Kun Fransiskus oli laulanut pyhiä laulujaan, olivat ihmiset itkeneet liikutuksesta. Kun hän oli puhunut heille Jumalan tuomioista ja

ristiinnaulitun rakkaudesta, oli heidän sielunsa värissyt surusta ja katumuksesta. Hänen sanansa olivat olleet salamaa, joka oli puistattanut sieluja ja valaissut unohdettuja syntejä Jumalan kirkkaudella.

Ihmiset olivat tunteneet, että Bernardinon pojasta oli tullut profeetta, pyhän kirkon pyhä mies, kaikkein pelko ja kaikkein rakkaus. Heidän sielussaan oli syttynyt pyhä tuli, joka poltti lakkaamatta. He olivat löytäneet tuntonsa ja tuntonsa mukana syntinsä ja vääryytensä. Koko Assisi suri syntejään. Koko Umbrian yli oli vedetty murhevaippa.

Missä Fransiskus oli liikkunut, siellä oli liikkunut Jumalan tuomio ja armo. Jotka olivat vääryydessä koonneet itselleen aarteita, olivat jakaneet ne köyhien kesken omantuntonsa rauhaksi. Jotka olivat toisiaan vihanneet ja toisiaan vastaan taistelleet kansalaissodissa, olivat ojentaneet toisilleen kätensä sovinnon ja rakkauden merkiksi. Umbrian laaksoon oli pystytetty pyhä risti, jonka alla ihmiset itkivät ja iloitsivat. Ylhäältä Subasion kirkkaudesta oli paistanut Jumalan kirkkaus valaisten harhaantuneita sieluja.

Veljien lukumäärä oli yhä kasvanut. Pieni

maja oli käynyt ahtaaksi, niin ahtaaksi, etteivät he enää sopineet yhdessä asumaan. He olivat etsineet itselleen uutta asuntoa, jonka viereen he rakentaisivat pienen kappelin pyhiä hetkiään varten. Eräänä päivänä oli Madonna degli Angelin pappi tullut veljien luo ja tarjonut heille kappelinsa ikuisiksi ajoiksi. Fransiskus oli ihastunut. Madonna degli Angeli oli hänelle pyhä paikka San Damianon rinnalla. Siellä oli ristiinnaulittu antanut hänelle pyhän kutsumuksensa, ja siellä oli hänen ja hänen veljiensä elämän suunta viitoitettu.

Veljet olivat kulkeneet uuteen kotiinsa kuin riemusaatossa. Fransiskus oli laulanut kaiken iltaa pienessä majassa, jonka hän aikanaan oli rakentanut kappelin kupeeseen, ja viipynyt yönsä krusifiksin edessä. Kun aamu oli valjennut, oli hän rientänyt veljien kanssa työhön pystyttääkseen pieniä majoja kappelin ympärille, majan kullekin veljelle.

Madonna degli Angelista oli tuleva heidän ensimäinen luostarinsa. Sininen taivas oli oleva sen yhteisenä kattona ja Jumalan suuri luonto sen kokouspaikkana. Viheriä pensaikko, joka ympäröi kappelia, oli oleva luostarin muurina.

Illoin, kun rukoushetki oli päättynyt, ja kaikki

katuvat olivat palanneet kaupunkiin, istuivat veljet yhdessä Fransiskuksen majassa. He puhuivat työstään ja suunnittelivat tulevaisuuttaan. He kertoivat toisilleen päivänsä kokemuksista. Heidän sielunsa elämä oli heidän yhteistä omaisuuttaan, jota he yhdessä hoitivat ja josta he löysivät yhä uusia aarteita. He iloitsivat kyynelistä, joita katuvat olivat jättäneet kappeliin, pyhän alttarin eteen, ja kiitollisista katseista, jotka heitä seurasivat Subasion rinteellä, kun he palasivat kärsivien luota. Ja sitten he lauloivat yhdessä laulujaan ja kuuntelivat, kuinka pyhät sävelet kulkivat pitkin laaksoa. Assisin hiljaisuus oli Jumalan rauhaa illoin, niille annettua, joiden sielun tuska ja katumus olivat puhdistaneet. He tunsivat, että täällä oli heidän yhteinen kotinsa, että siunaus, jonka he kerran saivat pyhän isän suusta, virtasi täältä yli Umbrian laakson.

Pyhä köyhyys oli heidän ilonsa, heidän kihlattunsa, heidän sielunsa lakkaamaton ihastus. He kuljettivat sitä kalleimpanansa ja palvelivat sillä sieluja, joita rikkaus oli sokaissut. Heidän vaivansa oli heidän leponsa. Suurimmat kärsimykset ja kieltäymykset, jotka heitä kohtasivat, olivat heidän suurinta onneaan. Minne he menivät,

sinne pystyttivat he alttarin köyhyydelle ja rakkaudelle, niille molemmille, sillä molemmat olivat ristiinnaulitun palvelijoita. Ja kun he tulivat takaisin matkoiltaan, niin he toivat tullessaan katuvien siunauksen ja hurskasten ilon pyhän kappelinsa kaunistukseksi.

Heistä tuntui usein unelmalta heidän uusi elämänsä, heidän työnsä ja työnsä siunaus. Keitä he olivat? Miten olivat he tulleet tänne? Mitä oli uusi, suuri liike, joka oli muuttanut Assisin ja Umbrian, niin ettei niitä enää kukaan tuntenut? Kuka oli Fransiskus, heidän johtajansa, heidän pyhä päämiehensä, jonka syvät silmät seurasivat heitä kaikkialle?

Eräänä iltana oli Fransiskus palannut myöhään kaupungista, kun tuli oli jo sammunut alttarilla. Hän oli kulkenut kiireesti kappeliin ja viipynyt siellä kauan ristiinnaulitun edessä. Veljet olivat odottaneet häntä hänen majassaan ja aavistaneet, että hänen siulullaan oli suuri hetki. Sitten oli kuulunut laulua kappelista, väräjävää, kirkasta, sielun korkeinta kiitosta. Kun laulu oli tauonnut, oli Fransiskus tullut heidän luokseen. Hänen silmänsä olivat loistaneet majan himmeässä valossa, ja hänen äänensä oli soinut outoa, sisäistä hehkua.

Hän oli astellut yksinään Subasion rinteellä, pitkin sitä polkua, joka johtaa alas San Damianoon. Kärsivien kiitos oli kaikunut hänen korvissaan ja hän oli istuutunut kivelle, jolla hän kerran oli yhdessä Eliaan kanssa istunut, silloin kun hänen sielunsa oli tuskaa täynnä. Hän oli siinä rukoillut ja kiittänyt ja riemuinnut ristiinnaulitun rakkaudesta, joka oli kulkenut hänen mukanaan uskollisena seuralaisena. Kun hän oli siitä lähtenyt eteenpäin kulkeakseen kappeliin, oli häntä vastaan tullut hieno, ylhäinen nainen, joka oli heittäytynyt hänen jalkoihinsa. Hänen sielunsa oli vavissut, sillä hän oli tuntenut outoa hämmästystä. Mutta ylhäinen nainen oli avannut hänelle sielunsa ja rukoillut päästäkseen köyhien palvelijattareksi. Se oli ollut Skiffien aatelislinnasta, Assisin upeimmasta. Hän oli antanut sille lupauksensa ja määrännyt palmusunnuntain siksi päiväksi, josta oli tuleva sen vihkimäpäivä, sen nuoruuden kirkastuksen päivä.

Veljet olivat kuunnelleet Fransiskuksen puhetta henkeään pidätellen ja virittäneet sitten kiitosvirren ristiinnaulitun ylistykseksi. He olivat aavistaneet, että Skiffien palatsin siunaus oli Assisin ylhäisimpien siunausta. Ja he olivat ym-

märtäneet, että pyhä rakkaus oli suurinta ja väkevintä silloin, kun se kulki hurskaan naisen sielun läpi. Pyhät naiset olivat muinen olleet kirkon kaunistus, sen morsiushuntu, sen rakkauden hellin ja lämpöisin hehku.

Fransiskus oli valvonut kaiken yötä. Hän oli vielä kerran kulkenut kappeliin iloitakseen pyhää iloa pyhimmällä paikalla. Hän oli vielä tahtonut puhua ristiinnaulitulle kaikesta, mitä hänen sielussaan liikkui, ja kuulla hänen sanojaan kappelin hiljaisuudessa. Hän oli tuntenut, että syvällä hänen sielussaan, sen sisimmässä, eli outo, salattu liikutus, joka sekoitti surua hänen iloonsa, kaukaista kaihoa, tyynen illan riutumusta päivän kirkkauteen. Hän oli etsinyt sielunsa syvyyksiä alttarin pyhyydessä. Hän oli kutsunut avukseen pyhän katseen ylhäältä, Jumalan silmän, jolta ei mitään ollut salassa. Ja kun aamu oli koittanut, ja pyhä lamppu oli sammunut, oli hän yhä maannut polvillaan ristiinnaulitun edessä.

Palmusunnuntaita vasten yöllä oli Klaara lähtenyt Skiffien palatsista, kun aamun ensimäinen puna vielä viipyi Subasion takana. Hän oli puettuna mustaan pukuun, ja hänen mustat hiuk-

sensa liehuivat valtoinaan hänen astuessaan läpi laajan puiston, jonka korkeat sypressit seisoivat äänettöminä vahteina yössä. Hän kuuli vain sielunsa hiljaisen rukouksen ja hiipiväin askeltensa äänen ja yön huokauksen yli raskaan elämän.

Klaara oli painanut palatsin portin ainiaaksi kiinni kulkeakseen kärsivien majoissa. Sinä päivänä, jona hän oli ensimäisen kerran kuullut Fransiskuksen saarnaavan Assisin tuomiokirkossa, oli hän saanut kutsumuksen ylhäältä. Ja sinä hetkenä, jona Fransiskus oli siunannut hänet Subasion rinteellä ja merkinnyt vihittäväksi köyhyyttä varten, oli hän tuntenut elämän suuruuden ja rakkauden voiman sielussaan. Hänen sieluunsa oli jäänyt pyhä liekki Fransiskuksen sielusta, joka hehkullaan poltti turhuutta kuin tuli, jonka liekit nuolevat laakson kuloa. Palatsien loisto oli turhuutta, köyhyys ja kärsimys pyhää armoa. Hän oli ymmärtänyt, että ristiinnaulitun rakkaus oli kärsiviä varten, että elämän suuruus on syvintä palvelusta, jossa sielu jättää kaiken ja unohtaa kaiken kärsivien tähden. Ja kun hän painoi ainaiseksi kiinni palatsinsa portin, tunsi hän avanneensa sielunsa uudelle elämälle, jossa asuu valo ja onni.

Veljet olivat odottaneet häntä kaiken yötä. He olivat kantaneet kukkasia alttarille ja pistelleet tuoreita oksia pilareihin ja tuohusmaljoihin. Paksut vahakynttilät oli pantu paikalleen pyhää hetkeä varten. Hänen huntunsa, jonka Fransiskus oli hänelle antava, lepäsi uutena alttarin edessä. Pyhä kirja oli avattu valmiiksi päivän epistolan kohdalta, ja pyhä öljyastia asetettu alttarille. Pieni lamppu paloi ristiinnaulitun edessä levittäen hillittyä valoaan kappeliin, jossa yön hiljaisuus odotti arkana pyhää palvelusta.

Fransiskus oli kulkenut Porta Nuovaa kohti kuullakseen askelten ääniä etäältä. Hän tunsi sielussaan riemua, niinkuin tuntee isä, jonka lapsi palaa kaukaa vierailta mailta. Hän tunsi, että hänen riemunsa oli ristiinnaulitun riemua rakkauden voitosta. Kun hän pysähtyi tiellä ja kuunteli salattuja ääniä ympärillään, kuuli hän yön puhuvan itselleen Jumalan suulla. Jumala oli läsnä yössä suurena, salattuna voimana, suurena, käsittämättömänä olentona, jonka vaatteen lieve oli yön pimeyttä, mutta jonka henki oli päivän valoa ja kirkkautta.

Hänelle, Fransiskukselle, oli kirkkautta hänen voittonsa ja pyhän kirkon voitto ja pyhän isän

siunaus ja veljien rakkaus, pyhä köyhyys ja kärsivien kiitos. Yössä kulkevat synnin tie ja Jumalan kirkkauden tie, mutta ei löydä kirkkauden tietä muu kukaan kuin rakkauden ja köyhyyden palvelija. Oi Klaara! Sinun tiesi on kirkkauden tietä yössä, sillä sinun sielussasi palaa pyhä tuli.

Fransiskus kuuli askelten ääniä etäältä ja kääntyi kiireesti kappelia kohti. Veljet olivat virittäneet laulun ja sytyttäneet kynttilät, Fransiskuksen ja omansa. He kulkivat laulaen tielle, jota myöten Klaara oli saapuva. Heikko valon kaje vastasi heidän valoonsa Subasion takaa kuin iäisyyden tervehdys ajan maille. Fransiskus astui veljien edellä laulaen, ja hänen äänensä värähteli sisäisestä liikutuksesta.

Hitain askelin kulki Klaara valoa kohti kuin haamu, joka ilmestyy jostain paikattomasta, jostain, jolla ei ole mittaa eikä määrää. Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja hänen ruumiinsa tuntui värähtelevän liikutuksesta. Hän seisoi siinä heidän keskellään niin kauniina kuin pyhä madonna, niin puhtaana ja viattomana kuin Jumalan äiti. Kun he kulkivat sisälle kappeliin, polvistui hän ovessa ja rukoili hiljaa. Veljet auttoivat hänet

ylös, ja hän astui sitten ylväänä eteenpäin, pitkä tukka riippuen hajalla vyötäisiä myöten.

Hän laskeutui hiljaa, arkana alttarin eteen. Hänen poskilleen oli kohonnut heikko puna, morsiamen puna vihkituolin edessä. Hänen katseensa oli kiinnitettynä ristiinnaulittuun, jonka kasvoja lamppu kirkasti. Ristiinnaulittu oli hänen ylkänsä, hänen rakkautensa, hänen uusi elämänsä. He katsoivat toisiinsa, hän ja ristiinnaulittu, puhuivat toisilleen, ja heidän sielunsa yhtyivät toisiinsa pyhimmässä liitossa. Kyynel, joka irtaantui sielun kätköistä ja helmeili hänen poskipäillään, oli hänen häälahjansa, hänen uskollisuutensa pyhin lupaus.

Kun veljien laulu oli tauonnut, kulki Fransiskus pyhälle paikalle kepein, joustavin askelin. Hän seisoi kauan ääneti ja rukoili. Hän muisti elävästi sen päivän, jona ristiinnaulittu oli antanut hänelle kutsumuksensa. Siitä oli olevinaan pitkä aika, vaikka siitä oli vasta muutamia vuosia. Hänestä tuntui hetki niin suurelta ja ihmeelliseltä kuin oli tuntunut sekin, jona ristiinnaulittu oli painanut merkkinsä hänen sieluunsa.

Fransiskus lauloi kirkkain äänin pyhän kiitoksen ja rukouksen. Hänen sielunsa väreili säve-

lissä, niinkuin se olisi niihin sulanut ja niiden kanssa kulkenut ylös kappelin korkeuteen. Sitten luki hän pyhän päivän pyhät sanat:

— Herra on minun korvani avannut enkä minä ole vastahakoinen ollut enkä takaperin kulkenut. Minä olen selkäni antanut lyötäväksi ja poskeni revittäväksi enkä ole kasvojani pilkalta peittänyt. Herra auttaa minua, sentähden en minä häpeään tule. Lähellä on hän, joka minut vanhurskaaksi tekee. Katso! Herra auttaa minua. Katso! Ne vanhenevat kaikki niinkuin vaate, ja koi syö heidät. Kuka pelkää Herraa ja kuuntelee hänen palvelijansa ääntä? Joka vaeltaa pimeässä, jolla ei valoa ole, se turvatkoon Herran nimeen ja luottakoon Jumalaansa.

Kun hän oli lukenut pyhät sanat, lauloi hän kiitoslaulun ristiinnaulitulle. Hänen katseensa oli kohotettu korkeuksiin, ja hän näytti siinä seisoessaan pitemmältä ja uljaammalta kuin äsken. Hän oli kuin Jumalan ritari, jolle oli annettu suuri voima ja jonka kasvojen kirkkaus oli ylhäistä kirkkautta.

— Tyttäreni! Sinä Jumalan pieni karitsa! — kuului hänen hellä, lempeä äänensä pyhältä paikalta. — Kuule ristiinnaulitun sanoja, jotka hän

puhuu sinulle tänään sinun kirkastuksesi hetkellä:

— Jos tahdot olla täydellinen, niin mene ja myy, mitä sinulla on ja anna köyhille, niin sinulla on oleva aarre taivaassa ja tule ja seuraa minua.

Hän katsoi kauan äänetönnä Klaaraa, jonka suuret liikkumattomat silmät tuijottivat korkeuksiin. Hänen katseessaan oli tuli, pyhitettyjen ja kirkastettujen sielujen tuli, lempeyden ja hellyyden riutuva kiilto.

— Tyttäreni! Karitsani! — puhui hän värähtelevin äänin. — Tahdotko luopua kaikesta, mitä olet omistanut ja vihkiä elämäsi köyhyydelle?

— Tahdon — kuului Klaaran hiljainen ääni alttarin kirkastuksesta. Se soi kauniina kuin lapsen ääni, pienen lapsen, joka on kietonut kätensä äitinsä kaulaan.

— Klaara! Tyttäreni! — kaikui taasen Franciskuksen ääni krusifiksin takaa. — Pyhä ristiinnaulittu puhuu sinulle:

— Menkää! Katso, minä lähetän teidät niinkuin lampaat sutten keskelle. Älkää ottako mukaanne rahakukkaroa, ei laukkua eikä kenkiä, älkääkä tervehtikö ketään tiellä. Kun te tulette johonkin taloon, niin sanokaa ensin: Rauha olkoon

tälle talolle! Ja jos siellä on rauhan lapsi, niin teidän rauhanne lepää hänen päällään, mutta jos ei ole, niin se palaa teille. Parantakaa sairaita ja sanokaa heille: Jumalan valtakunta on tullut teitä lähelle!

— Klaara! Lapseni! Jumalan pieni kyyhky! Tahdotko olla kuuliainen ristiinnaulitun kutsumukselle? — kysyi Fransiskus lävistäen Klaaran sielun katseellaan.

— Tahdon — kuului toisen kerran vienosti, kuuluvasti Klaaran ääni sisäisen lämmön ja vakaumuksen painolla.

— Oi tyttäreni! Sinä Jumalan vihitty! Kuule kerran vielä pyhän yljän sanoja:

— Jos joku tahtoo minun perässäni tulla, hän kieltäköön itsensä ja ottakoon ristinsä ja seuratkoon minua. Sillä joka tahtoo pelastaa sielunsa, hän on sen kadottava, mutta joka kadottaa sielunsa minun tähteni, hän on sen löytävä. Sillä mitä hyötyä on ihmiselle, vaikka hän voittaisi itsellensä koko maailman, mutta saisi vahingon sielullensa.

— Tahdotko, lapseni, elää puhtaana, Jumalan viattomana lapsena ja uhrata elämäsi korkeimmalle pyhyydelle?

Suuret kyynelkarpalot valuivat Klaaran kauniille poskipäille. Hänen hento ruumiinsa vavahteli, ja hänen kostuneet silmänsä tähystivät ristiinnaulittua alttarin pyhyyteen.

— Tahdon — vastasi hän itkuunsa sulautuneena, pää painuneena alas, ja mustat hiukset riippuen suorina hänen kasvojensa peitteeksi.

Samassa virittivät veljet virren. Se oli ylistysvirsi, pyhien marttyyrien hymni korkeimmalle pyhän ristin ja pyhän rakkauden kiitokseksi. Sen kaiku kuului ylhäällä holveissa kuin kaukainen kuoro, jonka Jumala oli sinne jonnekin asettanut veljien kera laulamaan sielun vihkimävirttä. Veljien ääni värähteli ilosta ja pyhästä pelosta, niinkuin värähtelee sielu, jossa Jumalan henki asuu.

— Klaara! Sinä Jumalan uskollinen! — puhui Fransiskus kun laulu oli loppunut. — Katso! Sinun päiväsi on köyhyyttä ja yösi palveluksen työtä kärsivien keskellä, pyhän kirkon kaunistuksessa. Sinun rakkautesi kasvaa niissä haavoissa, joita sinä peset ja niissä kyynelissä, joita sinä pyyhit pois itkevien poskilta. Ja nyt — pudotkoon kaunistuksesi pääsi päältä, että sinun kauneutenasi olisi köyhyys ja pyhä risti ja pyhän

ristin rakkaus, ja olkoon tämä huntu sinun siunauksesi uskollinen seuraaja.

Veli Egidio astui esille toisten joukosta, kädessä kirkkaat sakset, joiden terät välähtelivät valoa vasten. Klaara kokosi pitkät hiuksensa niskaan, ja ahnaat terät leikkasivat hänen kaunistuksensa. Elias-veli ojensi hänelle hunnun, jonka hän itse painoi päähänsä vapisevin käsin. Samassa aloitti Fransiskus ritarilaulunsa, sen saman, jota hän oli laulanut vanhan papin haudalla San Damianossa. Ja sitten kulkivat he aamun koitossa Fransiskuksen majaan, Klaara edellä hunnutettuna, Fransiskus ja veljet perässä.

Päivä oli jo koittamassa Subasion takaa, pyhän kärsimysviikon ensimäinen päivä. Pieni kappeli seisoi hartaana ja uneksivana kummullaan majojen keskellä kaikkien suurten hetkien äänettömänä todistajana. Pitkät sypressit kohottivat latvojaan ylös korkeuksiin, kuin siunausta pyytäen ja Jumalan valoa odottaen. Pienet kukkaset kylpivät vielä yönsä kyynelissä, joiden kimmellys oli Jumalan silmän salattua kirkkautta aamun koitossa.

He istuivat Fransiskuksen majassa, Klaara ja veljet, ja heistä tuntui elämä suuremmalta ja

ihanammalta kuin ennen milloinkaan. Missä oli ihmislapsi, joka oli heitä onnellisempi? Missä oli se paikka, jossa Jumalan taivas oli lähempänä syntisten maata kuin tämä pyhä paikka, Jumalan ja ihmisten yhteisen ilon tyyssija? Risti ja kärsimys ja kaipaus oli täällä autuasten lepoa, ja kuolema oli täällä elämää.

He tulkitsivat tätä toisilleen vuoroin lauluin, vuoroin sanoin ja puhein ja kostein katsein. Ja kun he eivät enää löytäneet sanoja, antoivat he sielujen hiljaa puhua sanatonta kieltään, jota Jumala yksin ymmärsi.

Miten olikaan Klaara kaunis hunnutettuna, mustassa puvussaan! Kun hän liikutti suuria silmiään, joiden syvyys ilmaisi sielun rikkautta ja joiden kiilto oli sen salattua puhtautta, tuntui veljistä kuin korkeuden palvelijatar olisi heidän keskellään, Jumalan lähettämä, joka toi siunausta heidän elämäänsä. Hänen äänensä sävy, hänen ylhäiset liikkeensä, hänen tummien kulmiensa varjo ja hänen hienon hipiänsä sametti, kaikki ne loivat käsittämätöntä lumoa pieneen majaan. Ihanimman ihmislapsista oli ristiinnaulittu irroittanut elämän turhuudesta ja vihkinyt elämän kärsimyksiin.

Klaara uskoi veljille salaiset ajatuksensa. Hänen isänsä kunnia oli tullut loukatuksi. Skiffien aateliskunnia oli kaikkea kunniaa suurempi. Isän haavoitettu kunnia oli muuttuva vihaksi ja raivoksi. Hän tiesi sen ja odotti sitä. Hän tiesi, että hänen edessään olivat suuret kärsimykset, mutta hän tiesi myöskin, että ristiinnaulittu oli tukeva häntä hänen kirkastuksensa tiellä. Hän oli rukoileva, että hänen rakkautensa kasvaa voimaksi, joka muuttaa kärsimykset iloksi. Ja jos hän nääntyisikin, niin oli hänen sielunsa siirtyvä sielujen suureen joukkoon, kaikkien uskollisten todistajain.

Veljet istuivat hämmästyneinä hänen ympärillään. Klaara oli heidän enkelinsä, heidän sielujensa ihastus, heidän yhteisen rakkautensa kaunistus. Hän puhui, niinkuin olisi hänellä jo kaikki kokemus ja kaikki voima käytettävänään kestääkseen pyhien kärsimykset, ja niinkuin se, mitä hän odotti tapahtuvaksi, olisi aivan luonnollista, itsestään selvää. Hänen hento vartalonsa suoristui hänen puhuessaan, ja hänet suuret syvät silmänsä välkkyivät vakuutta ja päättäväisyyttä.

Kun ilta oli käynyt viileäksi, ja kaikki pyhät harjoitukset olivat pidetyt, lähti Fransiskus viemään Klaaraa siihen pieneen luostariin, joka oli

Subasion takana. He kulkivat kiertoteitse San Damianon kautta pitkin vanhaa tuttua polkua, jota munkit käyttivät liikkuessaan kappelin ja luostarin välillä. Se oli ollut Fransiskuksen lempitie. Sitä myöten oli hän astellut ensimäisen kerran San Damianoon ja sitä käytti hän kulkiessaan pitaalisten luona luostarin takana. Se johti milloin synkkiin rotkoihin, milloin valottomiin pensaikkoihin ja köynnöskasvistoon, milloin taasen viehättäville aukeamille vuoren rinteellä, mistä avautui laaja näköala yli laakson. Se oli hänelle hänen muistojensa tie ja hänen mietiskelyjensä opas. Niinkuin se kiemurteli lehvien pimennossa ja kohosi sieltä ylös hymyilevään valoon, niin liikkuivat hänen ajatuksensa Jumalan syvyyksissä sitä astellessaan. Hän oli sitä kulkiessaan surrut ja iloinnut, iloinnut enemmän kuin surrut. Mutta nyt oli hänen ilonsa suurin, sillä hänen rinnallaan kulki voitettu sielu, jonka rakkaus oli kuolemaa väkevämpi.

He istuivat ylhäällä vuoren kupeella, kun Assisin tulet jo olivat sytytetyt, ja luostarin iltamessu oli alkanut. Kivi, jolla he istuivat, oli hänen rukouksiensa kivi, hänen kyyneltensä pyhä paikka. Hän oli paljastanut päänsä ja alkanut hiljaa lau-

laa ritarilauluaan, ja Klaara oli ottanut hunnun pois kasvoiltaan. He tunsivat, että heidän sielunsa olivat sulaneet yhteen, että he olivat kohotettuja yli maan tuskan jonnekin, jossa sielut lepäävät sanatonta rauhaansa.

— Klaara! Tyttäreni! — sanoi Fransiskus vihdoin ja katkaisi äänettömyyden. — Jumala antakoon sinulle voimaa kestääksesi korkeinta iloa ja syvintä kärsimystä. Katso! Pyhien elämä on kumpaakin, mutta ilo ei ole lopullista onnea eikä kärsimys. Se ilo, jota me odotamme ja jonne me pyrimme, on niin suurta, että kärsimyskin muuttuu iloksi.

Klaara tuijotti etäisyyteen, missä maa ja taivas näyttivät yhtyvän toisiinsa illan kuulakkaassa hämärässä. Hänen hienot piirteensä olivat kuin marmoriin veistetyt hänen siinä istuessaan heikkenevää valoa vasten. Jostain vuoren takaa kuului kellojen ääni, joka siunasi maata hurskasten rauhalla.

— Tyttäreni! Sinä Jumalan kyyhky! — jatkoi Fransiskus. — Pyhä äiti seisoi ristin juurella. Hänen rakkautensa kirkastettiin palveluksen työtä varten, ja kärsivä katse yhdisti hänet veljiin. Klaara! Sinä olet vihitty köyhyyteen. Köyhyy-

den riemu ja palveluksen työ on oleva sinun elämääsi. Jumala asettaa rakkautesi tuleen, että se kirkastuisi pyhien rakkaudeksi.

Klaaran kasvot olivat peittyneet illan hämärään. Hän oli kohonnut ylemmä kivelle, ja Fransiskus oli vaipunut hänen jalkoihinsa.

— Isäni! — kuului Klaaran vieno ääni. — Minä tahdon korvata kaiken, mitä olen menettänyt elämästäni sen turhuuteen. Jos Jumala antaa minulle suurimman armonsa, ja minun nuori elämäni on hukkuva Skiffien kunniaan, niin minä saan kerran istua pyhien marttyyrisisarieni rinnalla.

— Klaara! Sinä kestät. Minä tiedän, että sinä kestät. Meidän rukouksemme ja siunauksemme on tukeva sinua. Sinun sielusi iloitkoon uskollisten avusta.

Fransiskus sanoi sen ihastuneena, melkein huudahtaen. Hän tunsi sisimmässään jotain outoa, jotain surullista, ja hän painui yhä alemma kuin itseään paeten.

— Fransiskus! Isäni! — kuului Klaaran ääni yhä ylhäältä. — Kestävintä kärsimyksissä on naisen rakkaus, jota Jumala on kirkastanut. Kuitenkin — salli rukoustesi ja veljien siunauksen saatella palvelijatartasi kärsimyksen tiellä!

— Oi Klaara! — puhui Fransiskus ja hänen äänensä tuntui väräjävän. — Sinä olet jättänyt kaiken seurataksesi sielusi ylkää. Kerran häikäisi elämän loisto sieluasi. Tästedes on ihmislasten kärsimys oleva sinulle taivaan valoa.

— Vie minut kärsivien joukkoon, Fransiskus, isäni! — pyysi Klaara rukoilevin äänin aivan kuin hän aikoisi tarttua Fransiskuksen käteen. — Osoita minulle tie niiden luo, joita Jumala rakastaa! Minä tahdon vahvistaa sieluani veljieni ja sisarieni vaivoissa kestääkseni kerran omat kärsimykseni.

Fransiskuksesta tuntui yhtäkkiä siltä, kuin olisivat he sittenkin kaukana toisistaan, vaikka heidän sielunsa olivat yhtyneet pyhimmässä, niinkuin pakenisi Klaara jonnekin etäälle, saavuttamattomiin. Sen ääni soi niin hellänä ja lämpimänä, että hän värähti jokaisesta sanasta, jonka se lausui. Sen pieni jalka riippui alas kiveltä ja tuntui koskettavan hänen hartioitaan.

— Niin — tyttäreni! — sanoi Fransiskus. — Missä kärsimys on syvintä, siellä on Jumalan pyhä armo korkeinta ja kalleinta.

Hän sanoi sen hajamielisesti, kuin sivumennen, huomaamatta. Oli kuin olisi joku vanha arpi

auennut hänen sielussaan, niinkuin olisi jotain outoa tunkeutunut sen sisimpään. Mitä se oli? Miksi hän hätäili ja pelkäsi omaa itseään? Jossain lähellä oli Jumalan silmä, jonka edessä ei ole mitään salattua.

Illan pimeys oli tehnyt yhä tuloaan. Kaikki varjot olivat jo yhtyneet toisiinsa. Kaikki laakson tulet olivat kuin tähtiä, jotka olivat pudonneet alas ja joiden valju valo oli illan surua.

Fransiskus nousi kiireesti paikaltaan ja puhui hätäisesti:

— Klaara! Tyttäreni! Sinä Jumalan puhdas! San Damiano on oleva sinun kotisi. Subasion veljet antavat sen sinulle. Sinun rakkautesi täyttää sen siunauksella. Sinä kokoat sinne sisaresi, joiden sielu on vihitty köyhyydelle. Te palvelette yhdessä köyhiä ja sairaita ja kudotte liinoja pyhien alttarien kaunistukseksi. Klaara! Me rakennamme yhdessä pyhää kirkkoa. Tänne näkyvät molemmat, Madonna degli Angeli ja San Damiano. Niiden tornit tervehtivät toisiaan yli laakson. Kaikukoon sisarien kiitos pyhällä paikalla, jossa ristiinnaulittu kerran ilmestyi halvalle palvelijalleen.

Hän näki, miten Klaara laskeutui alas kiveltä

iloisena ja onnellisena kuin lapsi. Mutta hän tunsi, että hänen sielunsa oli pimeä, niinkuin oli pimeä pieni polku, jota myöten he astuivat. Ja kun hän palasi takaisin Madonna degli Angeliin, oli hänen yönsä rukousta ja hänen päivänsä yksinäisen taistelua sielun rauhasta.

VIII

Aamun koitossa olivat Fransiskus ja veljet lähteneet matkalle San Damianosta. Klaara oli saatellut heitä kauas tielle sisarien kanssa, niinkuin oli saatellut vanha pappi Fransiskusta entisinä aikoina. Kappelin torni oli häipynyt puiden sekaan näköpiiristä, mutta Klaara ja sisaret olivat yhä seisseet samassa paikassa. Heistä oli tuntunut, niinkuin olisi niiden siunaus keventänyt heidän jalkojaan ja niinkuin olisivat niiden rukoukset kantaneet iloa ja paistetta heidän tielleen.

Klaara oli ollut heidän äitinsä, kaikkien surujen ja huolien hoivaaja, päivän säde, taivaan kosteus, väsyneiden sielujen ihastus. He olivat taasen saaneet uusia voimia, uutta intoa ja rohkeutta ja palavuutta pyhän asian puolesta niinä hetkinä, jotka he olivat viettäneet San Damianossa. He

olivat oppineet ymmärtämään, että Klaaran ja sisarien työ oli heidän oman työnsä kaunistusta, sen hienointa ja hellintä silittelyä, rakkauden puhtainta uhria kärsivien puolesta. Ja he olivat käsittäneet, että hurskaan naisen sielu on suurin ja kaunein palveluksen työssä, että hennot kädet, joita rakkaus liikuttaa, voivat siirtää vuoria paikaltaan.

Fransiskus oli ollut sairas ja väsynyt. Pyhä tuli oli kuluttanut hänen ruumistaan. Hän oli usein vetäytynyt yksinäisyyteen, kulkenut kauas vuorten taakse saadakseen lepoa ja pitääkseen salattua kanssakäymistä Jumalan kanssa luonnon suuressa temppelissä. Mutta sitten oli hän taasen lähtenyt liikkeelle kuin raju myrsky, joka tulee kaukaa merten toiselta puolen, puhunut ja palvellut yötä ja päivää itselleen lepoa suomatta. Ja missä hän oli kulkenut, siellä olivat sielut auenneet Jumalan valolle. Koko maa oli vavissut hänen äänestään, koko Italia ja koko Umbria. Kaikkien kappelien kellot olivat soineet hänen tuloaan ja lähtöään. Pyhä kirkko oli alkanut elää. Rikkaus oli sitä uuvuttanut, mutta köyhyys, jonka hän oli sille lahjoittanut, oli antanut sille elämää ja voimia. Ja hän oli ymmärtänyt yhä

enemmän, että rikkaus oli kirousta, mutta köyhyys siunausta.

Hän oli peljännyt rikkautta siitä hetkestä saakka, jona hän oli saanut pyhän kutsumuksen. Hän oli kokenut ja nähnyt, miten rikkaus sokaisee sielun, miten se uuvuttaa hengen ja sitoo ihmislapsen elämän turhuuteen ja nautintoon. Jos rikkaus olisi siunausta, olisi pyhä ristiinnaulittu ollut siitä osallinen maan päällä vaeltaessaan. Ja sitten oli hän peljännyt pyhän kirkon miehiä, kaikkia kardinaaleja ja piispoja ja arkkipiispoja, jotka olivat tyrkyttäneet uusia sääntöjä niiden entisten, pyhien tielle, ristiinnaulitun itsensä antamien. Hän oli tuntenut suurta levottomuutta ajatellessaan, että häneltä ja veljiltä ja hurskailta sisarilta riistetään kerran yksinkertaisen elämän vapaus, että pyhä köyhyys, heidän aarteensa, tulee käytettäväksi alhaisia tarkoituksia varten.

Hän oli nähnyt uhkaavien pilvien kokoutuvan, kokenut juonia ja tuntenut vaarojen läheisyyttä. Hänen sielunsa oli hienorakenteisempi, herkempi ja vastaanottavampi kuin muiden. Joskus laskeutui synkkä aavistus sen puhtaalle pinnalle, niinkuin laskeutuu yön hämärä kirkkaille rinteille ja illan sumu tyynille vesille. Silloin kulki hän kauas

jonnekin, etsi itselleen vuoren onkalon tai hyljätyn majan, rukoili siellä yönsä ja päivänsä ja taisteli Jumalan kanssa sielunsa ilosta.

Mutta nyt oli hän taasen täynnä toivoa ja uskoa suuren työnsä menestymisestä. Hän oli saanut sitä San Damianosta, missä hän oli kokenut hurskaan naissielun hellyyttä. Klaara oli puhunut rohkeutta ja innostusta hänen sairaaseen sieluunsa. Sen suuret silmät olivat säteilleet voimaa ja iloa. He olivat laulaneet yhdessä vanhan papin haudalla ja yhdessä kulkeneet pitaalisten luona Subasion toisella puolen. He olivat niin lähellä toisiaan, kuin olivat äiti ja lapsi.

Hän muisti sen palmusunnuntai-illan, jona hän oli istunut Klaaran kanssa vuoren rinteellä, entisellä pyhällä paikalla, ja jona vanha haava oli auennut hänen sielussaan. Mutta hän ei kärsinyt enää muistostaan, sillä hän oli taistellut sielulleen puhtauden ja voittanut Klaaran sielun itselleen äidin ja sisaren sieluna. Ristiinnaulittu oli polttanut katseellaan sen vanhan, salassa piillyn nuoruuden hurman, joka oli kotoisin syvältä sielun pohjalta. Ja jos Klaara oli tuntenut samaa, oli hänkin saanut saman armon. Heillä oli kummallakin yhteinen kihlattu ja yhteinen vihitty,

pyhä köyhyys ja pyhä palveluksen työ korkeimman rakkaudessa.

Satoja ja tuhansia veljiä kulki jo köyhyyden kihlaamina pitkin ja poikin Italiaa. Ne olivat ulottaneet matkansa alppien toiselle puolen ja niiden mukana kulki siunaus ja rakkaus. Pyhä kirkko eli ja liikkui. Kaikkialla kuului veljien laulu, ja kaikille vuorille oli rakennettu erakkomajoja. Pyhä köyhyys vapautti ihmislapsia siitä kultaisesta häkistä, johon ne olivat suljettuja. Jotka tekivät käsillään työtä ja joiden sielut olivat irtaantuneet tavaroista, olivat heidän veljiään. He söivät Herran pöydältä saalistaan. Koko maa oli vielä oleva Herran pöytänä. Pyhä kirkko oli palveleva ihmislapsia siinä pöydässä, niinkuin palvelivat pyhät kerran toisiaan rakkautensa yhteisillä aterioilla.

Fransiskus oli uneksinut, kuinka pyhä kirkko suorittaa suurimman työnsä maailmassa — lopettaa sodat ja taistelut, yhdistää sielut ja kokoo ihmislapset yhteen Herran pöydän ympärille. Nyt oli hänen unelmansa jo toteutumassa. Kaikkialla paloi tuli ja kaikkialta näkyi valo. Oli kuin olisi kuulunut sielujen kiitoslaulu siellä, missä hän liikkui, niinkuin olisi häntä joka paikassa ympäröi-

nyt suuri rakkaus, Jumalan ja ihmisten yhteinen.

Oli pidetty suuri kokous Madonna degli Angelissa. Tuhansia veljiä oli ollut koolla monta päivää, ja ne olivat kaikki syöneet samasta Herran pöydästä. Kun ilta oli tummunut, ja pyhä palvelus oli päättynyt, oli tuhansien laulu kaikunut yli laakson, niinkuin kaikuu suurten vetten pauhu aavoilla vesillä. Silloin oli Assisi kuullut ja ymmärtänyt, että köyhä Fransiskus oli rikas, että rakkaus oli väkevämpi kuin viha, että Bernardinon pojasta oli tullut pyhän kirkon pelastaja.

Fransiskus oli laulanut ritarilaulun vuorella, jolle he olivat nousseet, sen ihanan ja innostuttavan, jota hän lauloi suurina hetkinään, kun sielu oli täynnä riemua. Kun laulu oli tauonnut, seisoivat veljet kauan äänettöminä paikallaan kuunnellen kaikua, joka kierteli laaksossa. He olivat taasen nähneet Fransiskuksen ylevänä ja voitonvarmana. Fransiskus oli ollut joskus heidän keskellään kuin ilmestys, kuin joku käsittämätön olento, luoksepääsemätön. Hänellä oli ollut suuret hetkensä, ja silloin oli hän koroitettuna yli kaiken, mitä he tunsivat ja ymmärsivät.

Vuoren juurella oli pieni puro, joka juoksi läpi pensaikkojen ja köynnöskasvien. Pitkät puut

varjostivat veden kalvoa tummilla lehvillään ja seisoivat kahden puolen ainaisessa syleilyssä. Veljet istuivat puron reunalla ja söivät yhteisiä eväitään, joilla Klaara ja hurskaat sisaret olivat heidät varustaneet.

— Veljet! — sanoi Fransiskus, kun he olivat päättäneet ateriansa. — Me kuljemme ristiinnaulitun ritareina. Jospa meidän elämämme ja vaelluksemme olisi sellaista, että jokainen, joka meidät näkee ja meitä kuulee, tuntisi halua kiittää Jumalaa.

Veljet tunsivat, että hänen äänessään oli tavallista lempeämpi sävy.

— Fransiskus! — kuului Masseo-veljen ääni hetken päästä keskeltä hiljaisuutta, jota vain puron lirinä häiritsi. — Fransiskus! Kaikki seuraavat sinua. Kaikki pelkäävät ja rakastavat sinua samalla kertaa. Sano, missä on voimasi!

Fransiskus oli vaipunut syviin mietteisiinsä ja painanut päänsä käsiään vasten, ikäänkuin piiloittaakseen itseään veljiltä.

— Masseo-veljeni! Mitä tarkoitat? — kysyi hän vihdoin pitkän äänettömyyden perästä ja tarkkasi lävistävin katsein veljeä.

— Sinä olet oppimaton mies, Fransiskus — sa-

noi Masseo hämillään, kuin omaa rohkeuttaan säikähtäen. — Pyhällä kirkolla on kardinaalinsa ja piispansa ja arkkipiispansa, mutta kaikki etsivät sinua ja puhuvat sinusta. Sano meille, missä on voimasi!

Fransiskus laskeutui polvilleen puron reunalle ja kohotti katseensa ylös korkeuteen. Hänen huulensa liikkuivat hiljaa, ja hänen suuret, palavat silmänsä seisoivat avoimina, aivan kuin olisi hän nähnyt jotain ylhäällä taivaan sinessä.

— Tahdotko tietää, veljeni, miksi minua kuullaan ja seurataan? — kysyi Fransiskus ja seisoi samassa pitkänä ja solakkana puron reunalla. — Tahdotko tietää sen? Oi Masseo-veljeni! Kaikkein korkein on siten tahtonut. Sen silmät tähystävät lakkaamatta ihmislapsia. Pyhät silmät eivät ole syntisten seassa nähneet ketään kurjempaa ja mitättömämpää kuin minut. Jumala on valinnut minut suorittamaan suurta työtä, koska hän ei ole löytänyt ketään halvempaa ja koska hän on tahtonut nöyryttää korkeat ja oppineet ja voimalliset.

Veljet tunsivat taasen, niinkuin niin monasti ennenkin, ettei Fransiskus ollut heidän kaltaisensa. Hän oli kuin aave, joku salaperäinen, joka

oli jostain ilmestynyt heidän joukkoonsa, heitä suurempi ja parempi. Jumala oli häntä likempänä kuin heitä. Hänen sielussaan asui salattu voima, joka kosketti kaikkia, tenhosi, työnsi luotaan ja veti luokseen kaikki, jotka hänen ympärillään liikkuivat. Mikä se oli? Mistä ja miten oli hän sen saanut?

He katselivat häntä sinistä taivaanrantaa vasten ihaillen ja arkaillen ja heistä tuntui siltä kuin heidän pitäisi paeta jonnekin, kätkeytyä jonnekin lehdistöön, juosta siitä paikasta kauaksi, kuulumattomiin.

Päivä oli hehkullaan, ja sen kirkkaus valoi kultiaan pitkin puron rantaa. Suuret, tummat lehvät loivat tummia varjoja liikkuvaan veteen, jonka lirinä oli luonnon lempeää puhetta, hiljaista, arkaa haastelua, tyvenessä kirkkaudessa. Oli kuin olisi kaikki täällä pyhitettyä, puut ja pensaat ja pieni puro, niinkuin olisi päivän kulta Jumalan hengähdystä, ja niinkuin sen kirkkaus olisi Jumalan kirkkautta. Veljet istuivat ristissä käsin, hartaina, odottavina kuunnellen Fransiskuksen puhetta, joka soi hivelevänä kuin puron solina.

Fransiskus oli ottanut pyhän kirjan käteensä

poveltaan, karkean paidan alta, jossa se riippui rintaa vasten, sydämen kohdalla.

— Jumala puhuu meille luonnossa — puheli hän hiljaisella äänellä. — Kaikki on Jumalan ääntä sille, joka sitä ymmärtää. Tuuli, joka käy, vesi, joka liristen juoksee tietään, metsä, joka huokaa raskaasti ja myrsky, joka ärjyy ulapalla, suurilla vesillä, kaikki on Jumalan puhetta. Ja niinkuin puhuu Jumala niissä ja niiden kautta, niin puhuvat nekin Jumalalle kiittäen häntä.

Hän avasi pyhän kirjan ja luki siitä: — Kiittäkää Herraa, te merieläimet ja kaikki syvyydet, tuli ja rakeet, lumi ja sumu ja myrskytuuli, joka hänen sanansa toimitat. Kiittäkää Herraa, te vuoret ja kukkulat ja setripuut, maan eläimet ja matelijat ja linnut, jotka lennätte! Ylistäkää Herran nimeä!

Kun hän oli lukenut pyhän kirjan sanat ja pannut kirjan povelleen, istui hän paikallaan kuin jotain odottaen. Silloin ilmestyi pieniä lintuja puron rannalle. Ne lähenivät häntä puusta puuhun laulellen ja oksalta oksalle hyppien. Niitä oli kaikkialla, ilmassa ja maassa ja kivillä ja lehvien päällä. Ne kerääntyivät Fransiskuksen ympärille, avasivat nokkansa ja levittivät siipensä ja

äänteliyät, aivan kuin ne olisivat tahtoneet jotain sanoa. Fransiskus nousi ylös, kulki niiden keskellä ja hyväili niitä viittansa liepeellä.

— Linnut! Veljeni! — puheli hän niille niitä silittäen ja niille käsiään ojentaen. — Jumala on antanut teille höyhenet puvuksenne ja siivet lentääksenne ja avaran ilman asunnoksenne. Oi, pienet veljeni! Te ette kylvä ettekä kokoo. Jumala suojaa ja holhoaa teitä ja pitää teistä huolta. Teidän päivänne on iloa ja yönne rauhaa. Te nousette ylös taivaan tuuliin ja lennätte pitkin pilvien reunaa, minne aurinko, suuri veljenne, rakentaa teille kultaiset linnansa.

Hän puhui niille niinkuin lapsilleen ja veljilleen muuttaen ääntään ja kulkien kumarassa parven keskellä. Pienet linnut avasivat nokkansa, hypähtelivät ja äänteliyät, aivan kuin ne olisivat ymmärtäneet hänen puhettaan. Niiden värikkäät siivet välähtelivät päivän säteistä niiden lennellessä Fransiskuksen ympärillä. Ja kun ne kohosivat ylös korkeuteen, täyttivät ne ilman sävelillään kiertäen ja kaartaen yläilmoissa veljien päiden päällä.

Veljet istuivat huumaantuneina paikallaan ja tuijottivat väliin ylös avaruuteen, missä siivek-

käät vieraat liikkuivat kohti ylhäistä sineä, väliin Fransiskukseen, joka ristissä käsin katseli poistuvia ystäviään. He olivat nähneet hänet ylväänä vaivoissa ja palveluksen työssä, keskellä kärsiviä ihmislapsia, ja ihanana sielultaan joukkojen keskellä, missä hänen silmänsä loistivat, ja hänen pehmoinen äänensä suli sielujen hartauteen. Nyt katselivat he häntä kuin jotain jumalallista, korkeuksista tullutta olentoa, salattujen voimien haltiaa, jonka henki kutsui luokseen luonnon voimat ja antimet. He eivät uskaltaneet puhua mitään eivätkä mitään kysyä. Heidän katseensa ja hämmästyksensä oli heidän kysymystään.

— Rakkaus yhdistää kaiken, luonnon ja ihmiset — puheli Fransiskus ja istui veljien keskelle, Masseon jalkain juureen. — Kun sielumme on täynnä rakkautta, niin ovat maan matoset ja taivaan linnut ja kedon kukkaset meidän veljiämme ja sisariamme. Me tunnemme silloin, että niiden elämä on Jumalan elämää, suurta ja käsittämätöntä. Ja niinkuin yhtyy sielumme Jumalaan, niin yhtyy se myöskin Jumalan luomiin. Ne tuntevat meidän rakkautemme, sillä niiden kaihona ja ikävänä on rakkauden kaipuu. Rakas-

tamme kukkasia ja annamme sielumme puhua niille, ja ne kumartuvat edessämme ja nyökkäävät meille päällään ja lähettävät tuoksunsa meille terveiseksi. Pidämme veljinämme taivaan lintuja, ja ne lentävät luoksemme ja ojentavat kaulansa meille hyväilyksi.

— Fransiskus! — sanoi Masseo-veli. — Sinun voimasi on Jumalan voimaa. Me tunnemme sinut, mutta sinä pysyt kuitenkin tuntemattomana. Salli meidän kumartua edessäsi!

Fransiskus tarkkasi syvin, lävistävin katsein veljiä. Hänen silmissään kuvastui hellyyttä ja surua.

— Menkää, veljet! — sanoi hän vihdoin pitkän äänettömyyden perästä. — Menkää ja sanokaa kaikille ihmisille, että Fransiskus on suurin syntisistä! Katsokaa! Kun päivä nousee, tuntee Fransiskus itsensä mahdottomaksi Jumalan hyvyyteen ja kun päivä laskee, on Fransiskuksen sielu ihastunut hänen ihmeistään. Ihmeistä suurin on pyhimmän ja korkeimman armo suurimman syntisen tiellä.

Hän tuijotti yli kirkkaiden lehvien kauas avaruuteen, missä auer lepäsi liikkumattomana vuorten hartioilla. Oli kuin olisi hän katseellaan mi-

tannut sitä etäisyyttä, joka eroittaa Jumalan ja suurimman syntisen toisistaan, ja niinkuin hän jossain kaukana olisi nähnyt Jumalan silmän, joka vartioi köyhän ja katuvan matkaa.

— Rakkaus on kiitosta ja ihastusta Jumalan hyvyydestä — jatkoi Fransiskus. — Kun pyhä armo koittaa meidän elämäämme, niinkuin koittaa aamun kaje yön pimeään, silloin täyttyy sielumme ihastuksesta ja kiitoksesta. Meidän elämämme on kiitoslaulua, joka kaikuu kaikkialla, missä me liikumme, vuorilla ja laaksoissa, kylissä ja kaupungeissa. Ja missä me laulamme sielumme ihastusta, siellä kutsuu pyhä rakkaus luoksemme maan ja ilman asukkaat.

Hän puhui niinkuin olisi ollut luonnollista se, mitä oli tapahtunut. Hän oli kaikkien ystävä, kukkasten, joita hän helli ja hoiti majansa ympärillä Madonna degli Angelissa, lintusten, jotka pesivät sen räystäissä ja pienten perhosten, joiden elämää hän tutki varhaisina aamuina kappelinsa puistossa.

— Ihmissielun syvyyksissä on selittämättömiä voimia, sillä siellä asuu Jumala — jatkoi Fransiskus yhä. — Miksemme voisi kutsua luoksemme metsän petoja ja käyttää niitä ja tehdä niistä it-

sellemme palvelijoita, jos rakkautemme olisi suurempi. Oi! Me johtaisimme lintujen tiet ilmassa ja matosten alhaalla maassa. Vuorten kotkat olisivat ystäviämme, ja hirvien laumat seuraisivat meitä laaksoissa ja erämaissa. Päivän säde viipyisi luonamme, ja suuri veljemme aurinko jakaisi meille lahjojaan kirkkautensa runsaudesta.

— Fransiskus! — sanoi Egidio-veli. — Nyt me tiedämme, miksi majasi kukkaset ovat kauniimmat meidän kukkasiamme. Sinun rakkautesi kaunistaa niitä.

— Jumalan rakkaus täyttäköön sielumme, että sielumme yhtyisi kaikkeen, mikä elää ja minkä Jumala on luonnut, että meillä olisi ilo hänen luoduistaan — jatkoi Fransiskus yhä. — Kedon kukkaset ovat sisariamme. Niiden salattu puhelu tunkeutuu sieluumme aamusin, kun ne aukasevat teränsä valon siunaukselle. Me ymmärrämme sitä silloin, kun me rakastamme. Rakkaus on Jumalan korva ja Jumalan silmä, joka kaiken näkee ja kaiken kuulee. Rakkaus on Jumalan sielu, joka kaiken ymmärtää ja käsittää, myrskyn ärjynnän yössä ja korppikotkien huudon korkeilla vuorilla,

perhon siipien havinan päivän hehkussa ja pienen kukkasen hiljaisen ilon.

Veljistä tuntui siltä kuin olisi heille sinä hetkenä kirkastunut kaiken olevaisen salaisuus ja Jumalan pyhä järjestys luonnossa ja elämässä, niinkuin kaikki olisi suurta, mutta he itse olisivat pieniä ja mitättömiä maailmassa.

Mikä ihana paikka tässä pienen puron reunalla! Mikä pyhä hetki tällä ihanalla paikalla! Mikä siunaus ja sielun elämys ihmisten lapsille Jumalan suuressa luonnossa!

Alempana levisi Rieti-laakso viheriänä ja rikkaan elämän täyttämänä. Ylempänä kohosi vuori, jonka rinnettä he vasta olivat laskeuneet, ylhäistä sineä kohti. Päivä oli niin kirkas, että ikuinen taivas oli kuin suuren teltan katto heidän päänsä päällä. Puron lirinä oli vuoren tervehdystä laaksolle, joka nöyränä ja hymyilevänä lepäsi sen jalkain juuressa. Laakson tuoksu oli häätuoksua tuhansista kukkasista, joiden värien sulo hiveli sielua. Pitkät sypressit seisoivat solakkoina ja uljaina kuin ritarit, jotka suojaavat linnojaan, ja niiden tummat varjot hyväilivät valoisia rinteitä kuin hunnut hurskasten sisarien hartioita.

— Fransiskus! Tässä on pyhä paikka, Jumalan

maja — kuului Leone-veljen huudahdus keskeltä hiljaisuutta. — Me rakennamme tänne kappelin kiitokseksi maan sulosta. Fransiskus! Tässä on taivaan ihanuus laskeutunut alas maan päälle. Jumala on kaunistanut tämän itselleen asuinsijaksi, jossa hänen luotunsa lähestyvät hänen palvelijoitaan. Me tulemme tänne, kun sielumme on väsynyt. Me kiitämme täällä Jumalaa kaikesta, mikä on kaunista, tummista vuorista ja tuhansista kukkasista vuorten rinteellä, päivän säteistä, jotka kultaavat laaksoa, ja taivaan linnuista, joiden rakkaudessa Jumala on muistanut ystäviään.

Leone-veli oli noussut innostuksissaan seisaalleen, viittonut käsillään ja pyörähdellyt kevyenä ja ketteränä veljien keskellä.

— Oi veljeni! — vastasi Fransiskus, ja hänen kasvoillaan väreili jotain surullista ja alakuloista. — Kenellä on rakkautta sielussa, sille on kaikki kaunista, mutta kauniimpi kedon kukkaa ja laakson suloa ja tummien vuorten vihreyttä on kärsivä sielu, joka ilahtuu Jumalan ystäväin lohdutuksesta. Olkoon kappelimme siellä, missä on tuskaa ja kipua, että ihmisten elämä olisi ihanaa keskellä kärsimyksiä.

Päivän säde kirkasti hänen kauniita kasvojaan ja hänen syviä, tummia silmiään ja hänen silkinmustaa tukkaansa hänen siinä istuessaan paljain päin. Hän tuijotti pitkin puron uomaa ja antoi katseensa kulkea virran soljussa, jonka yläpuolella kultaperhot leikkivät ilonsa runsautta. Oli kuin olisi hänen henkensä liikkunut jossain kaukana, niinkuin olisivat hänen ajatuksensa kulkeneet virran pyörteissä alas laaksoon ja sieltä yhä eteenpäin jonnekin, jossa ihmislasten surut ja kärsimykset odottavat Jumalan lohdutusta.

IX

He olivat saapuneet Alvernon kupeelle, kauas Kasentino-laaksoon, jonka läpi Arno-virta vierittää ikuisia vesiään — Fransiskus ja hänen kolme veljeään, Masseo, Angelo ja Leone. Päivät pääksytysten olivat he astuneet syyskesän helteessä kuin jonnekin paeten, kuin pyrkien pois kaikkien kuultavilta ja nähtäviltä. Fransiskus oli tuntenut raukeaa väsymystä ruumiissaan ja hiljaista, yltyvää tuskaa sielussaan. Viimeisen ja vaikeimman matkan oli hän kulkenut ratsain, ja veljet olivat tukeneet häntä kahden puolen.

Oli ollut yötä Fransiskuksen sielussa, synkkää ja valotonta. Hän oli ikävöinyt yksinäisyyttä, korkeiden kukkulain ja ylhäisten ilmojen rauhaa. Erämaan vuoret ja jylhät kukkulat olivat olleet hänen ihanimpia olinpaikkojaan. Oli kuin hän

olisi siellä ollut likempänä Jumalaa ja kuullut likempää Jumalan äänen. Ja oli kuin hän olisi siellä ollut etäämpänä elämän tuskasta ja tuskan tuottajista, ystävistä, jotka olivat pettäneet pyhän asian, ja vihollisista, jotka olivat virittäneet tuhansia pauloja hänen tielleen.

He istuivat Alvernon rinteellä, sen ylimmällä jyrkänteellä, ja silmäilivät laajaa lakeutta, joka levisi heidän allaan. Kaukana laakson toisella puolen näkyi toisia vuoria himmeinä, utuisina ja ylväinä, toinen toistaan ylempinä, joiden lumiset huiput kilpailivat keskenään ikuista korkeutta tavoitellessaan. Kylät ja kaupungit olivat kuin tarjottimelle asetettuja, ja niiden valkoiset muurit hohtivat päivän viimeisistä säteistä, jotka leikkivät laakson väreissä ja etsivät itselleen ihanimpia asuinpaikkoja kukkasten keskellä. He istuivat hartaina, äänettöminä, kuin rukoukseen vaipuneina. Laaja, hymyilevä laakso tuntui hengittävän helpommin, sittenkun keskipäivän kuumuus oli kulkenut ohi. Heidän sielunsa liikkuivat ylhäällä, autereisten huippujen yläpuolella, minne päivä piilotti heleimmän hehkunsa, ja alhaalla laaksossa, missä vuoren tummat varjot vainosivat pakenevaa kirkkautta. Heidän lyhyt het-

kensä oli täällä iäisyyttä, suurten näkyjen ja korkeiden aavistuksien hetkeä, Jumalan suuruuden lumoa, luonnon ja hengen salattua yhtymistä. Heistä tuntui siltä kuin he yhtyisivät täällä iäiseen, suureen, käsittämättömään, ja niinkuin suuren luonnon salaperäisyys olisi heidän sielujensa ainainen koti.

Mutta Fransiskuksen sielu oli tuskaa täynnä. Hän tunsi, että hänen työtään uhkasi tuomio ja perikato. Hän oli pelännyt sitä jo vuosikausia, siitä saakka, kun pyhän kirkon suuruudet olivat sitoneet veljien vapauden omiin sääntöihinsä.

Hän oli kulkenut köyhänä ja vihkinyt veljensä köyhyyteen, niinkuin ristiinnaulittu oli kerran hänetkin vihkinyt. Täältä vuoren jyrkänteeltä näkyivät ne kylät ja kaupungit ja maat, joissa hän oli julistanut Jumalan valtakuntaa pitkinä vuosina. Hänen ilonaan oli ollut ihmislasten ilo sielujen vapaudesta. Hän oli nähnyt tuhansien tuovan tullessaan aarteensa ja rikkautensa Herran pöytään. Hän tunsi ne kaikki, sillä niiden sielut olivat kätketyt hänen sieluunsa. Hän oli itkenyt itkevien ja iloinnut iloitsevien kanssa. Arnon rannat olivat kaikuneet köyhien kiitoslaulusta. Pyhä

kirkko oli saanut lapsensa takaisin. Pyhän isän siunaus oli kulkenut valona ja voimana.

Ja sitten oli tapahtunut se, mitä oli tapahtunut, vähitellen, vuosien kuluessa, ensin salaa, sitten julki. Pyhän isän silmät olivat peitetyt hienolla harsolla, ja hänen siunaukseensa oli sekoitettu kirousta siunauksen nimessä.

Ne olivat rakentaneet upeita luostareita ympäri maata, kyliin ja kaupunkeihin. Entiset palatsit olivat vaihdetut uusiin, suurempiin ja loistavampiin, joiden seinien sisäpuolella pyhä köyhyys itki menetettyä onneaan. Oppineet veljet olivat laatineet yksinkertaisesta elämänjärjestyksestä, ristiinnaulitun antamasta, viisaan järjestelmän, jota toiset tutkivat luostarinsa kammioissa, toiset selittivät ylhäisiltä istuimiltaan. Pyhä köyhyys ja rakkaus olivat sidotut käsistä ja jaloista viisasten viisauteen ja oppineiden oppiin. Ne elivät vielä yksinkertaisten sieluissa, mutta ne surivat ja murehtivat orjuuttaan, sillä niiden elämä oli palkkalaisen elämää eikä vapaan lapsen.

Hän oli itkenyt yönsä ja päivänsä omassa erakkomajassaan. Hän oli taistellut pyhän köyhyyden puolesta Jumalansa edessä Subasion luolissa. Hän oli korottanut äänensä veljien keskellä suu-

rissa kokouksissa. Hänen sielunsa oli vuotanut verta ja silmänsä kyyneliä ristiinnaulitun edessä pyhällä paikalla. Hänen kätensä olivat olleet korotetut korkeuksiin, Jumalan istuinta kohti, päivittäin, viikottain, niin että niiden lihakset olivat uupumuksesta turvonneet. Ja kun hänen tuskansa oli täyttynyt eikä hän ollut löytänyt Jumalan kasvoja, oli hän kulkenut San Damianoon, missä sisaret olivat hoitaneet hänen sairasta, nääntyvää ruumistaan.

Fransiskus oli jo kauan tuntenut, että hänen elämänsä päivät olivat lyhyet. Hän tunsi sen täällä selvemmin kuin ennen. Kuolema oli häntä likempänä täällä, missä kaukaiset vuoret kohottivat huippujaan ylös korkeuksiin iäistä, suurta ja käsittämätöntä kaivaten. Hän ikävöi ainaista lepoa ja rannatonta kirkkautta, joka valomerenä ympäröi pyhimmän istuinta. Hänen sielunsa oli ollut rakkautta täynnä, mutta hänen rakkautensa ei saanut enää tyytytystä ihmislasten keskuudessa. Se kaipasi korkeinta ja puhtainta sielua, iäistä yhtymistä, iäistä rakkautta, pyhää ja kirkastettua.

— Jumala antakoon kirkkauden sieluumme tällä vuorella — puhui Fransiskus veljille, kun

ilta oli tummunut, ja yksinäiset tähdet olivat syttyneet ylhäällä. — Jääkää te tänne, mutta sallikaa minun viettää päiväni ja yöni yksinäisyydessä, vuoren korkeimmalla huipulla! Tahdon valmistua vastaanottamaan kuolemaa, veljeäni, Jumalan suurta palvelijaa.

— Fransiskus! — sanoivat veljet ja tuijottivat säikähtänein silmin toisiinsa. — Me palvelemme sinua. Me rukoilemme kanssasi. Olkoon Alverno pyhä vuori, kirkastuksen vuori. Oi Fransiskus! Karkoita kuolema luotasi! Sinun lapsesi nääntyvät surusta sinä päivänä, jona sinua ei enää ole olemassa.

Fransiskuksen katse harhaili pitkin taivaanrantaa, kun hän jatkoi puhettaan:

— Minä jätän pyhän köyhyyden perinnöksenne. Minä käsken teitä, että te hoidatte ristiinnaulitun lahjaa niin, ettei kenenkään käsi sitä saastuta. Rikkauden mukana kulkee himo. Sielut painuvat alas korkeudesta, johon Jumala on ne korottanut. Minä näen jo sen päivän koittavan, jona veljien valo sammuu, ja pimeys peittää vuoret ja laaksot, joita Jumala on kirkastanut veljien siunauksella. Köyhyys on valoa, mutta rikkaus on pimeyttä. Kun Herran pöytä tyhjenee,

silloin palaa rakkaus takaisin Jumalan luo ja itkee siellä menetettyjä sieluja. Oi veljet! Valta ja rikkaus olivat pyhän kirkon kirousta. Valta ja rikkaus ovat veljeimmekin kirousta.

— Me tahdomme olla uskollisia sinulle ja sinun valollesi ja köyhyydelle, johon ristiinnaulittu meidät on vihkinyt — sanoivat veljet. — Fransiskus! Isämme! Karkoita kuolema luotasi! Sinun sanasi on ristiinnaulitun voimaa. Anna meille entinen ilosi, että elämämme olisi Jumalan lasten onnea!

He näkivät, miten valo toisensa perästä syttyi taivaalla, ja he tunsivat, miten tummat varjot valoivat surua laaksoon, missä kaikki äänet olivat vaienneet.

— Veljeni! — sanoi Fransiskus ja hänen äänensä soi kuin etäinen sävel illan äänettömyydessä. — Teidän elämänne olkoon kaikkien palvelusta. Ketä te tapaatte ja minne te menette, olkoon teidän ruumiinne ja sielunne kaikkien oma pyhän rakkauden voitoksi, että kaikki näkisivät ristiinnaulitun voiman. Saakoot pilkkaajat saman osan sielunne aarteista kuin nekin, jotka teille vesipikarin ojentavat opetuslasten nimessä. Oi veljeni! Pieninkin palvelus, jonka köyhä veli suorittaa

rakkaudessaan, on suurempiarvoinen kuin kaunein puhe ja syvin tutkistelu. Jumalan silmä etsii pieniä palveluksia enemmän kuin suuria uhreja. Jumalan korva kuulee mieluummin hellän sanan, jolla köyhä veli aukaisee suljetun sielun kuin tuhansia puheita, joita viisaat pitävät selittääkseen selittämättömiä. Olkoon elämänne ristiinnaulitun pyhä kirja, josta ihmislapset lukevat nöyryyttä ja rakkautta. Jätän teille kalleimman aarteistani, pyhän köyhyyden ja pyhän rakkauden. Suurin syntisistä sai ne kerran San Damianossa. Suurin syntisistä jättää ne teille täällä Jumalan vuorella.

Hän vaikeni hetkeksi. Hänen kasvoillaan kulki sisäisen tuskan varjo kuin kuoleman enne. Sitten jatkoi hän taasen:

— Kun suuri veljeni on saapunut luokseni ja ottanut minut pois teidän keskeltänne, niin sanokaa kaikille veljille, että Fransiskus kuoli tuskassa. Jumalan ystäväin elämä on riemua ja tuskaa, sitä korkeampaa ja syvempää mitä suurempi niiden armo kerran on ollut. Sanokaa veljille, että Fransiskuksen riemu muuttui tuskaksi! Pyhä Jumalan poika kuoli tuskassa, sillä tuskan armo on ihanampi ja korkeampi kuin riemun.

Veljet istuivat äänettöminä ja alakuloisina ja kuuntelivat Fransiskuksen puhetta, niinkuin kuuntelevat lapset kuolevan isänsä viimeisiä sanoja. He tunsivat, miten Fransiskuksen tuska tunkeutui heidän sieluihinsa, niinkuin tunkeutui illan suru sen tummiin varjoihin.

—Eikö pyhä risti ole muuttanut tuskaasi riemuksi? — kysyi Leone-veli. — Sinun kärsimyksesi oli ennen iloa. Sinä lauloit ritarilaulujasi silloin, kun sielusi oli sairas. Pyhä risti kirkastakoon tuskasi riemuksi. Oi Fransiskus! Me näännymme täällä. Sinun tuskasi kuluttaa sielujamme.

— Leone-veljeni! Pyhimmän riemu peittyi kerran tuskan alle — sanoi Fransiskus hiljaa. — Minä tunnen, että Jumala nöyryyttää minua veljien synneillä. Minä halusin halvinta paikkaa maailmassa, palvelijan tehtäviä, raskaimpia ja vaikeimpia. Veljet kantoivat minut vuoren huipulle ja tekivät minusta soihdun pimeään itselleen ja muille. Minun sijani olisi ollut erakkomajassa, kaukana vuorten takana, missä yksinäisyys on sielun ainoana ystävänä, mutta veljet asettivat minut pyhän kirkon harjalle. Minä ikävöin itselleni marttyyrien kuolemaa ja kuljin merten taakse kirkastaakseni pyhintä ristiä uskollisten

todistuksella. Jumala on osoittanut minulle, että syvimmän nöyryyden tie kulkee läpi sielun tuskien. Sanokaa veljille, että Fransiskus kuoli tuskassa!

Hän kulki yhdessä Leone-veljen kanssa ylös vuoren huipulle, missä oli pieni maja kahden kiven välissä. Kaitainen polku kierteli jyrkänteeltä toiselle vaivaloisessa nousussa ja päättyi vihdoin laakean kallion kupeelle, kiven heiton päähän siitä, missä veljet istuivat. Päivän viime valo oli jo vaipunut vuorten taakse, ja avaruus kutistunut ahtaaksi, pieneksi kappeliksi, jonka kattona oli öinen taivas valoineen ja seininä laakson pimeys.

Ylhäällä, yksinäisyydessä, pienessä erakkomajassaan, minne yön henkäys toi Jumalan tervehdyksen, vietti Fransiskus pyhät hetkensä. Hänen alttarinaan oli kallionkieleke majan edustalla. Hän rukoili kaiken yötä, väliin hiljaa, kuiskaten, väliin kuuluvasti, kirkkain sointuvin sanoin, joita yön kaje kantoi pitkin alastomia rotkoja Alvernon rinteellä. Hänen rukouksensa oli tuskaa täynnä, sielun suuria, salattuja asioita, joita ei tuntenut ja ymmärtänyt muu kukaan kuin ristiinnaulittu, hänen ystävänsä, hänen ilonsa ja rakkautensa. Yön tähdet loistivat ylhäällä

tuhansin valoin. Niiden tuike oli iäisyyden salaisuutta, pyhien ja kirkastettujen hymyä ylhäältä yksinäiselle sielulle, jota pimeys saarsi ja tuska raastoi.

Niinkuin verhosi yö vaipallaan rikasta elämää, ja niinkuin ympäröi yön hiljaisuus päivän puuhia ja harrastuksia tummalla harsollaan, niin peitti pimeys kohtuunsa Fransiskuksen sielun, sen ilon ja valon, sen toiveet ja unelmat, joiden runsaus oli ollut Jumalan ylistystä hänen teillään. Yön pimeys oli hänen sielunsa pimeyttä. Yön yksinäisyys oli hänen sielunsa yksinäisyyttä.

Pyhät marttyyrit olivat antaneet henkensä ja elämänsä alttiiksi rakkautensa panttina. Miksei hänkin antanut? Miksei ollut hänkin kaatunut uskottomien iskusta vierailla mailla uskollisena todistajana?

Mitä enemmän hän oli jakanut sielunsa aarteista sitä rikkaammaksi oli hän itsensä tuntenut. Hänestä oli tuntunut siltä, kuin olisi hänen pitänyt uhrata yhä suurempia uhreja tyydyttääksensä syvintä janoa, joka lakkaamatta poltti hänen poveaan. Suurin ja ihanin uhri oli oman hengen ja elämän uhri, rakkaudessa annettu ja uhrattu pyhimmän puolesta. Suurin ja ihanin armo oli us-

kollisten todistajain seppele, pyhän rakkauden kaunistus, pyhimpien palkka.

Hän tuomitsi itsensä ristiinnaulitun edessä. Hän oli ollut heikko ja voimaton vastustamaan valtaa ja kunniaa ja rikkautta, jotka pimittivät veljien valon, sammuttivat pyhän tulen ja tyhjensivät Herran pöydän. Kerran oli ristiinnaulittu nähnyt luvattoman rakkauden hänen sielussaan sen luvallisen rinnalla, joka oli syttynyt San Damianossa hänen sieluunsa. Oi! Hän tunsi, ettei hänen nöyryytensä ollutkaan syvintä nöyryyttä eikä hänen kiitoksensa korkeinta kiitosta. Hän ei ollutkaan itkenyt sieluansa puhtaaksi eikä katunut tomussa syntejään eikä näännyttänyt ruumistaan vaivoissa, niin että hänen sielunsa olisi ollut vapaa.

Taivaan tähdet näkivät Fransiskuksen polvillaan majan edessä heikkona, värisevänä ja kuulivat hänen rukouksensa yössä:

— Pyhä ristiinnaulittu! Sinä kutsuit heikoimman ja huonoimman ihmislapsista köyhyyteen ja palveluksen työhön. Sinä annoit ristisi valaista pyhän kirkon pimeyttä ja sallit köyhyytesi tulla sen rikkaudeksi. Katso! Palvelijasi makaa tomussa sinun edessäsi, kärsivänä, kivun ja tuskan

alaisena. Salli pienimmän säteen koittaa vielä kerran kirkkaudestasi alas sieluuni, jota yön pimeys piirittää kauhuillaan! Pyhä Jumalan poika! Sinä kuolit tuskassa, ja sinun uskolliset todistajasi seurasivat sinua pyhällä tiellä kuolemaan asti. Anna palvelijallesi pienin pisara niiden armosta, jotka sinusta todistivat ja jotka kantavat ihaninta seppelettä verensä palkkana! Sinä korkein ja kirkastettu! Maailman tuska oli sinun tuskaasi pitkänä, pimeänä päivänä, jolloin sinun pyhä ristisi kohosi siunauksena keskeltä kirousta ja syntiä. Salli pyhien tuskiesi armon tulla palvelijasi omaksi, niin että sen sielun yö valkenee ennen aamun koittoa!

Kaiken yötä oli Fransiskus polvillaan majansa edessä. Hänen tuskansa yltyi yhä, sitä enemmän, mitä hartaammin hän rukoili. Häntä painoivat hänen omat syntinsä ja veljien synnit, pyhän kirkon pimeys, kärsivien kivut, kaikkien niiden hätä, joita hän oli palvellut. Hänestä tuntui siltä, kuin ympäröisivät häntä tuhannet avuttomat ihmislapset, kullakin omat tuskansa mukanaan ja kukin omalla tuskallaan hänen tuskaansa lisäten.

Aamun heikko kajastus kulki laakson läpi, kaukaa tulleena, synkkien vuorten takaa, ja ko-

hotti yön verhoa Alvernon huipulla. Fransiskus irroitti pyhän evankeliumin rinnaltaan, sydämensä kohdalta, missä se oli riippunut nauhasta karkean paidan alla. Kun hän oli asettanut sen avonaisena kostealle kivelle, missä yön kaste helmeili, luki hän siitä ääneensä:

— Ja Jeesus meni ulos ja lähti tapansa mukaan Öljymäelle, ja hänen opetuslapsensa seurasivat häntä. Ja saavuttuaan määräpaikkaansa, sanoi hän heille: Rukoilkaa, ettette joutuisi kiusaukseen! Ja hän vetäytyi heistä noin kiven heiton päähän, laskeutui polvilleen ja rukoili sanoen: Isä, jos tahdot, niin ota pois minulta tämä malja, älköön kuitenkaan tapahtuko minun tahtoni, vaan sinun. Niin hänelle ilmestyi taivaasta enkeli, joka vahvisti häntä. Ja hän tuli kovaan tuskaan ja rukoili yhä hartaammin. Ja hänen hikensä oli niinkuin veripisarat, jotka putosivat maahan.

Fransiskus oli painanut kuuman otsansa pyhää kirjaa vasten. Hän lepäsi siinä kauan liikkumattomana kuin kuollut. Heikko valon viiru kulki yli hänen päänsä, aivan kuin siunaten häntä hänen pyhimpänä hetkenään. Hänen pitkät hiuksensa liikkuivat hiljaa aamutuulessa, jonka äänetön laakso oli lähettänyt ylös päivän tervehdyk-

senä. Majan varjo siirtyi hitaasti paikaltaan tehdäkseen tilaa valolle, joka oli kukistanut yön vallan.

Hän tunsi olevansa jossain kaukana, merten takana, pyhällä paikalla, tutulla, mutta kuitenkin tuntemattomalla. Alvernon kukkula oli muuttunut Öljymäeksi. Majan tummat varjot olivat öljypuiden ja sypressien varjoa, ja kaukaiset vuoret, aamun punaamat, Juudaan vuoria. Jossain alhaalla olivat pyhä kaupunki ja temppeli ja Sionin linna. Hänen yönsä oli ollut ristiinnaulitun yötä ja hänen rukouksensa pyhimmän tuskanhuutoa Jumalan edessä. Hän etsi jotain etäisyydestä. Hän harhaili katseellaan pitkin taivaanrantaa, jota aamun koi oli alkanut valaista. Hän kuunteli ja katseli, aivan kuin hän odottaisi jotain saapuvaksi.

Leone-veli oli hiipinyt majan suojassa vuoren huipulle ja laskenut hiljaa leipäpalasen ja vesiruukun laakealle kivelle. Hän kuuli, kuinka Fransiskus luki ääneensä pyhästä kirjasta:

— Ja he väänsivät orjantappuroista kruunun, panivat sen hänen päähänsä ja ruovon hänen oikeaan käteensä, polvistuivat hänen eteensä ja pilkkasivat häntä ja sanoivat: Terve, juutalaisten

kuningas! Ja he sylkivät häntä, ottivat ruovon ja löivät häntä päähän. Ja kun he olivat häntä pilkanneet, riisuivat he häneltä vaipan, pukivat hänet hänen omiin vaatteihinsa ja veivät hänet ristiinnaulittavaksi.

Syntyi syvä hiljaisuus, kun Fransiskus oli lopettanut lukunsa. Oli kuin olisi kaikki vaiennut ympärillä, ilma ja laakson henki ja vuoren syvä huokaus. Leone-veli oli painunut alas vuorta vasten pyhässä hartaudessa ja kätkenyt kasvonsa käsiinsä. Kun hän vihdoin nosti päätään, näki hän Fransiskuksen kohoovan ylös, aivankuin nostaisivat näkymättömät kädet häntä korkeuksiin. Hän vetäytyi taaksepäin ja piiloutui vuoren kouruun, mistä hän tarkkasi outoa näkyä arkana ja pelokkaana. Hetken perästä laskeutui kirkas liekki pitkänä kielekkeenä ylhäältä alas Alvernon huipulle. Fransiskus näkyi ojentavan käsiään ylös kuin jotain vastaanottaakseen ja kuului hokevan ääneensä ristiinnaulitun nimeä. Hänen äänensä oli lapsen ääntä, vienoa kuiskausta äidille, sielun tuskaa ja sielun iloa samalla kertaa.

Pyhä ristiinnaulittu oli lähestynyt häntä valossa ja kirkkaudessa. Hän oli tuntenut outoa kipua käsissään ja jaloissaan ja kyljessään. Ja sa-

massa oli ihana tunne käynyt läpi hänen sielunsa ja ruumiinsa. Kun näky oli kadonnut, oli hän valahtanut alas kiveä vasten, jota hän oli pitänyt alttarinaan, ja siinä maannut kauan, puoleksi horroksissaan. Aurinko oli jo ylennyt vuorten takaa, kun hän oli havahtanut istumaan majansa eteen ja selvittämään itselleen pyhää hetkeä. Ja silloin oli hän nähnyt, että hänen ruumiinsa oli merkitty ristiinnaulitun arvilla.

Fransiskus kiitti ja rukoili ja kumartui kohti aurinkoa, joka tuntui hänestä pyhän kirkkauden kodilta, pyhän ristiinnaulitun asuinsijalta. Hänen äänensä oli pelastuneen katkonaista huudahdusta, armoitetun ihmettelyä, jota ei mikään kieli tulkitse, vaan ainoastaan sielun riemu, joka vuotaa muutamissa sanoissa täyteyttään. — Sinä pyhin ja korkein ja suloisin! Minä olen maan mato, halpa ja huono, suurin syntisistä. —

Kun yön kosteus oli kuivunut kiveltä, kostutti hän kiveä kyynelillään, joita sielu uhrasi yltäkylläisestä ilostaan. Ja kun hän oli kaikki uhrannut, mitä hänellä oli uhrattavaa, nousi hän seisaalleen majansa edessä ja lauloi ritarilaulunsa, sen vanhan, niin että Alvernon metsät kaikuivat alhaalla hänen riemunsa runsautta.

Fransiskus oli taasen se ylevä ja suuri ja voimakas, joka hän aina oli ollut suurina hetkinään. Hänestä tuntui siltä, kuin palaisivat hänen nuoruutensa voimat takaisin, niinkuin lepäisi maa ja koko pyhä kirkko hänen allaan alttiina rakkauden työlle, ja niinkuin riemuitsisi laakso riemujaan yhdessä hänen kanssaan.

Veljet odottivat häntä alempana vuoren jyrkänteellä. He tiesivät, että hänen ritarilaulunsa oli hänen suuren hetkensä viimeinen ilmaus, hänen jäähyväislaulunsa pyhälle paikalle. Leoneveli oli kertonut näkynsä toisille, ja toiset olivat kumartuneet maahan ja rukoilleet. Heidän sielunsa oli täynnä pyhää pelkoa ja odotusta, sillä he ymmärsivät, että Fransiskus oli nähnyt korkeimman kirkastettuna. He ymmärsivät myöskin, että hänen laulunsa oli pyhän tulen ja pyhän innostuksen voimaa, valon ja ilon suurta voittoa sielun yössä. Ja kun he kuulivat hänen lähestyvän jyrkännettä, virittivät he hänelle kiitoslaulun tervehdykseksi.

— Minä siunaan teitä, veljet — puhui Fransiskus iloisena ja onnellisena, kasvot hohtaen outoa valoa. — Minä siunaan kaikkia ihmisiä ristiinnaulitun siunauksella. Halpa palvelijanne tuo

teille korkeimman siunauksen pyhältä vuorelta.

Hän seisoi siinä kirkastettuna, paljain päin, pitkä viitta laihan ruumiin ympärillä, kasvoilla syvä rauha ja selittämätön palo silmissä. Hänen äänessään oli hellä, lempeä sävy, hellempi kuin koskaan ennen. Oli kuin olisi hän halunnut valaa sielunsa nöyryyden ja rakkauden jokaiseen sanaan, jonka hän lausui. Kun hän ojensi kätensä eteenpäin siunatakseen veljiä, näkyi hänen käsissään viisi verestä haavaa, veripunaista, naulan lävistämää.

— Siunattu olkoon kukin teistä — kuului hänen äänensä. — Siunattu sinä Leone-veli ja Masseo ja Angelo. Minä siunaan teissä ja teidän kauttanne kaikkia veljiä ja kaikkia niitä, joita te ja teidän veljenne tulette palvelemaan. Missä kulkenette, kaikukoon korkeimman ylistys teillänne. Ketä palvelette, tulkoon rakkautenne tuleksi ja valoksi. Pyhä ristiinnaulittu antakoon teille nöyryyden lahjan, että ihmislapset oppisivat tuntemaan korkeimman rakkautta. Kun teidän tienne pimenee maailmassa, ja pyhä risti painaa teidän hartioitanne, koittakoon silloin pyhän vuoren siunaus ja kirkkaus sieluihinne.

Kun Fransiskus oli lopettanut, makasivat vel-

jet vielä maassa polvillaan. Heidän silmänsä uivat kyynelissä, ja heidän painuneet vartalonsa vavahtelivat liikutuksesta. He tunsivat suloista kosketusta sieluissaan, hiljaisen henkäyksen lämpöä, valon ja ilon yhteistä, salattua liikettä, pyhää iloa ja pyhää pelkoa samalla kertaa. He tunsivat, että ristiinnaulittu puhui heille Fransiskuksen suulla. Sen siunaus laskeutui alas heidän sieluihinsa niistä haavoista, joita Fransiskus kantoi käsissään uskollisuutensa palkkana. Pyhä Jumalan poika oli nähnyt palvelijansa tuskan vuorella ja antanut todistuksen itsestään.

Aamutuuli lehahti Kasentino-laaksossa öisistä unelmistaan heräten. Pitkät puut liikahtivat salaperäisesti Alvernon kupeella päivää tervehtien. Kaukaiset vuoret kohottivat ylväitä huippujaan ylös korkeuksiin, missä ikuisuus asuu, Jumalan pyhä valo ja ilo. Avaruus ja luonto ja laakson kirkkaus ja etäisten vuorten tummuus olivat täynnänsä salattua siunausta ja pyhää hartautta. Jumalan pyhyys värisi kirkkaissa säteissä, joita päivä lähetti edellään, lehdissä, jotka lepattivat lapsen ilossa, ruohoissa ja kukkasissa, jotka uneksuivat omaa viattomuuttaan vuoren rinteellä.

— Jumala antakoon meille pyhän armonsa —

puhui Fransiskus, kun veljet olivat nousseet maasta. — Jumalan pyhä voima liikuttakoon sielujamme, että me voisimme olla valona maailmassa, uskollisina todistajina, pyhän rakkauden uhripappeina, pyhän köyhyyden ja nöyryyden kaunistuksena, kaikkien palvelijoina.

— Fransiskus! Isämme! — sanoi Leone-veli ilosta säteillen. — Sinun siunauksesi on pyhä lippumme, ilon ja rakkauden lippu. Me kohotamme sen vuorille ja laaksoihin. Me kannamme sen kaikkialle, missä ihmislapset huokaavat, että kaikki näkisivät, kuinka suuri on veljien rakkaus. Fransiskus! Jumalan riemu täyttää meidän sielumme.

Fransiskus seisoi äänetönnä vuorta vasten tähystäen etäisyyksiin syvillä silmillään. Hänen sielunsa näytti liikkuvan jossain kaukana ja korkealla, vuorten takana ja pilvien yläpuolella. Aamun hohde kirkasti hänen kasvojaan ja punertavia silmiään. Vihdoin polvistui hän paikallaan ja rukoili ääneensä, katse kohotettuna Alvernon huipulle. Kun hän ojensi kätensä vuorta kohti, välähtivät ristiinnaulitun arvet veripunaisina valoa vasten.

— Hyvästi, Jumalan vuori, pyhä vuori! — sanoi

hän noustuaan ylös ja kumarsi huippua kohti. — Hyvästi, Alvernon kirkkaus, pyhän tuskan ja pyhän riemun paikka! Me emme enää koskaan näe toisiamme.

Hän lähti reippain askelin astumaan alas laaksoon, kädessään sauva, Alvernon rinteeltä otettu. Veljet seurasivat hartaina jäljessä kuin opetuslapset mestariansa, joka palasi kirkastuksensa vuorelta. Hetken päästä kuului laulua alhaalta, pyhää kiitoslaulua, joka paisui yhä ja täytti laakson aamun kajeessa.

X

Fransiskus oli saapunut Madonna degli Angeliin sairaana, niin sairaana, että veljet olivat kantaneet hänet sisälle pieneen erakkomajaan, siihen vanhaan, jonka hän kerran oli valmistanut itselleen rauhansa asunnoksi. Klaara oli tullut San Damianosta ja kaunistanut majan Fransiskuksen iloksi. Pöydällä majan perällä oli pieni lamppu ja sen yläpuolella krusifiksi, joka oli kuin tarkka jäljennös San Damianon krusifiksista. Kaikkialle oli asetettu yrttejä ja kukkasia, ja kaikkialle oli hurskas naissielu jättänyt henkäyksen sielunsa hellyydestä.

Fransiskuksen ihanimmat muistot kokoontuivat tänne, hänen hiljaiseen majaansa. Majan vieressä oli pieni kappeli, hänen kaunistamansa, ja pyhä alttari, jonka edessä hän oli kerran vihkiyty-

nyt köyhyydelle. Kappelin sivutse näkyi San Damiano kaukaa etäisyydestä, Klaaran ja hurskasten sisarien koti, ja pitkät sypressit ja pinia, jonka juurella oli vanhan papin hauta. Illan kaje kuljetti veljien säveliä kappelista majaan. Ne tuntuivat hänestä pyhien tervehdykseltä, suuren levon ja rauhan ylistykseltä, joka kaikui ylhäältä alas kärsivään sieluun. Hän kuunteli niitä polvillaan, ristissä käsin, ruumis vavahdellen pyhästä liikutuksesta. Ja silloin tunsi hän sielussaan kotiin pääsyn iloa.

Hän ikävöi yhä enemmän Jumalan yhteyttä, sitä suurta ja näkyvää ja välitöntä, jossa pyhät elävät levossaan. Hänen rukouksensa oli hiljaista itkua sielusta, pienen, kotiportille saapuneen lapsen nyyhkytystä. Hän oli suorittanut tehtävänsä elämässä. Pyhä kirkko oli saanut hänen kädestään köyhyyden lahjan, jonka ristiinnaulittu oli hänelle ojentanut alttarin pyhyydestä. Täällä Madonna degli Angelissa tahtoi hän rukoilla viimeisen rukouksensa ja täältä lähettää viimeisen siunauksen tuhansille veljille kaikkiin ilmansuuntiin.

Tuontuostakin kävi Klaara hänen luonaan, hoiti häntä, niinkuin hoitaa äiti lastaan, ja luki hänelle

pyhien elämästä ja kuolemasta. Silloin tuntui siltä, kuin olisi päivän säde pilkistänyt öiseen pimeyteen. Klaaralla oli mukanaan kukkasia, joita se oli poiminut pinian alta, vanhan papin haudalta. Niiden tuoksu oli sielun tuoksua, pyhän ilon ja rakkauden tervehdystä kirkkaudesta. Fransiskus piteli niitä kädessään ja asetti ne rinnalleen ja puheli niille yksinäisinä hetkinään, aivan kuin ne ymmärtäisivät hänen puhettaan. Oli kuin olisi vanha pappi palannut takaisin sielujen suuresta joukosta. Oli kuin olisivat he istuneet yhdessä hämyisinä iltoina laakealla kivellä, sittenkun pyhä palvelus oli päättynyt, ja hän olisi laulanut, ja vanha pappi olisi puhunut kirkkautensa toivosta.

Ei kukaan ymmärtänyt häntä niinkuin Klaara. Klaara näki hänen sielunsa sisimpään. Hänen ilonsa ja surunsa tuntuivat siirtyvän salattuja teitä myöten Klaaran sieluun, missä ne muuttuivat yhä suuremmaksi hellyydeksi ja rakkaudeksi. Hänestä tuntui, kuin olisi heikoinkin värähdys hänen sielussaan ollut samalla värähdystä Klaaran sielussa, niinkuin soisi kummassakin sama sävel, Klaaran kirkkaampana ilosta ja syvempänä surusta. Pyhä rakkaus sitoi heidät toisiinsa heidän

sielujensa pyhimmällä paikalla, missä ei mikään halpa eikä alhainen asu.

Fransiskuksen yksinäiset hetket olivat puhelua kuoleman kanssa. Hän oli tuntevinaan kuoleman läheisyyttä majansa rauhassa, sen henkäystä kuumeisella otsallaan, sen hellää, hiljaista kosketusta sielun sisimpään, missä iäisyyden sanaton ylistys lakkaamatta soitti säveliään. Hän oli kuulevinaan sen askelten ääniä ja näkevinään sen vaatteen liepeen illan hämyssä. Kuolema oli hänen ystävänsä, hänen veljensä ja uskottunsa, Jumalan sanansaattaja riemun mailta.

Kerran valvoi Bernardo hänen vuoteensa vieressä, kun yö teki tuloaan, ja pieni lamppu lepatti heikkoa valoaan krusifiksin alla. Fransiskus harhaili katseellaan majan tyhjyyteen kuin jotain etsien ja puheli hiljaisella äänellä:

— Kuolema, minun veljeni ja ystäväni! Salli köyhän veljen tarttua käteesi ja iloita läsnäolostasi! Sinä kuljet tummin varjoin ihmislasten maoissa, mutta täällä ovat sinun askeleesi kirkkautta. Katso! Tuska kuuluu elämälle, mutta rauha ja lepo sinulle, joka olet iäisyyden palvelija.

Hän näkyi ojentavan kättään hämäryyteen ja kohottavan heikosti päätään. Hänen syvät sil-

mänsä loistivat kirkkaina ja hänen äänensä värähteli oudosti, kun hän jatkoi puhettaan:

— Oi suuri veljeni! Salli minun jättää hyvästini kaikelle, mitä olen rakastanut maailmassa — majani kukkasille ja laakson linnuille ja Subasion kirkkaudelle, San Damianon pinialle ja Assisin valkoisille ruusuille ja pyhälle köyhyydelle, jonka helmassa sinä olet löytävä sieluni riemun hetkellä!

Hän oli noussut istumaan. Hänen laihat, ojentuneet kätensä huojuivat ylhäällä majan hämärissä. Ristiinnaulitun pyhät arvet välähtelivät punertavilta himmeää valoa vasten.

— Jumala siunasi elämäni köyhyydellä ja pyhällä ristillä — puheli hän yhä. — Minun askeleissani kulki ilo ja ylistys. Oi kuolema, sinä minun suuri veljeni! Kutsu San Damianon pappi sielujen joukosta ja sano hänelle, että Fransiskuksen viimeinen ilo maan päällä oli köyhyyden ja rakkauden iloa!

Bernardo oli vaipunut alas hiljaiseen rukoukseen. Pieni lamppu paloi valjua valoaan krusifiksin alla. Fransiskuksen kädet laskeutuivat alas ja kohosivat taasen ylös hänen jatkaessaan.

— Minä siunaan sinun edessäsi, veljeni, kaikkia niitä, jotka kerran ojensivat vesipikarin veljille

ja saattelivat ilollaan pyhää rakkautta ihmislasten elämään. Minä siunaan niitä, että niiden kulku olisi keveämpää sinun rinnallasi ja niiden askeleet olisivat valaistuja. Oi kuolema! Sinä olet minun veljeni. Sinä olet minun iloni ja ihastukseni. Salli minun unohtaa itseni ja muistaa veljiä ja kaikkia, jotka palvelevat pyhää köyhyyttä!

Hän näkyi tuijottavan suurin, palavin silmin eteensä, ja hänen kasvoillaan väreili outo valo, kaukaisen kirkkauden heijastus, pyhän tulen ja pyhän rakkauden loisto.

Fransiskus oli käynyt niin heikoksi, että veljet odottivat joka hetki hänen loppuansa. Mutta hän ikävöi nähdäkseen kerran vielä Assisin suurta luontoa, jonka syyskesä oli pukenut väreihinsä. — Sallikaa minun tervehtiä viimeisen kerran kukkasiani, joiden sielussa asuu Jumalan puhdas ilo! — pyysi hän veljiä, jotka olivat kokoontuneet hänen majaansa. Ja veljet kantoivat hänet ulos ja asettivat hänet kummulle kappelin viereen, mistä avautui laaja näköala yli laakson ja kohti kirkasta Subasiota.

Hänestä tuntui siltä kuin kaikki puhuisivat hänelle, niinkuin kaikki sanoisivat hänelle jotain, laakso ja laakson kukkaset ja ylväs vuori ja Porta

Nuova, kärsimyksien kokouspaikka, ja Folignon tie, jota myöten kerjäläiset kulkivat illoin majoihinsa saaliineen, ja ihana Assisi, ilojen ja surujen koti, jonka asukkaat olivat pyhittäneet elämänsä köyhyydelle.

Hän antoi katseensa kulkea pitkin laakson ääriä ja Subasion korkeimpia kukkuloita, joita syksyn kuulakka kirkkaus kultasi.

— Oli kerran nuori mies, jonka synnit olivat niin suuria, että ne tahrasivat Jumalan puhtaan luonnon siellä, missä hän kulki — puheli Fransiskus veljille. — Nuori mies istui keväisenä iltana Folignon tien varrella väsyneenä, voimatonna, kaiken kadottaneena. Hänen sielussaan soivat trubaduurien sävelet, ja saastaisen lemmen kiilto hämärsi hänen silmiään. Kun kevätpuro kulki kiirehtien alas vuorelta, tuntui kuin suuri riemu tekisi tuloaan hänen elämäänsä. Mutta kaikki kevään äänet olivat surua ja hiljaista itkua, sillä koko Umbrian laakso suri, ja pienet kukkaset itkivät menetettyä sielua.

Fransiskus vaikeni hengästyneenä. Hän istui viittaansa kääriytyneenä, pienenä, kokoonpainuneena turvepenkillä, jota syksyn kukkaset ympäröivät. Hänen katseensa haki kaukaa San Damia-

noa, jonka vanha pinia kohotti latvansa yli tummien sypressien.

— Kaksikymmentä vuotta kulki nuori mies kärsivien keskellä köyhänä, palvelevana, kaiken menettäneenä, öitään valvoen ja ruumistaan näännyttäen — jatkoi Fransiskus. — Mitä enemmän hän palveli sitä suuremmaksi kasvoi hänen rakkautensa ja mitä halvempana hän itseään piti sitä yltäkylläisempi oli hänen ilonsa. Ihmiset riensivät hänen luoksensa ja sanoivat hänelle: Nuori mies, anna meille ilo! — ja hän osoitti heille kulunutta viittaansa ja puhui heille pyhästä köyhyydestä, jossa ristiinnaulittu eli, ja elämän tuskasta, jonka pyhä risti muuttaa riemuksi palveluksen työssä. Minne hän tuli, siellä etsi hän halvimpia ihmislapsia ja halvimpien keskellä halvinta palvelusta, eikä kukaan saanut nähdä hänen surevan vaivojaan ja raskaan työnsä taakkaa, sillä hänen ilonsa oli ihmislasten ilo avusta ja palveluksesta ja sielujen rakkaudesta.

— Oi isä! — sanoivat veljet. — Me tiedämme, että täällä kulki valo sinun tielläsi kauas merien taakse ja alppien toiselle puolen. Me tiedämme, että sinä annoit pyhälle kirkolle köyhyyden ja rikkauden. Jumala suokoon, että kaikki veljet

hoitaisivat ja palvelisivat niitä ihmislasten elämäksi.

— Niin — veljet — sanoi Fransiskus, silmät säteillen ja posket hehkuen. — Ei ole mitään muuta elämää kuin rakkaus, mutta rakkaus elää köyhyydessä ja palveluksen työssä. Köyhyys yhdistää, mitä rikkaus ja yltäkylläisyys eroittavat. Kullan kiilto ja elämän hekuma kuuluvat toisilleen. Senvuoksi, veljet, minä tahdon ottaa teiltä pyhän lupauksen siitä, että te pidätte sielunne erillään saastasta ja kuolemasta, joka kulkee kullan mukana. Minä pyydän ja vannotan, ettei kätenne koske kultaan eikä silmänne halaja sen loistoa. O koon Herran pöytä yhteinen rikkautenne ja omaisuutenne.

Hän oli korottanut äänensä ja terottanut katseensa, joka tunki lävitse sielujen. Ja hän oli ojentanut luisen, vapisevan kätensä ylös, ikäänkuin olisi hän tahtonut kutsua korkeimman ja pyhimmät todistajakseen. Ja kun veljet olivat polvistuneet hänen eteensä äänettöminä, yhteisen lupauksensa merkiksi, laski hän kätensä heidän päänsä päälle ja siunasi heitä.

— Minä siunaan teitä, veljet, ristiinnaulitun pyhällä siunauksella, että elämänne olisi köy-

hyyttä ja halvimpien palvelusta. Minä siunaan teidän kauttanne kaikkia veljiä, jotka julistavat rakkautta ja pyhää elämää. Minne menettekin, kulkekoon kanssanne ilo ja kiitos. Suurimmat vaivat lisätkööt iloanne ja vaikeimmat tehtävät keventäkööt teidän sielunne ristiinnaulitun kiitokseen. Kantakaa kärsivien kuormia ja suudelkaa pyhää ristiä riemuksenne, sillä teidän ystäviänne ovat kaikki ristinkantajat maailmassa!

Kun hän oli siunannut veljiä, puheli hän heille hellästi, niinkuin isä lapsilleen. Hän kertoi heille entisistä ajoista, nuoruutensa esikoisrakkaudesta, pyhistä hetkistä San Damianossa, kun he yhdessä istuivat illoin pinian alla, hän ja vanha pappi, ja puhelivat pyhästä työstä ja Jumalan ystäväin ilosta. Ja sitten istui hän pitkät ajat äänetönnä kulkien katseillaan kautta kirjavan laakson ja vuoren ja ihanan Assisin, jonka puistoja ja muureja syyskesän päivä kirkasti. Oli kuin olisi hän halunnut vielä viime kerran nauttia suuresta luonnosta, jota hän oli aina rakastanut, ja kaikesta, johon hänen suuret, pyhät muistonsa olivat kätketyt, jokaisesta puusta ja pensaasta ja vuoren jyrkänteestä ja Subasion varjosta ja Folignon tien käänteestä ja Assisin marmorivalkeista muureista.

Vihdoin tuntui hän kohoutuvan vaivaloisesti ylös istuimeltaan. Bernardo tuki häntä ja auttoi hellästi. Hän seisoi hetken hiljaa paikallaan, kasvot kohti Subasion korkeinta kukkulaa, missä päivän kirkkaus leikki hienoilla säteillään. Sitten suoristi hän heikon ruumiinsa, niinkuin hän oli ennen tehnyt ritarilaulua laulaessaan, ja hänen äänensä kuului kauniina, täyteläisenä syyspäivän kajeessa:

— Minä ylistän sinua korkein. Minun sieluni ylistää nimeäsi ja tekojasi ja valtasuuruuttasi, jota mainitsemaan ihmiskieli on mahdoton.

Minä ylistän sinua, valojen isä, jonka kasvojen kirkkaus on päivää ja taivaan sineä ja ilmojen puhtautta. Minä kiitän ja ylistän sinua, jota aamurusko palvelee ja kuu ja tähdet.

Minä ylistän sinua, Jumala, sinä ylhäisin valtias, jonka voima on tuulta ja myrskyä ja valtaistuin taivaan pilviä. Minä kiitän ja ylistän sinua, sillä sinun voimasi on sinun luotujesi elämää.

Minä ylistän sinua, sinä suurin kuningas, joka olet taivasten korkeus ja merien syvyys, joka kastelet maan ja vuodatat vedet, sytytät tulien liekit ja lämmität lapsiasi valojen helteellä. Minä

kiitän ja ylistän sinua, sinä ihmislasten ilo ja siunaus.

Minä ylistän sinua, maanpiirin luoja, sinä kaikkein armollisin, jonka rakkaus on elämän runsautta, pellon hedelmää ja laakson vihannuutta, jota ruoho ja kukkaset kiittävät ja aamutähdet ylistävät. Minä kiitän ja ylistän sinua, sinä elämän isä ja kuoleman valtias.

Minä ylistän sinua, sinä korkein armahtaja, jonka laupeus on kärsivien lepoa ja rakkaus rauhattomien rauhaa, joka siunaat armollasi ja kruunaat kunnialla. Minä kiitän ja ylistän sinua, sillä sinun rakkautesi on väkevämpi kuin kuolema.

Minä ylistän sinua, sinä kuoleman herra, joka kirvoitat kärsivät kahleistaan ja kätket pyhäsi lepoon, joka rakennat riemuportin tuonen maille ja annat lastesi iloita kasvojesi paisteessa. Minä kiitän ja ylistän sinua, sillä sinun elämäsi on iankaikkinen elämä.

Se oli hänen pyhä laulunsa, jonka hän oli sepittänyt sairautensa alussa San Damianossa Klaaran luona. Hän oli nimittänyt sen auringon ylistyslauluksi ja laulanut sitä sielunsa kiitoksena yksinäisinä hetkinään majan hämärissä. Ja hän oli toivonut, että veljet laulaisivat sitä kaikkialla

ja kulkisivat Jumalan trubaduureina kylissä ja kaupungeissa. Nyt se oli hänen joutsenlaulunsa, hänen jäähyväisensä veljille ja sisarille ja ihanalle Assissille ja Umbrian laaksolle ja kaikelle, mitä hän oli pitänyt kalliina maailmassa. Hän tunsi, että hän laulaa sitä viimeisen kerran ja hän ponnisti kaiken voimansa saadakseen äänensä alas laaksoon, joka näytti kuuntelevan hartaana pyhiä säveliä kantaakseen ne kauas vuorten rinteelle.

Kun laulu oli tauonnut, jäi hän seisomaan paikalleen. Hänen ruumiinsa vapisi, ja hän tarttui käsin Bernardoon, joka seisoi hänen vieressään. Sitten kumarsi hän Assisia kohti ja San Damianoa ja etäisiä kukkuloita, hyvästellen niitä kutakin.

— Hyvästi Assisi, sinä ihana koti, sinä surujen ja ilojen kaupunki! Pieni, köyhä lapsesi siunaa sinua. Anna anteeksi nuoruuteni synnit ja muista minua ristiinnaulitun tähden!

Hän oli niin liikutettu, että hänen kyyneleensä valuivat pitkin kalpeita poskia.

— Hyvästi San Damiano, sinä minun sieluni häähuone, Klaaran koti ja kaikkein pyhien sisarien rakkaus! Sinun tyttäriesi tie kulkee ristin ja kärsimisen kautta. Minä siunaan sinua ja sinun pyhää hautaasi pinian alla. Anna rakkautesi vir-

— Siunattu olkoon jokainen veli, joka palvelee köyhyyttä ja rakkautta pyhällä elämällään. Siunattu olkoon ihmissielu, jolle pyhä risti on ilona. Siunattu olkoon niiden siunaus, jotka levittävät Jumalan iloa ihmisten keskuudessa.

Pieni maja tuntui suurelta ja valoisalta ja kirkkaalta sinä hetkenä, jona Fransiskus siunasi veljiä. Majan valo oli Fransiskuksen sielun valoa ja majan suuruus Jumalan läsnäolon juhlaa.

— Minä tahdon kuolla köyhyyden syliin, kalleimpani, kihlattuni — sanoi Fransiskus hiljaa. — Veljet! Minä pyydän, että te riisutte vaatteet päältäni ja asetatte minut alastomana maahan.

Veljet riisuivat hänet alastomaksi ja laskivat hänen laihan ruumiinsa permannolle, missä hän lepäsi liikkumattomana, kädet sivuilla, kämmenpäät ja jalkapohjat punottaen pyhistä arvista. Hän näkyi vielä yrittävän puhua jotain, ponnistaen viimeisiä voimiaan lausuakseen sanoja, jotka kuuluivat katkonaisilta. Ne olivat psalmin sanoja, hänen lempikirjansa, yksinäisiä lauseita pyhästä laulusta. Bernardo kiirehti ottamaan pyhän kirjan krusifiksin alta ja luki liikutettuna:

Ääneeni minä huudan Herraa,
ääneeni minä Herraa rukoilen.
Minä vuodatan hänelle valitukseni,
minä kerron hänelle hätäni.
Kun henkeni minussa nääntyy,
niin sinä tunnet minun tieni.
Polulle, jota minä käyn,
he ovat salaa virittäneet pauloja eteeni.
Katso minun oikealle puolelleni ja näe:
ei kukaan minua tunne.
Ei ole minulla mitään turvapaikkaa,
ei kukaan välitä sielustani.
Minä huudan sinua, Herra; minä sanon:
Sinä olet turvani, osani elävien maassa.
Tarkkaa huutoani, sillä minä olen kovin vaivainen,
pelasta minut vainoojistani, sillä he ovat minua voimakkaammat!
Vapauta sieluni vainoojistani ylistämään nimeäsi!
Vanhurskaat kokoontuvat ympärilleni, kun sinä teet minulle hyvin.

Fransiskus oli kohottanut kätensä kuin jotain vastaanottaakseen. Suuret, avonaiset silmät tui-

jottivat liikkumattomina ylös kuin sielun sanatonta hämmästystä tulkiten.

— Kuolema, suuri veljeni! — sanoi hän kirkkain äänin. — Kun me saavumme sielujen maille, niin osoita minulle halvin paikka pyhien joukossa. Minä etsin unhoitusta ja minun sieluni itki kaikkien hyljättyjen surua ja hyljättyjen iloa.

Sitten liikutti hän käsiään kuin majan hämärää torjuakseen ja kuiskasi kuuluvasti:

— Veljeni! Päästäkää Subasion kirkkaus sisään, että Jumalan suuri valo olisi verhonani. Oi veljeni! Laulakaa minulle auringon ylistyslaulu!

Bernardo avasi majan oven, josta syyskesän kirkkaus tulvehti sisään nuollen kuolevan Fransiskuksen alastonta ruumista, ja veljet virittivät auringon ylistyslaulun ystävänsä häälauluksi. Kun laulu oli tauonnut, vetäytyivät varjot permannolle Assisin pienen ja köyhän alastomuuden peitteeksi.
